REALITATEA EVREIASCĂ

PUBLICAŢIE A FEDERAŢIEI COMUNITĂŢILOR EVREIEŞTI DIN ROMÂNIA

ANUL LXV ● NR. 608-609 (1408-1409) ● 1 – 30 Iunie 2022 ● 2 SIVAN – 1 TAMUZ 5782 ● 24 PAGINI – 3 LEI

Israel: Alegeri parlamentare în octombrie

Israelul se îndreaptă către noi alegeri parlamentare, o a cincea rundă de alegeri legislative în ultimii trei ani și jumătate. Premierul Naftali Bennett și prim-ministrul alternativ, Yair Lapid, au decis ca, în condițiile în care nu au reușit să consolideze actualul guvern de coaliție, să propună parlamentului o lege de dizolvare a Knessetului. Aceasta urma să fie prezentată pe 27 iunie a.c. Dacă va fi votată, alegerile vor avea loc în octombrie. Surse apropiate guvernului au declarat că măsura a fost luată pentru ca organizarea

Naftali Bennett și Yair Lapid

alegerilor să fie o decizie a actualului cabinet, și nu o constrângere din partea opoziției, a liderului ei, Benjamin Netanyahu.

Prin plecarea unor membri ai cabinetului Bennett, guvernul și-a pierdut majoritatea și a fost în imposibilitate de a pune în aplicare legi importante, cum a fost cea referitoare la măsurile de securitate din Cisiordania (Malul de Vest) care urma să expire la sfârșitul lunii iunie. Prin dizolvarea Knessetului, efectele legii se prelungesc automat.

Potrivit acordului de coaliție, Yair Lapid va deveni premier interimar până la alegeri și până se instalează noul guvern. **(E.G.)**

Momente din Festivalul Limbii și al Teatrului Idiș, ediția a V-a

Sărbătoarea limbii și culturii idiș

După doi ani de pandemie, spre bucuria spectatorilor, la Templul Coral din București și la Teatrul Evreiesc de Stat s-a desfășurat, în zilele de 30 și 31 mai a.c., a cincea ediție a Festivalului Limbii și al Teatrului Idiș, organizată de FCER, cu sprijinul Ministerului Culturii. În cadrul deschiderii oficiale, Robert Schorr, directorul Departamentului de Cultură, Istorie, Artă & Media (DCIAM), și-a manifestat bucuria că de acum putem avea o ediție care să demonstreze, așa cum s-a demonstrat și la celelalte ediții, că nu este cazul să se cânte prohodul pentru limba și cultura idiș. El a făcut o scurtă prezentare a nașterii acestui festival, subliniind succesele înregistrate și de celelalte ediții. Cele două zile ale actualului festival, a subliniat Robert Schorr, cuprind o varietate de manifestări care vor demonstra bogăția

Lucian Romașcanu

acestei culturi. El a mulțumit Ministerului Culturii, personal ministrului Lucian Romașcanu, pentru sprijinul acordat la organizarea evenimentului și a salutat prezența la Templul Coral a E.S. Maciej Lang, ambasadorul Poloniei, care a contribuit la invitarea la Festival a Teatrului Evreiesc din Varșovia, precum și prezența secretarului de stat de la Secretariatul de Stat pentru Culte, Victor Opaschi, un mare prieten al comunității evreiești și al limbii idiș.

Limba idiș a dat naștere unei pleiade de mari artiști

În cuvântul său, Lucian Romașcanu i-a mulțumit președintelui FCER că l-a invitat la festival, precum și pentru faptul că a fost distins cu titlul de „prieten al comunității evreiești”. El a scos în evidență importanța și rolul jucat de populația evreiască în dezvoltarea culturii române. Limba idiș, a arătat vorbitorul, are o istorie de peste 1000 de ani și a dat naștere unei pleiade de mari artiști, printre care și un laureat al premiului Nobel pentru literatură, Isaac Bashevis Singer. Printre importanții artiști de limbă idiș trebuie amintită și actrița Maia Morgenstern, managerul TES, care joacă un rol important în promovarea culturii idiș, a menționat Lucian Romașcanu.

Oamenii de cultură evrei au îmbogățit cultura poloneză

„Este o onoare să pot ține un discurs la Templul Coral și să particip la deschiderea Festivalului Limbii și al Teatrului Idiș, a afirmat în cuvântul său E.S. Maciej Lang, ambasadorul Poloniei. De asemenea, îmi face plăcere să-i pot saluta pe actorii Teatrului Evreiesc din Varșovia.” Polonia, a afirmat vorbitorul, ocupă un loc deosebit în istoria evreilor, în dezvoltarea culturii evreiești, în crearea a numeroase filme și piese de teatru, realizându-se opere extraordinare în care sunt reînviate povești mistice atât de specifice folclorului din regiune. De asemenea, creațiile cinematografice evreiești s-au situat la nivel mondial. În istoria Poloniei s-au remarcat oameni de cultură evrei care au îmbogățit cultura poloneză și ne putem mândri chiar și în perioada postbelică de existența a 70 de ani de teatru evreiesc. Suntem moștenitorii unei perioade de glorie, a mai adăugat ambasadorul. În același timp și-a exprimat bucuria că aici, la București, a avut oportunitatea de a cunoaște o altă mare moștenire.

Avem în față o istorie de aproape 150 de ani ai teatrului evreiesc

Istoria teatrului evreiesc din România este legată de istoria culturii evreiești. Inițiativa lui Avram Goldfaden de a crea la Iași un teatru idiș a fost salutată cu căldură de Mihai Eminescu și acesta a fost începutul teatrului evreiesc din România, care a parcurs o istorie de aproape 150 de ani, de la Pomul Verde din Iași la Barașeumul din București și acum la TES, a remarcat secretarul de stat la Culte, Victor Opaschi. În perioada celui de Al Doilea Război Mondial, când artiștii evrei au fost excluși din activitate, intelectuali români de prestigiu și segmente ale societății românești s-au alăturat artiștilor evrei, demonstrând în acest fel biruința rațiunii într-o epocă de barbarie, a arătat Victor Opaschi.

Idișul rămâne o limbă de suflet

După Al Doilea Război Mondial a existat opinia larg răspândită că istoria limbii idiș a luat sfârșit, s-a terminat. Dar viața a demonstrat că nu este adevărat, că limba idiș a cunoscut o renaștere, a subliniat deputatul Silviu Vexler, președintele FCER. Limba idiș, a arătat el, are o viață proprie, ea s-a transformat, într-un sens, într-un model de viață, de la expresia „a idișe mame”, care este și titlul unuia dintre cele mai cunoscute șlagăre ale folclorului evreiesc, la o limbă și cultură proprii, dând viață culturii comunităților evreiești aşkenaze. Dar mai important este că idișul continuă să facă acest lucru ca element definitoriu al comunității evreiești din România și din alte părți. Este adevărat, azi ebraica este limba evreilor din Israel, dar idișul rămâne o limbă de suflet, vorbită de trei milioane de evrei din întreaga lume. Președintele FCER a menționat rolul fundamental jucat de Teatrul Evreiesc de Stat, ani îndelungați un simbol al evreilor din România, din trecut, prezent și viitor, artiștii săi aducând tristețe, dar și bucurie spectatorilor,

CLAUDIA BOSOI
EVA GALAMBOS

(Continuare în pag. 21)

ZIUA ISRAELULUI LA BUCUREȘTI

E.S. David Saranga:

„Suntem onorați și bucuroși că în toți acești ani am avut un prieten atât de drag, așa cum este România."

La 24 mai, sala Operei Române a găzduit un eveniment deosebit: marcarea a 74 de ani de la crearea Statului Israel, într-un cuvânt Ziua Israelului. Cu acest prilej, ambasada Statului Israel a oferit sutelor de prieteni ai Israelului – membri ai Președinției și ai Guvernului României, parlamentari, reprezentanți ai Corpului Diplomatic, ai cultelor, artiști, oameni de afaceri români și israelieni, conducerea FCER și CEB, ziariști, membri ai comunității evreilor –, care au venit să celebreze această zi, concertul cântăreței israeliene Yasmin Levy acompaniată de Orchestra Metropolitană București, dirijor Daniel Jinga. Publicul bucureștean a putut asculta în premieră muzică ladino, a cărei interpretă de excepție este cântăreața. Ambasadorul Statului Israel, E.S. David Saranga, care, de Ziua Israelului, și-a luat rămas bun, mandatul lui urmând să se încheie peste patru luni, a subliniat că programul a fost alegerea lui. „Concertul special din această seară pune foarte bine în lumină genele multiculturale ale poporului

evreu. Un concert în limba ladino, un grai vechi pe care evreii sefarzi din Peninsula Iberică îl vorbeau și pe care l-au păstrat și după alungarea lor din Spania. Este și limba strămoșilor mei, cea pe care părinții au vorbit-o acasă și pe care mi-au transmis-o și mie", a explicat el. În cuvântul său, David Saranga a făcut o scurtă trecere în revistă a istoriei Israelului, „povestea unui popor care nu a renunțat niciodată la dorința sa de a se reîntoarce acasă, în țara strămoșilor noștri. Nici în secolele de exil și nici în cele mai cumplite momente ale existenței noastre, această speranță, *tikvah*, nu s-a stins. Adânc păstrată în inimă, din generație în generație, ea ne-a unit din nou acum 74 de ani, când statul a renăscut și a devenit o casă sigură și primitoare pentru evreii din toate colțurile lumii". Israelul, a spus el, este astăzi o țară a inovației și a progresului, „*The Start up Nation*, un lider global ale cărui descoperiri științifice și inovații contribuie la o lume mai bună". De aceea, „în această seară celebrăm creativitatea și perseverența poporului nostru".

Referindu-se la relațiile dintre Israel și România, domnia-sa a subliniat că „în această seară se sărbătoresc și 74 de ani de relații diplomatice neîntrerupte între Israel și România. Suntem onorați și bucuroși că în toți acești ani am avut aproape un prieten atât de drag, așa cum este România, cu valori și viziuni comune... Prietenia dintre Israel și România este consolidată și printr-o cooperare dinamică la nivel bilateral, cristalizată de-a lungul anilor în numeroase parteneriate și acorduri bilaterale în domenii-cheie, precum agricultură, managementul apelor, tehnologie, sănătate și apărare. România este o țară bogată, cu un capital uman extraordinar. Avem încredere că împreună putem construi un viitor luminos. Vă mulțumim pentru toți acești ani de prietenie și pentru cei care vor urma", a conchis vorbitorul.

Dragi prieteni,

Peste câteva luni îmi voi încheia misiunea mea de Ambasador în România, o țară care ocupă un loc special pentru mine. Nu am origini românești, însă voi m-ați primit în casa voastră cu brațele larg deschise. M-ați așezat la masă cu voi, m-ați învățat tradițiile voastre. Mi-ați arătat încă o dată că poporul român este un popor primitor și mândru. Se spune că poți lua pe cineva din România, dar nu poți lua România din inima cuiva.

Dragi prieteni, veți fi mereu în inima mea! Mulțumesc, România, pentru tot ce mi-ai oferit!

Marcel Ciolacu, președintele Camerei Deputaților:

„Concertul demonstrează afinitatea celor două popoare cu un sistem de valori împărtășite."

Președintele Camerei Deputaților a scos în evidență colaborarea pe multiple planuri dintre România și Israel, expresie a parteneriatului celor două țări, și a amintit rolul de punte de legătură jucat de comunitatea evreilor din România. El a menționat în acest context „angajamentul ferm al României față de combaterea antisemitismului și de prezervarea memoriei Holocaustului".

Nicolae Ciucă, premierul României:

„Pentru România, Israelul este un partener foarte apropiat."

În cuvântul său, premierul României a vorbit despre rolul Israelului, de model de dezvoltare durabilă și de stabilitate, și a subliniat excelenta cooperare a celor două țări în toate domeniile. „Pentru România, Israelul este un prieten foarte apropiat, iar această prietenie are la bază respectul față de valorile comune și interesele împărtășite, respectul și încrederea reciproce, legături interumane și dorința reciprocă de a se dezvolta acest parteneriat și pe viitor." Vorbitorul s-a referit și la importanța comunității evreiești din România și a comunității israelienilor de origine română, ambele jucând un rol activ în dezvoltarea relațiilor reciproce. „O parte importantă a preocupării acestor comunități se leagă de lupta împotriva antisemitismului și de prezervarea memoriei Holocaustului, tematică prioritară pe agenda guvernului. România este un model regional și și-a consolidat profilul în ultimii ani prin măsuri printre care promovarea educației despre Holocaust, asumarea trecutului, comemorarea victimelor Holocaustului, fără cunoașterea cărora nu se pot realiza reconcilierea cu trecutul și asumarea lecțiilor traumatice ale istoriei naționale." În acest context, premierul a menționat implementarea Strategiei naționale de combatere a antisemitismului, xenofobiei, rasismului și discursul de instigare la ură. „În pofida condițiilor vitrege, cooperarea dintre România și Israel se menține la cote ridicate și acoperă în prezent o paletă variată. Dorința noastră comună este să dezvoltăm și să diversificăm pe mai departe dialogul multisectorial, în paralel cu dialogul politic. În acest sens am decis de comun acord să organizăm în viitorul apropiat cea de a treia rundă a reuniunii interguvernamentale", a arătat premierul României, care a felicitat, în numele guvernului și al său personal, Israelul, cu prilejul acestei aniversări, și ambasadorul, pentru tot ceea ce a făcut în mandatul său.

Publicul a ascultat cu încântare interpretarea, de către Yasmin Levy, a melodiilor ladino și spaniole. În același timp, a putut descoperi și talentul muzical al ambasadorului Israelului, David Saranga, care a interpretat o melodie populară românească.

EVA GALAMBOS

Dialoguri interesante cu oaspeți de peste hotare

Seria de întâlniri ale deputatului SILVIU VEXLER, președintele Federației Comunităților Evreiești din România (FCER), a continuat în luna mai și la începutul lui iunie, Federația bucurându-se de atenție și interes din partea unor lideri politici sau religioși de peste hotare, iar Silviu Vexler a continuat să apere în Camera Deputaților valorile și punctele de vedere ale comunității evreiești.

Mirajul inexistenței antisemitismului

În intervenția sa în Parlament, Silviu Vexler a explicat, textul fiind preluat ulterior și pe pagina sa de Facebook, că a constata că să spui că într-o țară există manifestări antisemite nu înseamnă să acuzi respectiva țară de antisemitism.

„În calitate de președinte al Federației Comunităților Evreiești din România, vă mărturisesc că ne-am cam săturat să ne explice diverși oameni, poate bine intenționați, când, cum și unde există sau nu există antisemitism. Nu a acuzat nimeni țara. Vă rog să nu mai interpretați lucrurile în acest sens.

În același timp, nu putem să nu admitem și să nu menționăm punctual că există o problemă serioasă, că antisemitismul din România este în creștere și acest lucru nu se rezolvă doar prin discursuri. Sunt necesare o serie de măsuri concrete."

Vorbitorul a dat exemple de manifestări antisemite, subliniind necesitatea adoptării unor măsuri fără echivoc:

„Faptul că, recent, după aproape șase ani de procese, autorul volumului *Holocaustul – gogorița diabolică*, ce a încălcat într-un mod clar legislația în vigoare, a primit doar un avertisment este un eșec. Doar câteva exemple, fără a intra în detalii: vandalizarea unor sinagogi, vandalizarea unor cimitire, atacurile masive din mediul online. Lista poate continua. Cu toate acestea, nu a aruncat nimeni, niciodată, o acuzație generalizată la adresa țării sau a poporului."

Din rândul exemplelor îngrijorătoare, Silviu Vexler a mai amintit „faptul că aveți colegi care au folosit tribuna Parlamentului României și imunitatea parlamentară pentru a trivializa și a nega Holocaustul, pentru a încerca să reabiliteze sau să promoveze criminali de război din perioada Holocaustului. Problemele nu dispar atunci când sunt anunțate simple mesaje sau discursuri. Ar fi bine ca oamenii să se mențină la subiectele pe care le cunosc și să nu își dea cu părerea despre lucruri pe care nu le înțeleg și nu le trăiesc."

În final, vorbitorul și-a exprimat opinia că aceia care susțin că nu există antisemitism în România ar fi înțeles un pic mai bine ce înseamnă antisemitismul, dacă ar fi fost ocazional o victimă directă a acestuia.

Continuă dialogul cu lideri politici din Germania

După vizita întreprinsă la Federația Comunităților Evreiești din România de E.S. dl Frank-Walter Steinmeier, președintele Germaniei, la sfârșitul lunii mai, tot la Templul Coral din București, unde este sediul FCER, a sosit președintele Consiliului Federal al Germaniei (Bundesrat), domnul Bodo Ramelow.

La sfârșitul vizitei, președintele FCER, deputatul Silviu Vexler, a apreciat că a fost „o discuție foarte plăcută și interesantă despre viața evreiască din România, situația actuală, proiecte comune și planuri de viitor".

Relații cordiale între FCER și Biserica Romano-Catolică și Biserica Română Unită cu Roma, Greco-Catolică

O altă întrevedere care trebuie amintită a avut loc la începutul lunii iunie și ea a prilejuit o discuție apreciată de președintele FCER, deputatul Sivliu Vexler, ca fiind „una foarte plăcută", interlocutorii fiind Eminența Sa cardinalul Leonardo Sandri, Prefect al Congregației pentru Bisericile Orientale și Decan al Colegiului Cardinalilor.

Conform paginii de Facebook a liderului Federației Comunităților Evreiești din România, cei doi au vorbit despre „viața evreiască din România, situația din prezent și legătura deosebită, de prietenie, dintre FCER, Biserica Romano-Catolică și Biserica Română Unită cu Roma, Greco-Catolică".

Șef-Rabinul orașului și regiunii Odessa (Ucraina), Shlomo Baksht, în vizită la FCER

O altă vizită primită de deputatul Silviu Vexler la sediul FCER a fost cea întreprinsă de Șef-Rabinul orașului și regiunii Odessa din Ucraina, Shlomo Baksht, însoțit de Refael Kruskal, CEO al organizației umanitare Tikva, și de Jeremy Posen, CFO al Tikva Odessa.

„Am vorbit, în principal, despre eforturile depuse pentru ajutorarea refugiaților din Ucraina, situația actuală și evoluțiile din regiune, dar mai ales despre speranța pentru un viitor al normalității", a scris Silviu Vexler pe pagina sa de Facebook.

ALX. MARINESCU

Tikun Leil Șavuot 5782 la Templul Coral din București

Sărbătoare a Învățăturii

Ceea ce a caracterizat Tikun Leil Șavuot, ediția 5782, a fost structurarea prelegerilor pe simbioza tradiție - actualitate iudaică, așa cum arăta moderatorul evenimentului din acest an, prim-cantorul Emanuel Pusztai. Celebrăm momentul în care Dumnezeu ne-a dăruit Tora prin studiu, fiindcă „Șavuot este o sărbătoare a învățăturii". Nu folosim perfectul compus, ci prezentul etern. Primirea Torei este un moment fundamental în istoria poporului evreu, având, în același timp, deschidere universală, fiindcă Decalogul este primul cod de legi din istoria omenirii. Trebuie să simțim primirea Torei ca și cum ne-ar fi fost dată acum. Și câtă nevoie planetară de norme umaniste de conduită reclamă prezentul! La Tikun Leil Șavuot de la Templul Coral din Capitală, primul an cu prezență fizică după pandemie, au luat parte lideri ai FCER, ai CEB, prim-rabinul Rafael Shaffer, numeroși evrei bucureșteni. Un cuvânt de salut al conducerii FCER a fost adus de vicepreședintele Ovidiu Bănescu care a pus accentul pe caracterul de celebrare agricolă a Șavuotului, sărbătoarea secerișului în Israel: acțiunea cărții *Meghilat Ruth*, citită de Șavuot, are drept fundal această perioadă a anului în Israelul antic. Totodată, vorbitorul i-a subliniat umanismul, constantă a învățăturii iudaice. Ruth moabita, convertită la iudaism, avea să fie strămoașa regelui David.

Am regăsit atmosfera specifică de Șavuot: Templul împodobit cu ornamente florale în amintirea momentului în care Muntele Sinai, pleșuv până atunci, a înflorit la primirea Torei. Mulțumiri coordonatorului Serviciului Administrativ al Federației, Jean Bercu.

Muzica a dat un plus de solemnitate sărbătorii, fapt ilustrat de Corul Templului Coral, dirijor Robert Levensohn.

Președintele CEB, ing. Paul Schwartz: „Majoritatea evreilor din România au fost sioniști"

Combaterea antisemitismului, din nefericire o temă de actualitate, a fost nucleul prelegerii susținute de președintele CEB, ing. Paul Schwartz. În 1948 este proclamată independența Statului Israel. Tot în 1948 are loc reforma învățământului în România, unde este introdus studiul limbilor materne pentru minoritățile naționale. Pentru copiii de etnie evreiască sunt organizate cursuri de limba idiș. Faptul a nemulțumit populația evreiască, în marea sa majoritate având convingeri sioniste neagreate de regimul comunist. De altfel, organizațiile sioniste aveau să fie, curând, desființate. Cursurile n-au funcționat decât un an, în București și în unele orașe din Moldova: Dorohoi, Rădăuți etc. Este încă un argument care atestă falsitatea sloganului antisemit: evreii au adus comunismul în România. Chiar Ana Pauker, considerată emblemă a acestei calomnii prin poziția sa în primii ani de după război, „n-a mai avut niciun cuvânt de spus după 1950". Faptul că, din populația evreiască supraviețuitoare a Holocaustului în România, circa 400.000 de evrei, astăzi nu mai există în țară decât foarte puțini, rezultat al valurilor masive de *aliya* până în 1990, este o dovadă grăitoare în acest sens.

Dr. Măriuca Stanciu: „Rolul evreilor în cadrul marilor descoperiri geografice"

Exhaustiva comunicare a dr. Măriuca Stanciu despre „rolul evreilor în cadrul marilor descoperiri geografice" a fost o incursiune în contextul social-istoric medieval european din perspectivă contemporană. Ceea ce a impulsionat dezvoltarea științelor utile navigației a fost interesul economic: „După cucerirea Constantinopolului de către otomani, drumul spre Indii pe uscat s-a închis. Dar Europa nu putea renunța la pietre prețioase, mătăsuri și, mai ales, la mirodenii." Pentru a găsi soluții, conducătorii din Peninsula Iberică au apelat la cunoștințele savanților vremii, mulți dintre ei evrei sau marani. Astfel s-a ajuns la marile descoperiri geografice din veacurile XIV-XVI. Regele Pedro al III-lea de Aragon îi cere lui Joseph Ibn Wakkar (Iakar) să reactualizeze Tabelele Alfonsine datând din secolul al XIII-lea, elaborate de alți savanți evrei, din ce în ce mai vehiculate în Europa prin folosirea tiparului. Infantele Henric Navigatorul (1394-1460) reunește la Școala de Navigație de la Sagres matematicieni, cartografi, astronomi, navigatori de elită ai timpului, printre care mulți evrei. S-au evidențiat reprezentanți ai familiei Cresques, ca Abraham Cresques din Palma, autorul unei lucrări medievale de referință în cartografie, „Mapa Mundi". O altă „Mapa Mundi" din 1439, întocmită tot de un evreu, Gabriel de Vallseca, avea să fie folosită de Amerigo Vespucci. Unuia dintre descendenții amintitei familii, Yehuda Cresques, convertit, Henric Navigatorul îi încredințează elaborarea hărților maritime. În Comisia de Studii Navale înființată de Joao al II-lea al Portugaliei sunt cooptați și învățați evrei. Succesorul său, Manuel I, îl numește astronom regal pe Abraham Zacuto care îmbunătățește astrolabul, instrument utilizat ulterior de Cristofor Columb. Evreii se remarcă și în zone convergente: excelență lingvistică în comunicarea dintre navigatori și băștinași, studiul medicinei tropicale, finanțarea pregătirilor logistice și a expedițiilor. Din biografiile savanților s-au desprins: tragedia expulzărilor din Spania în 1492, din Portugalia în 1497; vânătoarea criptoevreilor, convertiți cu forța, practicată de Inchiziție; constatarea coincidenței nu tocmai întâmplătoare între anul expulzării din Spania și prima expediție a lui Columb spre „Indii".

Directorul CSIER, Adrian Cioflâncă: „În totalitarism, organizațiile istorice evreiești, la fel de oprimate ca și celelalte organizații etnice"

Pornind de la întrebarea dacă are sau nu rost dialogul cu antisemitul de astăzi, Adrian Cioflâncă a făcut câteva distincții tipologice. Radicalul refuză dialogul pentru că el vrea doar să-și răpună adversarul ideologic. Ignorantul este cel care a votat în trecut cu *România Mare*, mai aproape de prezent, cu Alianța pentru Unirea Românilor (AUR). El nu știe cum arată un evreu, nu știe ce înseamnă Holocaust. Nu există o bază de dialog. Cu semidoctul se poate discuta. El are o informație deformată, luată de pe internet, în care sunt amestecate stereotipuri, teorii conspiraționiste. Pentru abordarea subiectului e nevoie de „o curiozitate sistematică și spirit critic". Această stare de lucruri este rezultatul celor 45 de ani de totalitarism din România, în care – cu excepția perioadei de tranziție, anii 1945-1948, când s-a vorbit deschis despre suferințele evreilor în Holocaustul din România – episodul Holocaust din istoria țării a fost distorsionat, fapt reieșind din teoriile negaționiste proferate imediat după 1990. Un exemplu: Gheorghe Buzatu, având prestigiul mediului academic, publicist, om politic, cu „o istorie de partid, instruit de fosta Securitate să meargă în străinătate și să convingă că nu a fost Holocaust în România". Sofismul folosit era: „Holocaust înseamnă Auschwitz, înseamnă camere de gazare. În Transilvania de Nord, răspunderea pentru Holocaust o poartă Ungaria." Oamenii trebuie să conștientizeze că Holocaust înseamnă și moarte prin împușcare, foamete, mizerie, boli – tot ceea ce s-a petrecut în deportările în Transnistria, ordonate de Antonescu. Înseamnă pogromuri: Dorohoi, București, Iași. Pe frontul de est, unde au fost omorâți evrei, a participat și România. Trebuie să fie cunoscut faptul că, după instaurarea regimului comunist, organizațiile istorice evreiești au fost oprimate la fel ca și alte organizații ale minorităților naționale din România. Conducătorii lor, Filderman, Șafran, au fost siliți să ia drumul exilului. Organizațiile sioniste au fost desființate, lideri și membri ai acestora – arestați și torturați. Unii au murit în închisori. Ceea ce s-a încercat prin crearea unor organizații care să promoveze politica PCR în rândul populației

IULIA DELEANU
DAN DRUȚĂ

(Continuare în pag. 7)

TES FEST, ediția a VII-a

Teatrul Evreiesc de Stat a organizat, în perioada 28-29 mai 2022, a VII-a ediție a Festivalului Internațional de Teatru Idiș – TES FEST, desfășurat în coordonarea directoarei Cristina Mohan. De-a lungul celor două zile de festival au fost prezentate spectacole de teatru și dans și concerte, toate având menirea de a ilustra limba, cultura și teatrul de limbă idiș. Nu în ultimul rând, juniorii TES au luat parte la un eveniment artistic intitulat sugestiv Baby TES FEST, cu prilejul Zilei Internaționale a Copilului.

• ***Mangerkabaret*** – un omagiu adus poetului Ițic Manger

Cea mai recentă producție a Teatrului Evreiesc de Stat, *Mangerkabaret*, scenariul și regia Andrei Munteanu, își propune să aducă în prim-plan personalitatea poetului-simbol al culturii idiș. Spectacolul are la bază un scenariu inspirat de poeziile poetului național de limbă idiș, ce conturează o atmosferă ambivalentă, cu note romantice și dramatic-realiste și, nu în ultimul rând, cu valențe de cabaret interbelic. Nici trimiterile la episoade tragice ale istoriei nu lipsesc, ele completând astfel orizontul istoric recent, pe care poetul l-a traversat de-a lungul existenței sale. Din distribuție fac parte actorii Dorina Păunescu, Geni Brenda-Vexler, Mihai Ciucă, Lorena Luchian, Mircea Dragoman, Roxana Guttman, Veaceslav Grosu, Viorica Bantaș, Arabela Neazi, George Remeș, Andrei Miercure și Mihai Prejban, acompaniați de TES Orchestra – Mihai Murariu, Bogdan Lifșin, Rodica Gancea, Feras Sarmini, Sergiu Marin și Mihai Pintenaru.

• Ziua Internațională a Copilului, celebrată la TES

Ca în fiecare an, în buna tradiție a festivalului TES FEST, Ziua Internațională a Copilului a fost parte componentă din programul teatrului. Baby TES-FEST, un proiect aflat în coordonarea actorilor Lorena Luchian și Mircea Dragoman, a adus pe scenă o suită de actori debutanți, juniori – Anastasia Tomi, Sasha Budeș, Natalia Lungu, Erin Stoica, Serghei Petrache, Mihai Forț, Eric Mohan-Stoica, Carolina Lifșin, Carla Lifșin, Olivia Maria Marin, Bianca Doija și Eveline Doija. Alături de cântece și poezii interpretate cu măiestrie, aceștia au pus în scenă, sub forma unei dramatizări, *Cartea cu Apolodor*, de Gellu Naum.

• Yiddish Trotter

Un periplu al cântecului idiș a fost oferit prin intermediul spectacolului-concert *Yiddish Trotter,* o producție a Teatrului Evreiesc de Stat, în colaborare cu Efim Chorny. Din distribuție fac parte actorii Lorena Luchian, Nicolae Predica, Mihai Prejban, Natalie Ester, Veaceslav Grosu, Andrei Miercure, Mihai Ciucă, Viorica Predica, Arabela Neazi, Alina Tomi și Monia Pricopi, acompaniați de TES Orchestra.

Limba idiș supraviețuiește, găsind noi și noi resurse de viață și umor

„Ediția a VII-a a Festivalului Internațional de Teatru Idiș – TES FEST se datorează tuturor celor care au depus eforturi considerabile și și-au învins teama și nesiguranța, în această perioadă încă dificilă. Promovăm valorile morale ale culturii și tradiției idiș. Limba idiș trăiește și se manifestă prin prezența actorilor TES, dar și de peste hotare. S-au născut momente artistice în limba idiș, mă gândesc la spectacolul *Mangerkabaret*, dedicat personalității poetului Ițic Manger, de care este indisolubil legată data aniversării zilei culturii idiș. Deloc ferită de pericolul extincției, limba idiș supraviețuiește, găsind noi și noi resurse de viață și umor. Prelungind atmosfera de festival, de celebrare a culturii și limbii idiș, ne imaginăm o posibilă colaborare cu muzee din București, poate și din Iași sau din alte orașe din țară, sub forma unor evenimente artistice, intitulate generic *La Pomul Verde*. Suntem optimiști și privim deja cu entuziasm spre cea de a opta ediție", a declarat managerul Teatrului Evreiesc de Stat, actrița Maia Morgenstern.

DAN DRUȚĂ

A 25-a ediție a Bookfest. Cinci lansări ale Editurii Hasefer

Președintele FCER, deputatul Silviu Vexler: „Cărțile Hasefer sunt emblematice pentru viața evreiască din România”

Revenirea Editurii Hasefer acasă, după anii pandemici, la Bookfest, a însemnat bucurie: pentru cărți și pentru cititorii lor – a fost punctul de plecare al considerațiilor făcute de

președintele FCER, deputatul Silviu Vexler, în prefața lansărilor moderate de directorul editurii, Alexandru Marinescu, în prezența unui public numeros. Printre participanți – lideri ai FCER, CEB, BBR, prim-rabinul Rafael Shaffer, prim-cantorul Emanuel Pusztai.

„O perioadă în care nu ai posibilitatea să atingi paginile unei cărți, să te conectezi în acest fel cu lumea autorului, este o perioadă dureroasă. O carte care nu devine parte din tine este o carte pierdută. Cărțile Hasefer sunt emblematice pentru viața evreiască din România, în trecutul îndepărtat și recent”, a observat președintele FCER. „Cărțile sunt păstrătoare de lumi uitate, unele – distruse. O parte însemnată a lumii evreiești din România de dinainte de război a fost distrusă de Holocaust.” „Relevanța mărturiilor despre istoria Holocaustului în România” a contribuit la recunoașterea sa de către statul român în 2004. În acest sens au fost citate lucrările publicate după 1990 de istoricul dr. Lya Benjamin.

A fost abordată și problema cărților apărute la Hasefer, dispărute de pe piață. „Vom încerca să le recuperăm cu ajutorul digitalizării”, a declarat Silviu Vexler. Cărțile și-au pus amprenta asupra sa în anii de formare, s-a confesat el: „Nu aș fi cel care sunt fără cărțile care mi-au schimbat viața.”

La propunerea directorului Editurii Hasefer și moderator al evenimentului, Alexandru Marinescu, a fost ținut un moment de reculegere pentru cei care au plecat dintre noi în intervalul pandemiei, printre care: Iancu Țucărman z.l., Ștefan Cazimir z.l., Liviu Beris z.l., Aurel Vainer z.l., Anette Vainer z.l.

„Un regal al numelor” Emil Nicolae, *Scriitori și artiști / moderni și avangardiști / evrei și români*

„Există o manieră de a incita cititorul prin titluri lungi”, și-a argumentat punctul de vedere în alegerea acestui titlu Emil Nicolae, autorul cărții *Scriitori și artiști / moderni și avangardiști / evrei și români*, după ce a mulțumit participanților la lansare, președintelui FCER, directorului și colectivului Editurii Hasefer, prezentatorului, conf. univ. dr. Daniel Cristea-Enache. „Un titlul prin care am dorit să subliniez ce înseamnă scriitorii și artiștii evrei în perioada modernistă și avangardistă, când au fost scriitori ilustrându-și textele cu desene, artiști plastici care au simțit nevoia să dea un plus de semnificație desenelor cu ajutorul scrisului. Să precizez cu mai multă acuitate ce înseamnă modernism, postmodernism. (...). Dacă scriitorii germani din România vorbesc despre literatura germanilor din România, scriitorii maghiari din România despre literatura maghiarilor din România, scriitorii evrei români vorbesc, în ce-i privește, despre literatura română.”

Alăturându-se tuturor celor cărora „le-a fost dor de spațiul realității reale”, conf. univ. dr. Daniel Cristea-Enache a felicitat Editura Hasefer pentru grafica volumului și pe autor pentru conținut. A amintit faptul că, printre cărțile lansate de Hasefer la această ediție a Bookfest, unele „sunt intrate în canonul academic, universitar – cazul cărții lui Brunea-Fox –, altele sunt contribuții critice, istoriografice, adăugate la fondul literar cultural principal, cum este cartea lui Emil Nicolae”. Cartea este o demonstrație luminând un adevăr: acești scriitori și artiști evrei și români „nu sunt marginali, fac parte din fondul principal al culturii române, din nucleul dur al canonului, ceea ce este extraordinar. Emil Nicolae radiografiază aceste prezențe literare, plastice importante în cultura europeană, universală. Odată cu avangarda, granițele se estompează. (...) Literatura română a avut un complex al periferiei. Chiar Fundoianu s-a exprimat în acest fel: «literatura română e o colonie a culturii franceze», ceea ce l-a înfuriat teribil pe Lovinescu. Odată cu acești scriitori și artiști, cultura română ajunge în prim-plan universal. Tristan Tzara inventează la Zürich un curent literar, artistic de importanță europeană, universală: dadaismul.”

„Cartea este un regal al numelor” de referință în cultura modernă și postmodernă, în universul căreia autorul se mișcă plin de competență.

Memoriile Marthei Cohn

În spatele liniilor inamice, de Marthe Cohn, redactor Andreea Olaru, ne oferă un episod mai puțin cunoscut, legat de formele de implicare a evreilor francezi în lupta împotriva Germaniei naziste, tot atât de periculoase ca activitatea în cadrul mișcării de rezistență. Acum în vârstă de 102 ani, la 80 de ani Marthe Cohn a decis să dezvăluie momentele din tinerețea ei când a participat efectiv la război, în rândurile armatei franceze. Alsaciană de origine, cu limba maternă germană, a subliniat dr. Lya Benjamin care a prezentat cartea, în memoriile ei își descrie viața în contextul anilor premergători celui de Al Doilea Război Mondial, când hitlerismul era de acum la putere în Germania, în timpul războiului și în primii ani de după război. Accentul cade pe prezentarea destinului ei, al familiei sale, al evreimii, în general, în perioada în care Franța era ocupată de naziști, iar Holocaustul, cu consecințele lui tragice, se impune ca politică de stat. Evenimentele pe care le trăiește autoarea influențează alegerea misiunii ei în viață. Marthe dorește să participe la Rezistență, dar este refuzată, printre argumentele care i se aduc figurează: „Nu primim evrei”. Totuși, după eliberarea Parisului, printr-o intervenție specială, este înrolată în regimentul de infanterie 151, o fostă unitate a Rezistenței franceze. Aflându-se că vorbește fluent limba germană, Marthe este folosită în munca de spionaj, respectiv trimisă pe teritoriul german. Și, dacă la început a avut eșecuri, în ultimele zile ale războiului ea obține succese remarcabile, culegând informații valoroase. Era o muncă plină de riscuri, pe care Marthe și-a asumat-o cu multă responsabilitate, fiind recompensată cu multiple decorații și ordine de zi în care a fost citată. Cartea este de mare interes istoric, nu doar pentru Franța, ci pentru Europa, în general, pentru istoria evreilor, nu doar ca victime ale Holocaustului, ci și ca militanți ai Rezistenței, a arătat vorbitoarea.

Valoarea de excepție a acestui volum este faptul că abordează istoria evreilor europeni nu numai în postura de victime ale Holocaustului, ci și ca elemente energizante ale rezistenței împotriva nazismului și a Germaniei hitleriste, a subliniat gen. (r) Mihail Ionescu. În analiza făcută, el s-a oprit la două aspecte prezente în carte, care au contribuit la succesul acțiunilor eroinei: networkul familial caracteristic evreilor cu numeroase rude, care a făcut posibilă marea ei mobilitate și cea a familiei sale, precum și militantismul luptei antinaziste în care a fost antrenată. Apreciind aceste caracteristici descrise în carte, vorbitorul și-a exprimat regretul că astăzi, din cauza unor ideologii contradictorii și a restrângerii familiilor, ambele aspecte au dispărut, iar păstrarea unei identități poate fi realizată numai prin crearea propriilor insule.

Mistici mesianici

Cartea cu acest titlu de Moshe Idel, în redactarea Ilenei Buculei, a fost prezentată de conf. univ. dr. Felicia Waldman, de la Facultatea de Litere a Universității din București, de Emanuel Nadler și de prim-rabinul FCER, Rafael Shaffer.

Felicia Waldman a mărturisit că subiectul și autorul îi sunt foarte aproape, din perspectiva specializării sale în domeniul misticii iudaice și a profesorului Idel, care i-a coordonat teza de doctorat. Ea a subliniat că, deși cartea este scrisă în urmă cu 30 de ani, volumul cuprinde multe actualizări, fiind, de fapt, încununarea unor cercetări trecute și prezente ale lui Moshe Idel – „un deschizător de drumuri, un gânditor emblematic, de origine română” (născut la Târgu Neamț). Lucrarea se constituie într-o incursiune în istoria misticismului mesianic, devenind un instrument necesar tuturor celor interesați de subiect. Este o carte care se citește destul de ușor, datorită numeroaselor explicații adăugate de autor în notele de subsol, a conchis vorbitoarea.

Emanuel Nadler a relatat o anecdotă la care a fost martor în urmă cu câțiva ani, definitorie pentru modul în care se percepe Moshe Idel. Aflat în Aula Universității „Al. I. Cuza” din Iași și asaltat de întrebări dintre cele mai specioase cu privire la mistică și mesianism, Moshe Idel a afirmat: „Atenție, eu sunt un cercetător, nu un mistic, nici un mesianic!” Pe vorbitor l-au atras în mod deosebit capitolele despre hasidismul lui Baal Șem Tov și despre reverberațiile moderne ale mesianismului evreiesc la scriitori precum Franz Kafka și Walter Benjamin.

Prim-rabinul Rafael Shaffer a subliniat de ce este important subiectul acestei cărți, explicând și de ce, mulți ani, a evitat să se pronunțe cu privire la mesianism: „Religia iudaică este riguroasă. Când se ajunge la misticism, rigorile se pierd. Mesianismul este despre viitor. Moshe Idel tratează lucid acest subiect, cercetările lui sunt ca o ancoră pe o mare furtunoasă.”

Crearea sionismului modern: originile intelectuale ale statului evreu

Volumul este semnat de Shlomo Avineri și a fost redactat de Claudia Bosoi. Au luat cuvântul dr. Felicia Waldman și prof. univ. dr. Vasile Morar, de la Facultatea de Filosofie a Universității din București.

Felicia Waldman a arătat că lucrarea nu este o istorie a sionismului, ci o analiză a originilor intelectuale ale acestei mișcări, o incursiune neexhaustivă, realizată de un autor care este istoric, politolog și filosof. El demonstrează cum a triumfat ideea sionistă și ce a făcut-o viabilă atâta vreme, prin vocea unor gânditori precum Nachman Krochmal, rabinii Alkalai și Kalischer, Peretz Smolenskin, Leo Pinsker, Theodor Herzl, Max Nordau, Ahad Ha’am, Vladimir Jabotinski, Rabi Kook, David Ben Gurion.

Potrivit lui Vasile Morar, „este o carte extraordinară. Niciun cuvânt nu e spus în plus, nici în minus. Autorul știe să nu-și pună dorințele înaintea realității istorice, a cercetării oneste. Nu este o istorie a sionismului, dar este sigur o istorie a ultimelor două secole care au dus la crearea Statului Israel.” Semnificativ este că Shlomo Avineri vorbește despre „o revoluție”, nu despre „un episod” sionist; dintr-o speranță pioasă a evreilor îndepărtați, din anul 70, s-a ajuns la o mișcare coerentă, a mai subliniat vorbitorul. O carte care ar trebui „să facă parte din bibliografia școlară obligatorie.”

F. Brunea Fox, *Orașul măcelului*

Reeditarea unei cărți precum *Orașul măcelului* de F. Brunea Fox este, în opinia criticului și istoricului literar Daniel Cristea-Enache, „un adevărat eveniment editorial”. „O lectură cutremurătoare, jurnal și reportaj scris «la cald» despre zilele rebeliunii și ale pogromului legionar din ianuarie 1941”, parte din istoria Holocaustului din România. Față de romanul realist clasic, unde stilul auctorial reclamă impersonalitate, „cum am învățat la școală”, proza lui Brunea Fox arată „implicare până la măduvă” în tragedia trăită de populația evreiască bucureșteană „în acele zile de un teribilism inconceptibil în secolul XX”. Evreii au fost supuși unei „vânători sistematice”, unor „acțiuni distructive”. Fiindcă ceea ce s-a petrecut atunci nu a fost doar o rebeliune a legionarilor pentru înlăturarea prin forță de la putere a lui Antonescu, ci, mai cu seamă, un pogrom antievreiesc. „Brunea Fox se documentează printre lacrimi, îl doare ceea ce înregistrează și ceea ce trebuie să descrie.” Autorul „stă în casă, vorbește la telefon. Apoi telefonul moare. Aude prin fereastră răpăit de mitraliere, aude cum se trage cu tunul. După cele trei zile merge în locurile unde sunt atestate grozăviile: abator, morgă, Pădurea Jilava. „Mărturiile puse cap la cap se preschimbă în tragedie colectivă; o pată roșinoasă, tristă în istoria Bucureștiului, a României. Brunea Fox nu poate să nu fie zguduit de ceea ce vede”. Un exemplu: în Pădurea Jilava „lumpenproletari au scos cu cleștele dinții de aur ai victimelor”. Reporterul artist ne arată „în direct sau la mică distanță temporală ceea ce s-a întâmplat”.

Postfața, „Februarie 1941”, este „de o ironie neagră, mușcătoare”, a observat

CLAUDIA BOSOI
IULIA DELEANU
EVA GALAMBOS

(Continuare în pag. 20)

Noua cinematografie israeliană în FOCUS DE ȚARĂ la TIFF

Interviu cu MIHAI CHIRILOV, directorul artistic al Festivalului Internațional de Film Transilvania

– Domnule Mihai Chirilov, ediția aceasta, a 21-a, a Festivalului Internațional de Film Transilvania are în secțiunea FOCUS noua cinematografie israeliană. Din câte știm, TIFF-ul aduce constant filme israeliene, dar de data aceasta va fi o prezență însemnată, cu cei mai importanți regizori ai momentului din Israel. Cum ați ajuns la decizia aceasta?

– Este rezultatul unui parteneriat de lungă durată pe care-l avem cu Ambasada Israelului la București, un partener de nădejde care a sprijinit prezența cineaștilor israelieni la TIFF de-a lungul timpului. Prin ei am reușit să aducem la edițiile trecute cineaști de top, îmi amintesc, de exemplu, de Samuel Maoz care a făcut filmul *Lebanon* pentru care a câștigat Leul de Aur. El a fost chiar și membru al juriului la TIFF. Este important să ai un partener instituțional atunci când faci un eveniment de acest calibru, cum îi spunem noi: FOCUS DE ȚARĂ. O țară invitată a cărei cinematografie încercăm să o reflectăm în modul cel mai divers cu putință. Dacă la fiecare ediție de TIFF au existat unul-două, trei filme israeliene, anul acesta avem nu mai puțin de 10 titluri. O prezență solidă, cu titluri diverse, atât filme de ficțiune, cât și documentare, dar și o prezență din spectrul foarte popular în zilele noastre, al serialelor de televiziune.

– În ceea ce privește documentarele, lista va fi deschisă de regizorul Yair Qedar care va prezenta în festival filmul „The fourth window", despre viața și opera lui Amos Oz, iată, foarte popular și după moarte acest mare scriitor israelian...

– Cred că este unul dintre cele mai așteptate filme. Știm cu toții că la filmele de ficțiune premiile sunt clopoțeii care sună cel mai bine în urechile publicului cinefil, iar la documentare este foarte importantă rezonanța subiectului. Amos Oz este un scriitor foarte popular în România, literatura lui este tradusă în română și foarte prizată. Acesta este un documentar foarte puternic și provocator, despre un destin contorsionat. Sunt multe revelații în acest documentar despre Amos Oz, a cărui existență a fost măcinată de diverse tragedii care, inevitabil, s-au răsfrânt creativ în opera lui și este important întotdeauna să vezi un documentar despre un artist, ca să înțelegi ce și cum elemente din biografia lui au fost sublimate artistic în opera lui de ficțiune. Este un documentar în care apare inclusiv foarte populara actriță Natalie Portman, care este fană Amos Oz și, într-adevăr, este unul dintre *highlight*-urile acestui program de documentare. Dar nu e mai puțin adevărat că în acest program mai sunt câteva titluri în care, chiar dacă nu se pot lăuda, știu eu, cu regizori consacrați sau multi-premiați, e vorba de cele mai multe ori de subiecte foarte puternice, controversate, importante, care sunt tratate corespunzător. Aș îndrăzni să spun că programul de documentar este mai incisiv decât programul de ficțiune, fără a diminua în vreun fel calitatea filmelor de ficțiune, dar tot timpul putem face comparații. Mi se pare că paleta de subiecte în documentarele pe care le-am selectat anul acesta este nițel mai vastă decât în zona de ficțiune. Filmele ating subiecte fierbinți, specifice, fie că este vorba despre conflictul israeliano-palestinian, conflict de lungă durată cu o rezolvare, să-i spunem, suspendată, fie că e vorba de moștenirea neagră a Holocaustului, dar și de subiecte, să le spunem urbane, nepolitizate. În paranteză fie spus, cinematograful poate fi, trebuie să fie politic, dar știm, pe de altă parte, că uneori prea multă ideologie strică și că sunt și subiecte importante, interesante, percutante din zona neideologizată, pe care cineaștii le acoperă. Este cazul unui documentar făcut de, din nou, unul dintre cei mai populari documentariști israelieni, Tomer Heymann. El a fost la TIFF în trecut de câteva ori, iar anul acesta revine cu ultimul său documentar *I am not* (*Nu sunt eu*), mare câștigător

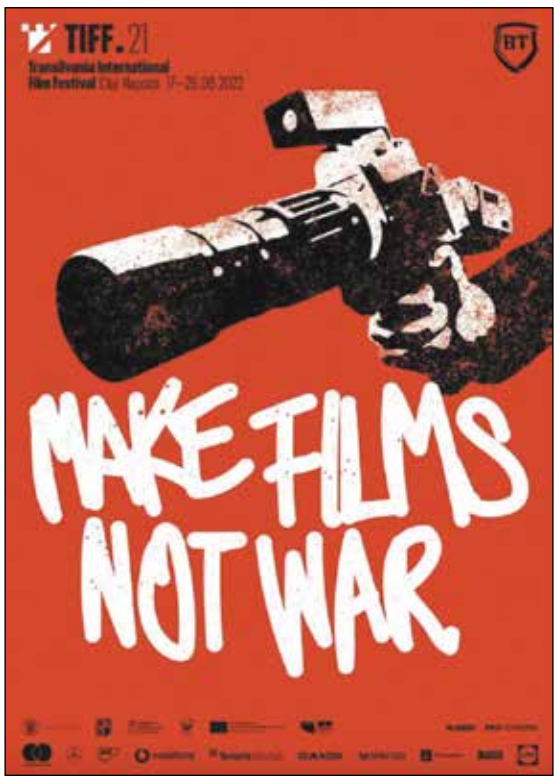

anul trecut la festivalul de profil Docaviv, din Tel Aviv, care este povestea unei familii israeliene ce trebuie să găsească un echilibru în a gestiona turbulențele adolescentine și responsabilizarea copilului lor adoptat, care suferă de sindromul Asperger și alături de care pornesc într-o călătorie identitară pe urmele familiei lui biologice. Deci, după cum vedeți, nu există acel substrat previzibil, atunci când vorbești despre multe dintre filmele israeliene (conflictul israelo-palestinian, Holocaustul). Aici este vorba despre o simplă poveste umană, o poveste de familie situată în afara sferei politice.

– Îi spunem „Noua cinematografie israeliană". Cum ar putea fi ea caracterizată, cum o vedeți dumneavoastră?

– Judecând după filmele din program – și este o selecție bazată strict pe considerente de calitate –, aceasta reflectă, cred eu, abordarea artistică a subiectelor fierbinți din spațiul Israelului. Sunt foarte multe filme anul acesta, în special de ficțiune, care vorbesc despre conflictul israeliano-palestinian, filme finanțate de Statul Israel, care tind să ofere o privire critică, iar acesta este un semn incontestabil de democrație artistică, dacă vreți. E vorba, pe de o parte, de filme care mizează mult pe uman, pe o mult visată reconciliere, sau filme care, dimpotrivă, pun în discuție mecanismele de propagandă ale oricărui stat și felul în care un artist trebuie să-și negocieze libertatea de expresie atunci când este într-o relație directă cu statul. Și mi se pare temerar că există aceste filme care sunt critice în fel și chip, mai catifelat sau mai abraziv, la adresa conflictului. Vorbim aici despre un film care a reprezentat Israelul anul trecut la Cannes, *Let it be morning* al lui Eran Kolirin care vine anul acesta la TIFF. Este un film care vorbește despre acest conflict dintr-o perspectivă foarte umană, folosind o nuntă ca pretext pentru a vorbi despre ambele tabere, cu bunele și relele lor. E o pledoarie umană pentru înțelegerea micilor conflicte și o perspectivă pozitivă. Pe de altă parte, avem noul film al foarte popularului cineast Nadav Lapid, unul dintre favoriții festivalurilor internaționale, câștigător acum câțiva ani al Ursului de Aur la Berlin,

film care, din nou, vorbește despre conflict, dar de data aceasta din perspectiva artistului care nu de puține ori trebuie să-și apere libertatea de expresie în fața eventualelor restricții impuse de stat, într-un soi de pact, pentru a-și vedea opera finalizată.

– Ediția a 21-a a TIFF vine după o ediție 20 desfășurată, e adevărat cu succes, dar cu restricții în pandemie. TIFF-ul revine, așadar, în forță, la capacitate maximă, anul acesta sub sloganul Make films not war!...

– Ne bucurăm că putem face un TIFF ca în vremurile bune, că ne-am întors în cinema fără distanțări sociale, fără măști, fără restricții, care știm cu toții că pot fi intimidante pentru spectatorii unui festival cum este TIFF-ul care și-a obișnuit publicul cu această vibrație ce ține foarte mult de apropiere, de comunicare. În plus, există toate aceste evenimente hibrid și aduc din nou în discuție FOCUSUL dedicat Israelului... Este pentru prima dată când un film israelian intră în programul nostru de cinema culinar. O proiecție cu un film se cheamă *Breaking bread*, despre un festival culinar din Haifa, în care se reunesc *chefi* atât arabi cât și evrei, care vin cu o propunere de *fusion* culinar din cele două bucătării, în speranța că aceasta rețetă ar putea să rezolve conflictul dintre părți. Este un eveniment care la TIFF presupune atât o proiecție a filmului, cât și o cină în spiritul filmului. Va fi o cină cu iz israelian, iar spectatorii vor sta la masă, vor savura, favorizând această vibrație de comunicare și apropiere care înseamnă TIFF-ul, până la urmă.

GEORGE GÎLEA

La o recitire a domnului nostru Amos Oz

„Poveste despre dragoste și întuneric" e o carte atât de frumoasă, încât e greu să o termini fără lacrimi. Și, dacă vreți să știți, personajele mele preferate par secundare (Rauha și Aili), dar nimic nu e secundar la Oz.

ANDREI CRĂCIUN

Sunt zile în care mi se face foarte dor de Israel – e un dor dureros, ca de tinerețe. Și atunci trebuie să-l îmblânzesc. Și, când nu pot zbura, visez câteva nopți la rând Marea Roșie, dar dorul nu se îmblânzește. Și abia atunci încep să citesc.

Cărțile mereu mi-au plăcut mai mult decât oamenii și decât visele. Întotdeauna, oriunde m-aș afla pe pământ, am cu mine o poveste de Amos Oz. Trebuie doar să întind mâna și ajung la Oz. E plasa mea de siguranță, la care nu găsesc niciun motiv să renunț. Fiecare are nevoie de o plasă de siguranță. Tocmai am recitit *Poveste despre dragoste și întuneric.* Și niciodată n-a fost mai frumoasă decât acum – pe măsură ce îmbătrânesc, cartea aceasta devine tot mai și tot mai frumoasă.

TZMARMORET

Când eram mai tânăr, mi se părea că Amos Oz este un vrăjitor. Dar ce nu ți se pare magie când ești tânăr? Acum nu mai gândesc așa. Gândesc altfel: Amos Oz și-a scris aceste memorii abia camuflate într-un roman cu toată durerea și toată dragostea, așadar cu toată inima. Când scrii cu toată inima, ceva, ceva mai presus de magie se întâmplă.

Am fost cândva la Astana, în Kazahstan. Și acolo l-am cunoscut pe fiul scriitorului Cinghiz Aitmatov, unul dintre cei ale căror cărți le țin de asemenea foarte aproape, în suflet. Și povestea fiul această învățătură primită de la tatăl său: nu poți să fii scriitor dacă nu ai avut o copilărie grea sau complicată. Privirea pe care înveți să o ai către lume se formează atunci. Toți marii scriitori s-au născut dintr-o traumă.

Trauma celui care avea să fie Amos Oz e cunoscută: sinuciderea mamei sale. Amos (cel mai frumos nume de profet din câte cunosc) avea pe atunci doisprezece ani și a primit cea mai grea dintre lecții: tot ce este mai groaznic în viață poate să devină frumos, mântuitor, în cealaltă viață, pe care obișnuim să o numim literatură, deși e un cuvânt care niciodată n-a spus totul.

Poveste despre dragoste și întuneric salvează de la uitare o lume întreagă, Ierusalimul din vremea mandatului britanic și din zorii nașterii Statului Israel, oameni în care Amos Oz vede tot ce au fost și tot ce ar fi putut fi: mama sa, tatăl său, un profesor fără noroc, unchiul său, un cărturar extraordinar, bunicii săi materni, bunicii săi paterni (ce bunic!, ce bunică!), învățătoarele sale (Dumnezeule, poeta Zelda!) și atâția alții pe care Amos Oz îi face eterni din doar câteva cuvinte.

Când era copil, Amos Oz, fiind înconjurat de atâtea și atâtea cărți, visa să devină el însuși o carte, căci cărțile, credea, sunt mai în siguranță decât oamenii și mai pot să fie, uneori, chiar și nemuritoare. Și chiar carte a ajuns omul acesta complicat, fragil, imperfect și luminos, care și-a trăit viața în kibuț și la începutul deșertului, s-a trezit mereu înaintea zorilor și a scris povești care veneau de atât de departe, încât nici nu e de mirare că vor fi citite întotdeauna.

Confesiunile reale ale lui Adolf Eichmann

Adolf Eichmann, unul dintre cei mai mari criminali naziști, răspunzător de moartea a sute de mii de evrei din Europa, nu a apărut în fața tribunalului de la Nürnberg. La sfârșitul războiului el a fugit din Germania, a ajuns în Argentina unde a fost capturat de Mossad, dus în Israel, judecat, condamnat la moarte și executat. După aceea, în Israel a fost desființată pedeapsa capitală.

Procesul de la Ierusalim al lui Eichmann a durat luni de zile, au fost audiați sute de martori. În declarațiile sale, Eichmann a vrut să inducă ideea – și în parte a și reușit – că el a fost doar un executant, un birocrat care, de fapt, nu-i ura pe evrei, nu era un adevărat antisemit, el a urmat doar niște ordine și nu știa că evreii sunt omorâți în lagăre. Ascultând mărturisirile lui, filozoful Hannah Arendt l-a și inclus în rândul birocraților care au reușit prin abordările lor să „banalizeze răul”.

Astăzi însă avem o cu totul altă imagine despre acest criminal de război, datorită filmului documentar israelian „Confesiunile Diavolului. Benzile pierdute ale lui Eichmann”, realizat și prezentat recent în Israel. Chiar înaintea procesului, se cunoștea faptul că Eichmann, având certitudinea că nu va fi niciodată capturat, a dat un interviu lung ziaristului olandez Willem Sassen, el însuși fost membru al Waffen SS, fugit în Argentina. Faptul că erau „suflete pereche” și înțelegerea la care a ajuns cu ziaristul, că interviul nu va fi publicat în timpul vieții lui, l-au determinat pe Eichmann să fie brutal de sincer și să-și dezvăluie adevărata față, adevărata fire de antisemit visceral și de asasin. Interviul a fost realizat în 1957 și Eichmann, scrie cotidianul israelian *Haaretz*, a stat zile întregi în fața magnetofonului și a povestit cu lux de amănunte ce a făcut în calitatea lui de șef al Departamentului evreiesc al Gestapoului. De fapt, l-a șocat și pe Sassen, deoarece ziaristul voia să demonstreze lumii că Hitler nu știa de execuția evreilor. Eichmann l-a contrazis. El a vorbit despre rolul important pe care l-a jucat în exterminarea evreilor, a explicat metodele sale de lucru și a dezvăluit masacrele pregătite de regimul nazist. „Dacă am fi reușit să executăm 10,3 milioane de evrei, aș fi fost mulțumit și aș fi zis: foarte bine, am distrus dușmanul”, spunea Eichmann într-una dintre înregistrări. Cam departe de imaginea simplului birocrat care, vezi Doamne, doar și-a făcut datoria. Eichmann citează numere, oferă informații despre felul în care funcționa mecanismul nazist al morții, face declarații ironice, antisemite și este mândru de contribuția lui la crimele care au șocat lumea după ce au fost expuse la sfârșitul războiului.

Deși se cunoștea existența interviului încă înainte de procesul lui Eichmann, părți din el fiind publicate în 1964 în revista americană *Life*, înregistrările nu au putut fi folosite, deoarece Eichmann susținea că au fost denaturate și, în aceste condiții, Curtea a decis că acestea pot fi probe ale acuzării doar dacă există originalul. Dar acuzarea nu a reușit să-l găsească, deoarece nu se știa unde sunt depozitate înregistrările. Eichmann a fost condamnat la moarte chiar și fără ele, dar lumea nu a putut auzi niciodată detalii despre felul în care acționa mecanismul nazist al morții, povestit de însuși Eichmann.

S-a crezut decenii de-a rândul că înregistrările s-au pierdut, dar, spre sfârșitul anilor 1990, unele dintre benzi au fost obținute în secret de către o arhivă germană. S-au putut recupera aproximativ 15 ore de înregistrări din cele 70 făcute de Sassen, dar proprietarul anonim al înregistrărilor a refuzat ani de zile să acorde permisiunea de a fi publicate. În decursul timpului, ele au fost menționate într-un film documentar german și câțiva cercetători au fost autorizați să le consulte, dar niciodată nu au fost făcute publice. Faptul că acum a fost realizat un film documentar în integralitate este opera regizorului Yariv Mozer. Acesta a mai descoperit anterior o „comoară”, un interviu necunoscut al lui David ben Gurion, din care a făcut un film și a câștigat premiul israelian Ophir pentru filmul documentar.

Mozer și-a pus în gând să găsească înregistrările pierdute ale interviului lui Eichmann, a reușit, a obținut autorizația să facă un film, a găsit investitori interesați de realizarea acestui documentar, unul dintre cele mai scumpe din istoria unui film produs în Israel.

„Eichmann a spus de mai multe ori în timpul procesului că nu știa nimic despre exterminarea evreilor, dar înregistrările arată că el cunoștea acest lucru”, a declarat Mozer ziarului *Haaretz*. „Reiese clar că Eichmann nu era doar expresia banalității răului, așa cum a pretins Hannah Arendt, ci un partener activ în formarea ideologiei care a fundamentat exterminarea evreilor.”

În interviurile cu Sassen, Eichmann recunoaște că Holocaustul a fost pregătit cu atenție și elucidează faptul că știa că mulți dintre evreii care, potrivit ordinelor date de el, erau trimiși în lagăre, urmau să fie executați. El declară că nu are niciun fel de mustrări de conștiință. „Nu mă interesa dacă evreii deportați la Auschwitz rămâneau în viață sau mureau, au fost ordinele Führerului. Cei care mai erau în puteri munceau, iar cei slabi erau trimiși către Soluția Finală”, spune el într-una dintre înregistrări. Când Sassen îi cere să clarifice dacă înseamnă că erau eliminați, exterminați, Eichmann răspunde scurt: „Exact ce am spus, da.”

„Confesiunea Diavolului. Benzile pierdute ale lui Eichmann” a fost prezentat la festivalul Docaviv și o versiune extinsă în trei părți a fost difuzată, începând din 7 iunie, la Kan, Canalul 11 al televiziunii publice israeliene.

EVA GALAMBOS

Biserica Anglicană cere iertare evreilor pentru legile și dogmele antisemite promovate în trecut

După 800 de ani de la Sinodul de la Oxford, eveniment care a condus la persecuția și expulzarea evreilor, Biserica Anglicană își cere oficial scuze în cadrul unei ceremonii desfășurate la catedrala Christ Church. Slujba specială – la care au participat Ephraim Mirvis, rabinul-șef al Regatului Unit, Justin Welby, arhiepiscopul de Canterburry, și înalți prelați ai Bisericii Romano-Catolice – are menirea de a promova respingerea antisemitismului contemporan și cultivarea unui dialog iudeo-creștin necesar.

Legile antievreiești care au fost adoptate acum opt secole au dus în cele din urmă la expulzarea evreilor din Anglia timp de sute de ani. Mai mult, sinodul a interzis interacțiunile sociale dintre evrei și creștini, a impus evreilor un impozit special de 10% și le-a cerut să poarte un semn de identificare. De asemenea, evreilor le-a fost suspendat dreptul de a practica anumite profesii și de a construi noi sinagogi. Decretele au fost urmate de mai multe legi antievreiești și, în cele din urmă, a avut loc expulzarea în masă a celor 3.000 de evrei în anul 1290, ca urmare a edictului regelui Eduard I. După 360 de ani, abia pe la mijlocul secolului al XVII-lea, stabilirea evreilor în Regatul Unit a fost permisă în mod informal.

Dr. Tony Kushner, profesor la Universitatea Southampton, specialist în domeniul relațiilor dintre evrei și neevrei, a explicat pentru *The Guardian* că, deși Biserica Anglicană nu era încă înființată la momentul Sinodului de la Oxford, ea „se consideră vocea principală a creștinismului în Marea Britanie, astăzi” și, prin urmare, „scuzele au un anumit merit în recunoașterea nedreptăților care au fost comise”. Jonathan Chaffey, arhidiacon de Oxford, a declarat că a venit timpul căinței pentru „acțiunile lor rușinoase” și pentru a „reîncadra pozitiv” relațiile lor cu comunitatea evreiască.

Această acțiune continuă seria începută în anul 2019, atunci când a fost lansat un document intitulat „God’s Unfailing Word” care a subliniat importanța unei bune relații între creștini și evrei și a recunoscut că secolele de antisemitism creștin în Europa au pus bazele Holocaustului. Ephraim Mirvis, rabinul-șef al Regatului Unit, aprecia la acea vreme că documentul reprezintă un pas înainte, dar îl cataloga drept incomplet, deoarece el nu respingea acțiunea bisericii de a îndemna sau uneori de a forța convertirea evreilor la creștinism.

DAN DRUȚĂ

Militarii evrei morți în războaiele României, comemorați de Ziua Eroilor

La 2 iunie a.c., la Cimitirul Filantropia din București s-au desfășurat ceremoniile dedicate memoriei militarilor evrei morți în războaiele României, respectiv Războiul de Independență, cele balcanice și Primul Război Mondial. Monumentul acestor eroi se înalță lângă șirul de morminte în care odihnesc rămășițele celor care au putut fi identificați, pe lângă mulți alții care zac în morminte anonime.

Ceremoniile au fost organizate de FCER împreună cu Ministerul Apărării și cu Oficiul Național pentru Cultul Eroilor. Au participat: o delegație de militari în rezervă ai armatei române, președintele FCER, deputatul Silviu Vexler, președintele CEB, ing. Paul Schwartz, președinta Forumului B’nai B’rith România, dr. Felicia Waldman, președintele Asociației de Prietenie România-Israel, gen.(r) Mihail Ionescu, președintele Camerei de Comerț România-Israel, Călin Coșar, membri ai conducerii Federației și CEB, membri și prieteni ai comunității evreilor. Un grup de militari a dat onorul.

După intonarea imnului național al României, prim-rabinul FCER, Rafael Shaffer, și prim-cantorul Emanuel Pusztai au oficiat ceremoniile religioase. S-a cântat *El Male Rahamim* și s-a rostit *Kadiș*-ul în memoria militarilor evrei care și-au făcut datoria față de țara în care trăiau.

„Ne aflăm aici într-un adevărat panteon. Cimitirele evreiești de pe traseul războaielor de întregire a neamului și al Primului Război Mondial sunt pline de morți evrei”, a arătat într-o evocare a memoriei celor căzuți Paul Schwartz, președintele Comunității Evreilor din București. Pe baza unei documentări din mai multe surse, vorbitorul a prezentat numărul evreilor care au participat la războaie, subliniind că procentual, comparativ cu numărul evreilor care trăiau în România, dar și în ceea ce privește răniții și cei decedați, echivalează cu cel al populației românești, în condițiile în care, cu puține excepții, evreii nu aveau cetățenie și s-au înrolat ca voluntari. Președintele CEB a menționat faptele de eroism ale unor militari evrei, cum a fost Mauriciu Brociner care, în timpul Războiului pentru Independență, a pus drapelul românesc pe reduta Grivița, sau sacrificiul lui Herman Kornhauser din Târgoviște, care, în timpul ocupației germane din perioada Primului Război Mondial, a reușit să elibereze mai mulți prizonieri de război români, dar el a fost prins și executat de forțele de ocupație germane. În fiecare an, ca de altfel și acum, Kornhauser este comemorat la cimitirul evreiesc din Târgoviște. Președintele CEB a amintit preocuparea Comunității București de a ridica pentru unii dintre militarii evrei, care nu mai aveau familie, monumente funerare, fie din fonduri comunitare, fie din donații făcute de prieteni ai comunității, evrei și neevrei deopotrivă.

La sfârșitul ceremoniilor au fost depuse coroane de flori din partea MAPN, a Primăriei sectorului 1 București, a Camerei de Comerț România-Israel, a Fundației Grupului de Inițiativă Economică și Dezvoltare Durabilă, a FCER, a CEB și a Forumului B’nai B’rith România.

E. GALAMBOS

IUDAICA

Pace ție, Ierusalime!

Anul acesta se împlinesc 55 de ani de la reunificarea Ierusalimului, la 28 Iyar 5727 – 7 iunie 1967, în Războiul de Șase Zile. În perioada 1948-1967 orașul fusese divizat, iar partea de est, aflată sub dominație iordaniană, devenise un orășel marginal. Ierusalimul nu mai putea funcționa ca Orașul Sfânt al celor trei religii abrahamice. Reunificarea l-a readus la ceea ce era, la ceea ce trebuia să fie, cu caracterul lui unic în lume. Ziua reunificării lui a fost declarată sărbătoare națională israeliană, cu denumirea ebraică „Iom Ierușalaim" (Ziua Ierusalimului).

Ierusalimul reprezintă orașul central din istoria poporului evreu. De când a fost cucerit de regele David și transformat în capitala vechiului Regat Iudeu, rolul lui a rămas necontestat. Primul și cel de Al Doilea Templu s-au aflat la Ierusalim. Din Templul de la Ierusalim a rămas numai Zidul de Apus, dar, de-a lungul istoriei, evreii s-au rugat totdeauna cu fața la Ierusalim. Pomenit în rugăciuni de trei ori pe zi, Ierusalimul era înrădăcinat profund în inima fiecărui evreu care se ruga pentru reclădirea și pacea lui. Imagini ale Templului de la Ierusalim – așa cum îl vedeau evreii în memoria colectivă – apar încrustate pe pietre funerare și pictate pe pereții unor sinagogi, printre care și din România. Era o parte din speranța mesianică, un Ierusalim celest alături de cel pământesc. Astăzi Ierusalimul este capitala Statului Israel.

Dorul de Ierusalim a dus la scrierea de poezii lirice și producții literare în proză poetică. Scrieri frumoase, maiestuoase, reflectând dragostea evreilor pentru citadela lor sfântă și istorică. Asemenea cântece și poezii, unele sub formă de rugăciuni pentru reclădirea Ierusalimului, au fost scrise de-a lungul unei istorii mai mult decât bimilenare. Să ne amintim de versurile din Psalmi, de cartea profetului Isaia (Yeșayahu), de elegiile profetului Ieremia (Yermiyahu). Sau de cântecul „Zion, Zion, Zion" („Sioane!") de Rabi Yehuda Halevy, marele poet ebraic din Spania medievală. Și de poemul „Aley Zion" („Vai, Sioane!"), recitat în ziua de 9 Av, ziua distrugerii Primului și a celui de Al Doilea Templu de la Ierusalim. Să ne gândim și la Ierusalim în literatura română, în scrieri ale lui Dimitrie Bolintineanu, Gala Galaction și ale altor scriitori, atât laici, cât și teologi creștini, care l-au vizitat. Precum și la Ierusalim în muzică și în artă.

Dar să revenim la vremurile noastre. O „Rugăciune pentru pacea Ierusalimului" a fost compusă de rabinul Shaar-Yishuv Hacohen, de binecuvântată amintire. Numele lui complet este Eliyahu Yosef Shaar-Yishuv Hacohen. El a fost rabinul așkenaz al orașului Haifa și președintele instituțiilor Ariel din Ierusalim. A fost fiul rabinului David Cohen din Ierusalim. Rugăciunea aceasta a fost compusă de el într-un limbaj poetic, după reunificarea orașului. M-am gândit s-o traduc în versuri în limba română; dar, deoarece textul este concentrat, am fost nevoit să fac o traducere liberă, pe care o adaug în continuare:

Rugăciune pentru pacea Ierusalimului

de rabin Shaar-Yishuv Hacohen

Părintele nostru ceresc
Ce ai ales Sionul și Ierusalimul pământesc
În care Tu ai voit să sălășluiești Orașul Sfânt,
Care e unic pe acest pământ,
Binecuvântează pe acei care-l zidesc
Pe fiii săi și pe cei ce pacea lui o doresc,
Și trimite binecuvântare și urează succes faptelor lor,
Ale celor ce-l zidesc și pacea lui o vor,
Și întinde cortul păcii Tale peste dânșii, sus
Și îndeplinește cele scrise, așa cum a spus
Profetul Isaia, scriind în cartea sa
(Yeshayahu șaizeci-și-doi, unu),
Cum nu a mai spus niciunul:
„Pentru Sion nu voi tăcea
Și pentru Ierusalim nu voi închide gura mea
Până când dreptatea ca lumina va ieși
Și mântuirea lui ca o făclie aprinsă va străluci."
Și clădește orașul lumii în zilele noastre, de îndată,
Și scaunul robului Tău David pregătește-l în oraș, îndată.
Binecuvântat fie Cel care Sionul îl iubește
Și Ierusalimul îl zidește,
De acum, pentru veșnicie.
Fie voia Domnului, așa să fie.

LUCIAN-ZEEV HERȘCOVICI

Dicționar selectiv de civilizație iudaică: Halaha

Spre deosebire de *Agada*, fără autoritate juridică, având ca surse Talmudul și Midrașul, prin care sunt decriptate în forme narative precepte etice, teologice iudaice, *Halaha*, însemnând literal „a merge", reprezintă o chintesență a tuturor aspectelor vieții, acoperind toate ramurile științei juridice. Primul pas e marcat în Biblie. La cina oferită de Moșe în onoarea socrului său, preotul midianit Itro, după ieșirea din Egipt, înainte de primirea Torei pe Muntele Sinai, unde iau parte „toți bătrânii lui Israel", oaspetele îl sfătuiește să-și învețe poporul „poruncile și legile" divine: „Arată-le calea pe care trebuie s-o urmeze și ce trebuie să facă" (Exodul, 18, 20). Halaha este astfel concepută încât să nu izoleze faptul religios de celelalte dimensiuni ale existenței individuale și colective. Prin faptul că funcționează la fel indiferent de spațiu și timp, în Țara Făgăduinței sau în Galut, Halaha a menținut coeziunea poporului evreu, mai ales în exiluri.

Deși cărturarii rabinici sunt de acord că Halaha izvorăște din Revelația sinaitică, această jurisprudență s-a format în straturi, fiecare având specificitatea sa, în care dezbaterile, cu respectarea opiniei majoritare, fără a fi eludate cele minoritare, au fost un *brainstorm* benefic. Sunt cunoscute, în acest sens, diferențele de vederi între școlile lui Hillel și Șamai. În procesul său de sistematizare, Rabi Akiva a jucat un rol important. Inițiator al unei opere de clasificare a tradițiilor halahice ducând la publicarea Mișnei, Rabi Akiva a fost preocupat să stabilească unitatea organică între Tora scrisă și Tora orală, ambele fiind surse halahice vitale. Influența gheonim-ilor, președinții academiilor din Sura și Pumbedita din Babilon, exercitată asupra unei mari părți a comunităților evreiești între secolele VII-XI, a impus Talmudul babilonian, mai complet decât cel de la Ierusalim, ca sursă decisivă în domeniul halahic. Cu toate acestea, dezvoltarea Halahei și a literaturii halahice nu a încetat nici azi, date fiind provocările contextelor istorice mereu noi.

Studierea surselor Halahei – cele două expresii amintite ale Torei, îndemnurile profeților, învățăturile scribilor, care urmează profeților – și grija pentru determinarea normei halahice au rămas în centrul preocupărilor cărturarilor rabinici.

Emanciparea a produs o schimbare puternică în comunitățile evreiești, fiindcă, în calitate de cetățeni, membrii lor se supuneau direct legilor statale, respectarea Halahei devenind o chestiune opțională.

IULIA DELEANU

Tikun Leil Șavuot 5782 la Templul Coral din București

(Urmare din pag. 3)

evreiești a dat greș.

Prim-rabinul Rafael Shaffer: „Păstrarea simbolurilor evreiești în Galut"

Prim-rabinul Rafael Shaffer a comentat un pasaj din *Pirkei Avot* (Învățăturile înaintașilor) cu referire la comportamentul evreului în Galut: „calea dreaptă pe care trebuie s-o aleagă" respectând Legea, fără să aibă sentimentul că se expune oprobriului din partea neevreilor. Lucru nu întotdeauna la îndemână, fiindcă păstrarea simbolurilor evreiești putea să devină, în trecut, ținta ironiei celorlalți. Două exemple. De Iom Kipur nu avem voie să purtăm pantofi de piele. În târgurile de altădată acest comandament era depreciat public de neevrei. În timpurile moderne situația neplăcută poate fi ușor evitată, dat fiind că avem posibilitatea să încălțăm pantofi lucrați din înlocuitori și astfel să respectăm Legea fără să ne expunem dezacordului concetățenilor noștri neevrei. Astăzi este considerat un lucru firesc să stăm într-o încăpere purtând kipa, dar, în urmă cu mai bine de o sută de ani, faptul era considerat lipsă de respect. Mai mult: în acele vremuri, a sta în fața unor demnitari având capul acoperit ar fi fost privit ca un act de sfidare la adresa autorităților statului. În acest din urmă caz a existat o dispensă: ca să nu se creeze o situație conflictuală, evreii puteau sta în fața oficialilor având capul descoperit. Jena de a nu te alinia cutumelor locale prin respectarea Legii s-a perpetuat până în anii copilăriei vorbitorului. Băiatul unor vecini, evrei practicanți, nu purta kipa la școală. Până când și-a luat inima în dinți și a venit la cursuri purtând kipa. „Nimeni n-a spus nimic." Tânărul și-a depășit astfel teama de a fi ironizat de ceilalți. Nu trebuie să avem complexul „tuturor privirilor ațintite asupra noastră pentru că suntem diferiți".

*

În pauza dintre cele două sesiuni de prelegeri a fost organizată pentru participanți o consistentă tratație culinară specifică sărbătorii de Șavuot, în regia FCER și CEB, preparată la Bucătăria „Băluș" a Căminului „Rosen".

Șmita, în Antichitate și în prezent

În continuare, prim-rabinul Rafael Shaffer a vorbit, în intervenția sa, despre istoria conceptului de *șmita* – anul sabatic. Porunca de *șmita* își are originea în textul sacru care îndeamnă ca în al șaptelea an pământul să rămână necultivat, recolta precedentă fiind suficientă pentru consumul din următorii trei ani. Textul *Mișna* menționează practicarea acestei porunci, a arătat vorbitorul, existând însă posibilitatea ca ea să fi fost eludată. Introducerea de către romani a unei taxe pe terenul agricol, ceea ce echivala cu o degrevare a noțiunii de proprietate asupra sa, a condus la o înlesnire față de *șmita*, proprietarilor permițându-li-se a-și cultiva terenurile agricole fie și în acest an sabatic. Modernitatea a adus și ea o flexibilizare a acestei porunci, de cele mai multe ori din rațiuni de necesitate, armonizând conceptul de *șmita* cu realitatea contemporană.

Prim-cantor Emanuel Pusztai: Valori iudaice perene

Expunerea intitulată „Cele șase valori-cheie pentru o lume perfectă" a fost prezentată de prim-cantorul Emanuel Pusztai. El s-a referit la cele șase valori: Viața, Pacea Mondială, Dreptatea și Egalitatea, Educația Universală, Familia și Responsabilitatea Socială. Prim-cantorul Pusztai a creionat atât o analiză individuală a evoluției acestor valori, cât și o contextualizare din perspectiva antică. În ceea ce privește Viața, ca valoare supremă, poate fi remarcată o relativizare a acesteia în cadrul unor culturi, precum cea elenă sau romană. Fenomenele de fratricid sau infanticid nu sunt străine unor civilizații în care evreii trăiau, ceea ce intră în completă disonanță cu preceptele iudaice. Un exemplu elocvent este cel al citatului din Talmud care spune că oricine salvează o viață salvează întreg Universul. Paralele similare pot fi regăsite și în privința celorlalte valori descrise de vorbitor.

COMUNITĂȚI

Arad — O comunitate vibrantă

Fiecare om îl sprijină pe celălalt, e gând la gând cu obștea, aduce o bucurie și ajută atunci când e nevoie. Așa se întâmplă și în Comunitatea Evreilor din Arad, unde zi de zi intervine câte ceva. Astfel, în afară de serviciul divin asigurat de Boris Mor,

adunarea reușește să sărbătorească într-un mod sau altul fiecare moment iudaic cultural sau religios.

Poate cel mai frumos este atunci când familiile se întâlnesc cu mic, cu mare pentru a fi împreună. „Hine ma tov u manaim shevet achim gam yachad", adică „e bine și plăcut când frații sunt împreună" pentru un Lag baOmer în curtea Centrului rezidențial „Căminul de vârstnici Eva Elisheva și Adalbert Huber-Huber", unde s-a încins o mică petrecere a tinerelor familii cu copii. De la grătare cașer la fructe și dulciuri pe placul prichindeilor, toate au fost bine pregătite de participanți cu ajutorul președintelui Raoul Vizental și al secretarei Danna Kalman. Muzica evreiască s-a auzit pe fundalul unor conversații în ebraică și al vocilor de copii. Cei mici nu au lipsit nici de la activitățile organizate săptămânal de Elda Botezatu, unde au pregătit desene legate de sărbătorile noastre și au scris câte ceva în ebraică. Elda le-a pregătit un film despre Moshe Rabeinu și primirea Torei pe Muntele Sinai, după vizionarea căruia copiii de la Talmud Tora au aprofundat semnificația tradițiilor de Șavuot.

În afara celebrărilor religioase, comunitatea a mai sărbătorit-o pe doamna Ana Ioniță, adică tanti Ani, pentru cele peste patru decenii de când lucrează la CE Arad. „Nu știu cum au fost primii ani, dar trebuie să recunosc că, încă de când eram copil și veneam în comunitate, doamna Ani era mereu prezentă, zâmbitoare, atentă la orice trebuie făcut. Ce înseamnă 42 de ani? Eu sunt al cincilea președinte de când este ea în comunitate. Doamna Ani este aici de la prima oră, iar la finalul zilei tot ea închide totul. Niciodată nu am auzit-o să spună ceva împotrivă când o rog să mă ajute, chiar și duminica ori când există turiști, o sărbătoare sau orice activitate", spune ec. Raoul Vizental, președintele Comunității Evreilor din Arad.

Surpriza de Șavuot a fost venirea lui Asher Pusztai din Israel și discuțiile cu el. Având în vedere pregătirea religioasă de care a avut parte în Țara Sfântă, domnul Pusztai a explicat amănunțit multe dintre obiceiuri. „Se obișnuiește ca, pe lângă rugăciune, să fie și o perioadă de studiu. Așa că am încercat să învățăm cu ajutorul domnului Asher Pusztai. Atmosfera a fost foarte plăcută și datorită faptului că doamna Ani a reușit, ca de obicei, să împodobească foarte frumos sala", menționează Raoul Vizental.

Cu toată munca și responsabilitatea ce îi apasă umerii, președintele comunității a găsit timp să continue turul cimitirelor evreiești din județul Arad și să vorbească cu autoritățile locale pentru rezolvarea problemelor ivite. „La Pâncota trebuie să îi aduc mulţumiri domnului primar Dan Pocrișer, care încă de anul trecut a semnat un protocol cu Comunitatea Evreilor din Arad prin care primăria tunde vegetaţia. Cimitirul este destul de mare, curat, împrejmuit cu gard de sârmă și cu o poartă nouă", ne informează Raoul Vizental.

MARGARETA SZEGŐ

Bacău — Șavuot 5782

În pofida vremurilor tulburi, Hag HaȘavuot a fost sărbătorită, la Sinagoga Rosen din Bacău, de peste 20 de enoriaşi. Am constatat cu bucurie prezenţa unui număr mare de enoriaşe care au ţinut să fie prezente la sărbătorire, în special la serviciul solemn religios de Izkor.

Ca de obicei la Șavuot, sinagoga şi-a primit enoriaşii frumos împodobită cu flori, amintind de faptul că Muntele Sinai a înverzit şi a înflorit la momentul primirii Tablelor Legii de către Moshe Rabeinu. Oficiantul de cult a amintit denumirile sărbătorii: Hag HaȘavuot – Sărbătoarea săptămânilor, a celor 7 săptămâni de la Pesah, la primirea Torei, de Șavuot; Zeman Matan Torateinu – timpul când am primit Tora noastră; Hag HaKatzir – Sărbătoarea secerişului (începutul secerişului la grâu); Iom HaBikurim – Ziua primelor roade care se aduceau ca ofrandă la Templul din Ierusalim; Ațeret – Adunare solemnă, Șavuot fiind considerată ca o încununare a Pesahului.

Pesahul este considerat ca fiind eliberarea fizică a poporului evreu din robia egipteană, în timp ce Șavuot este debutul emancipării şi al eliberării spirituale, odată cu primirea Torei. Tot la acest moment a apărut și interdicția, conform Torei, de a se consuma lactate (halav) și carne (basar) la aceeaşi masă.

S-a lecturat din două suluri de Tora: din primul, din Pericopa Rehei (Cartea Dvarim), pentru 5 chemaţi; şi pentru Maftir, din Pericopa Pinhas (Cartea Bamidbar), cu referire la Iom HaBikurim.

Conform tradiţiei, s-au servit delicioase plăcinte cu brânză, gătite de enoriaşe. **(H.B.)**

Inaugurare și sfințire de hacikar la Uniunea Armenilor din România, Filiala Bacău

În zilele de 10 şi 11 iunie 2022, am participat la o serie de manifestări la UAR, Filiala Bacău, cu ocazia sfinţirii unui hacikar (monument din piatră). Hacikarul a fost amplasat pe locul unde se găseau Biserica şi Cimitirul armenesc din Bacău, dărâmate de comunişti după cutremurul din 1977. Monumentul a fost dăruit armenilor băcăuani de primăria din oraşul armean Hrazdan şi este dedicat victimelor genocidului turcesc împotriva armenilor, din 1915.

La inaugurare au participat: ambasadorul Republicii Armenia la Bucureşti, primarul şi viceprimarul municipiului Bacău, reprezentanţi de seamă ai clerului ortodox, român şi armean, alte personalităţi politice, oameni de cultură, reprezentanţi ai minorităţilor etnice. Invitată de onoare a manifestării a fost cântăreaţa Corina Chiriac, care are rădăcini armeneşti.

A urmat un foarte frumos spectacol susţinut de Corina Chiriac, de solista armeană Mona Malumova şi de tineri instrumentişti premiaţi, de la Colegiul de Artă din Bacău.

HAINRICH BRIF,
președintele CE Bacău

Brașov — Iom Ierușalaim – Ziua Ierusalimului Reunificat

Orașul Sfânt a ocupat un loc special în inima poporului evreu din vechime și până în actualitate, când i-a fost dedicată cea mai recentă sărbătoare din calendarul civil evreiesc: Iom Ierușalaim.

Cel mai dorit dintre orașele eterne

Atunci când regele Solomon a construit Primul Templu în Ierusalim, cetatea a devenit centrul vieții evreiești. De-a lungul secolelor, orașul a devenit cea mai râvnită dintre cetăți. A fost atacat, cucerit și jefuit succesiv: perșii au distrus Primul Templu, grecii l-au dominat, romanii au dărâmat Al Doilea Templu, iar apoi nenumărați alții – arabi musulmani, cruciați, turci, britanici – și-au instituit aici stăpânirea vremelnică.

În secolul al XX-lea, în timpul războiului arabo-israelian din 1948-1949,

Transiordania (Iordania de azi) a confiscat Ierusalimul de Est și Orașul Vechi. Evreii au fost astfel izgoniți și izolați într-o regiune slab populată din Ierusalimul de Vest, fiind atacați de vecini ostili din aproape toate părțile. Guvernul iordanian a impus ulterior restricții care îi împiedicau pe evrei să viziteze și să se roage la locurile sfinte și în sinagogile din Ierusalimul vechi, multe dintre acestea fiind deteriorate și distruse în mod deliberat. Această situație a persistat șaptesprezece ani, până la victoria Israelului în Războiul de Șase Zile, din iunie 1967, când Ierusalimul a redevenit un oraș majoritar evreiesc, într-un conglomerat multietnic și multicultural. Această izbândă este considerată de mulți un miracol în istoria țării. Reunificarea Ierusalimului – inclusiv restaurarea locurilor sale sfinte – reprezintă o piatră de hotar în istoria modernă a statului evreu.

Cum se celebrează Iom Ierușalaim?

În Israel, sărbătoarea este aniversată cu mare fast, locuitorii Capitalei și pelerinii evrei din străinătate participă masiv la Marșul Steagurilor derulat pe străzile orașului, iar drapelul național este etalat și arborat cu mândrie de majoritatea caselor evreiești. La festivități sunt reiterate cuvintele rostite de ministrul apărării, Moshe Dayan, la 7 iunie 1967: „În această dimineață, Forțele Armate Israeliene au eliberat Ierusalimul. Am unit Ierusalimul, capitala divizată a Israelului. Ne-am întors în cel mai sfânt dintre locurile noastre sfinte, pentru a nu ne mai despărți niciodată de el." Evenimentul se încheie la Zidul de Vest (cunoscut și ca Zidul Plângerii), unul dintre cele mai emblematice locuri ale iudaismului și inima imaginarului cultural evreiesc. Iom Ierușalaim este celebrată totodată și în comunitățile evreiești din diaspora.

Din perspectivă religioasă, Iom Ierușalaim este aniversată întotdeauna în apropiere de Șabat, când se citesc pericopa Behukotai și rugăciunea Hallel – Psalmii 113-118. Dacă primul psalm evocă eliberarea poporului evreu din sclavia Egiptului, cel din urmă este o invocație a regelui David, reprezentând o adevărată declarație de credință: „Domnul este tăria și cântecul meu și a devenit mântuirea mea." Totodată, Psalmul 122:6 ne îndeamnă „să ne rugăm pentru pacea Ierusalimului".

Pacea Orașului Sfânt este și pacea noastră. Iată de ce Iom Ierușalaim este o zi a bucuriei și un memento al istoriei dramatice a Orașului de Aur care merită să devină Orașul Păcii.

E. ELIEZER

Botoșani — Șavuot între prieteni

Ziua cu stropi reci de ploaie nu a ştirbit bucuria enoriașilor evrei şi a prietenilor lor de a fi împreună după lunga şi trista perioadă a pandemiei. Sărbătoarea de Șavuot – ziua primirii Torei de către poporul evreu pe muntele Sinai și a strângerii recoltei – a fost un bun prilej de socializare şi de amintiri.

Domnul ing. Gustav Finkel, consilier al CE Botoşani, a vorbit despre semnificaţia acestei sărbători şi despre importanţa Torei ca bază a valorilor morale ale unui evreu. Cele 10 porunci, a subliniat vorbitorul, pot fi puncte de plecare în conduita fiecărui om.

Ne-am bucurat de prezenţa unor buni prieteni ai comunităţii noastre: domnul ing. Mihai Debeli, domnul ing. Florin Egner, domnul ing. Nelu Serediuc şi doamna Raluca Segal din Canada.

În alocuţiunea sa, domnul ing. Florin Egner a evocat crâmpeie din viaţa armonioasă a etniilor, subliniind rolul evreilor şi al armenilor la dezvoltarea oraşului.

Întâlnirea şi masa plină de mâncăruri specifice sărbătorii de Șavuot au prilejuit destindere şi bucurie în sufletele tuturor.

Prof. **BEATRISA FINKEL**

COMUNITĂȚI

Târgoviște

Ziua Eroilor, în Cimitirul Evreiesc

Evreul-erou Herman Kornhauser, înhumat în cimitirul evreiesc din Târgoviște, este omagiat anual prin depuneri de coroane și jerbe de flori.

Cine a fost acest erou și ce a făcut el ne spun documentele. În iarna anilor 1916-1917, în timpul Primului Război Mondial, lângă casa acestuia din Târgoviște nemții au organizat un lagăr de prizonieri. Iarna era cumplit de geroasă și soldații erau sumar echipați. Impresionat de suferința acestora, Kornhauser îi ajută cu alimente și îmbrăcăminte. Nu se rezumă la propriile resurse, ci mobilizează târgovișteni să doneze pentru ei. Se presupune că a și ajutat prizonieri să evadeze. Este prins de nemți, judecat și condamnat la moarte prin spânzurare, execuție ce a avut loc în data de 17 martie 1917, în piața orașului. Avea 36 de ani și soția sa era însărcinată. S-a născut un copil care nu și-a cunoscut tatăl.

Ceremonialul a fost emoționant. S-au intonat, la trompetă, imnul de stat al României și imnul de stat al Israelului. Oficialități locale de la Prefectură, Consiliul județean Dâmbovița, Primăria Târgoviște au ținut alocuțiuni și au depus coroane de flori. De asemenea, au fost depuse coroane din partea Ambasadei Statului Israel în România, a Comunității Evreilor din București, a Asociației Centrale de Prietenie și Colaborare Culturală cu Israelul. Emoționant a fost mesajul transmis de prim-rabinul Rafael Shaffer care ne-a amintit faptul că omul este opera lui Dumnezeu, creat după chipul și asemănarea Domnului. De aceea trebuie „în fiecare om să căutăm acea strălucire sacră prin care se răsfrânge chipul și asemănarea Creatorului. Dacă așa vom privi semenii, în timp durerea lor va deveni durerea noastră, bucuria lor va deveni bucuria noastră. (...) Herman Kornhauser a simțit durerea lor ca și cum ar fi fost durerea sa. El și-a riscat viața pentru a potoli foamea semenilor săi. Fapta sa a fost un act de curaj pentru care a plătit cu viața. Izvorul ei a fost omenia. O pildă pentru noi toți.”

Nu știu cât l-au apreciat contemporanii pentru cutezanța sa, cât îl admiră posteritatea, dar Regele Ferdinand i-a apreciat sacrificiul și l-a decorat, *postmortem*, cu Virtutea Militară cl. a II a.

Serviciul religios, într-un climat solemn, a fost oficiat de domnul Menahem Boaz, din București.

ILEANA GHENCIULESCU

Brăila

Reactivarea memoriei evreiești, în Noaptea Muzeelor

La Brăila, despre Mihail Sebastian

Ar fi fost nedrept să lipsească tocmai scriitorul, dramaturgul, jurnalistul Mihail Sebastian (pe numele real, Iosif Mendel Hechter; 18 oct. 1907, Brăila - 29 mai 1945, București) din programul Noaptea Muzeelor (14 mai 2022) organizat de Muzeul Brăilei „Carol I”. Și a fost excelent că prezentarea a venit tocmai de la Nadia Ustinescu, președinta Comunității Evreilor din Brăila, care a răspuns astfel invitației șefei Biroului Relații Publice și coordonatoare a Centrului Diversității Culturale din muzeu, Camelia Hristian. Pentru că, astfel, la calitățile lui Mihail Sebastian (să-i spunem așa cum îl știm, cum l-am îndrăgit noi, toți cei care îi citim și recitim adesea proza, îi aplaudăm în diverse montări piesele de teatru, îi revizităm din când în

când scrierile din presa vremii) de literat și de om de teatru, s-au adăugat cele ale apartenenței sale la evreitate, aceste din urmă calități esențiale, care și-au pus amprenta pe opera lui Mihail Sebastian cu asupra de măsură – cine nu crede, să-i citească *Jurnalul*. La fel, cine vrea să și-l apropie pe Mihail Sebastian, evreul român, minunatul om de cultură care a fost și va rămâne – pentru că niciodată nu va fi șters numele său din marea carte a oamenilor de valoare –, poate veni la Brăila să se plimbe pe bulevardele Cuza și Independenței (fostul Carol) și prin împrejurimi (deci, prin centrul vechi), acolo unde erau salcâmii care se regăsesc în cartea *Orașul cu salcâmi* și să simtă (sigur va simți!) ecoul unei tristeți aparte, dar și ecoul unei lumi frumoase – cea a Brăilei din care face parte, pentru totdeauna, evreul român Mihail Sebastian.

O lume frumoasă, aidoma și celei construite în jurul Comunității Evreilor din Brăila acestor zile, unde, la fel ca la sărbătoarea de Pesah, la Sederul din acest an (o reală plăcere, după pandemia care i-a ținut departe unii de alții pe membrii comunității), se adună oamenii laolaltă și, respectând obiceiurile și canoanele, se bucură împreună de sărbătoare, povestindu-și împlinirile, speranțele ori necazurile, dar mai ales fiind împreună – ceea ce este, cu adevărat, un semn al comuniunii, un sens bun al existenței comunitare. Și unde, ca de fiecare dată, Nadia Ustinescu a invitat și prieteni ai comunității, ceea ce iarăși înmulțește semnul bun (cu plus) al reuniunilor.

ARMANDA FILIPINE

Moinești

Ziua Limbii și a Teatrului Idiș

Ziua Limbii și a Teatrului Idiș a fost sărbătorită și la Moinești, prin grija Fundației Leolam, reprezentată de Mihaela Rusu. Fundația a continuat tradiția lecturilor publice făcute cu această ocazie specială.

La prezenta ediție, autorul pus în lumină a fost Iițhac Leibuș Peretz, unul dintre marii clasici ai literaturii idiș, alături de Mendele Moiher Sforim și Șalom Alehem. Într-o înregistrare disponibilă pe pagina de Facebook

a Fundației Leolam, Mihaela Jescu, învățătoare la Moinești, a prezentat câteva repere biobibliografice ale lui I.L. Peretz. De asemenea, ea a oferit o lectură în notă umoristică a povestirilor „Pisica evlavioasă” și „Armonia conjugală”, din volumul *Un bătrân copac a râs* (Hasefer, 1996). Curatorul proiectului a fost Mihaela Rusu, iar editarea audio i-a aparținut Biancăi Pintilie, voluntară a Fundației Leolam.

Reamintim cititorilor noștri că, în 2020, povestirile lui I.L. Peretz au fost reeditate la Hasefer într-o formulă editorială superioară, sub titlul *Opere alese*, în cadrul colecției Biblioteca de Literatură Idiș coordonată de conf. univ. dr. Camelia Crăciun de la Universitatea din București.

CLAUDIA BOSOI

Omagiu eroilor evrei

Ziua Eroilor, sărbătoare națională în România, celebrată în ziua Înălțării Domnului (sărbătoare în calendarul creștin-ortodox), este momentul în care sunt cinstiți deopotrivă și eroii de naționalitate evreiască, pentru că și ei și-au jertfit viața pentru țara de adopție.

Ce este de fiecare dată impresionant la Brăila, la momentul comemorativ desfășurat în cimitirul evreiesc, are legătură cu starea civilă a multor evrei dintre cei ale căror nume se regăsesc pe monument: ei nici măcar nu aveau cetățenie română, ci erau (conform unor reguli nedrepte, dar așa a fost!) apatrizi. Chiar astfel, au plecat pe front în momentele de cumpănă și acum, așa cum a precizat, la evenimentul din 2 iunie 2022, Nadia Ustinescu, președinta Comunității Evreilor din Brăila, suntem recunoscători pentru jertfa lor din timpul războaielor, evrei și români deopotrivă.

De altfel, la eveniment au fost prezenți și membri ai Comunității Evreilor, dar și prieteni români, precum și elevi – bravo lor, bravo profesorilor lor! – de la Liceul Pedagogic „D.P. Perpessicius”, Colegiul Național „Gh. Munteanu-Murgoci”, Liceul „Anghel Saligny”. Au fost prezenți și reprezentanți ai Consiliului județean Brăila, ai Muzeului Brăilei „Carol I”, iar profesoara de istorie Adriana Dumitrescu – o prietenă a comunității – a oferit tinerilor și câteva detalii care să-i facă să înțeleagă contextul isto-

ric al eroismului și al jertfei, după ce Nadia Ustinescu a subliniat câteva dintre reperele comunitare și de calitate ale evreilor din Brăila (care erau, pe la 1890-1900, în jur de 10.000 ca număr, care își trimiteau încă de pe atunci copiii la școli, care au muncit nu doar pentru sine, ci și pentru locul care i-a adoptat).

ARMANDA FILIPINE

Sighetu Marmației

78 de ani de la deportarea evreilor din Sighet

Cu adâncă durere în suflet, în prezența unui restrâns grup de evrei ai celei de a doua generații a supraviețuitorilor Holocaustului și a unui grup de elevi ai Colegiului Național Pedagogic „Regele Ferdinand”, la Sighetu Marmației am comemorat momentul tragicelor evenimente din timpul celui de Al Doilea Război Mondial. Evenimentul s-a desfășurat la obeliscul închinat celor dispăruți, construit tocmai pe ruinele celei mai mari sinagogi, „BEITH HA'KNESETH HA'GADOL”. Este chiar locul în care au fost aduși cu forța, în patru etape, în 16, 18, 20 și 22 mai 1944, aproximativ 14.000 de evrei, înainte de a fi conduși și îmbarcați în Trenurile Morții, cu direcția Auschwitz-Birkenau.

Ghetoul din Sighet a fost înființat în 18/20 aprilie 1944. Acesta se compunea din două secțiuni: un ghetou mare în oraș, ce cuprindea patru străzi locuite exclusiv de evrei; și un ghetou mai mic la marginea orașului, unde au fost aduși evreii din zonele rurale, care înainte fuseseră concentrați în ghetoul din Berbești. În ghetoul mare, unde au fost siliți să stea și Elie Wiesel împreună cu familia sa, erau concentrați 11.000 de evrei. În ghetoul mic erau adunați în jur de 3.000 de evrei.

Condițiile de trai erau insuportabile. Evreilor li s-au impus niște reguli extrem de dure și ei erau obligați să-și cedeze obiectele de valoare autorităților, sub amenințarea pedepsei cu moartea. Erau obligați să poarte o stea galbena în 6 colțuri și li se interzicea să-și părăsească locuința după lăsarea serii. Comandantul poliției, col. Sarvari, și alții îi torturau pe evrei pentru ca aceștia să divulge locurile unde își ascunseseră obiectele de valoare. Din interior, ghetoul era administrat de un comitet evreiesc avându-l în frunte pe rabinul Samu Danzig, de altfel ultimul rabin în funcție în Sighet, deportat și el împreună cu toți ceilalți direct la Auschwitz.

Din cei aproape 14.000 de evrei deportați din Sighet în mai 1944, se estimează că doar câteva sute au supraviețuit. În 1947, în Sighet mai existau 2.308 evrei, ceea ce cuprindea și un număr însemnat de evrei care s-au stabilit aici veniți din alte părți din România. Majoritatea acestora au emigrat în cele din urmă în Israel și în alte părți ale lumii.

PETRU GANZ

COMUNITĂȚI

Satu Mare Comemorare a victimelor deportărilor evreiești

Sfârșitul lunii mai este o perioadă grea pentru evreii sătmăreni. Anul acesta s-au împlinit 78 de ani de când din Satu Mare și, din păcate, din tot nordul Transilvaniei și din întreaga țară au fost deportați evreii în lagărele naziste. Din aceste lagăre de exterminare, un număr foarte mic de oameni s-au mai întors. Iar dacă viața le-a oferit șansa să supraviețuiască, puțini au fost cei care au mai trăit mulți ani după traumele fizice și psihice prin care au trecut.

Din Satu Mare au plecat în câteva zile ale lunii mai 1944 peste 18.900 de evrei. Dintre aceștia, doar aproximativ 500 s-au mai întors. La această dată mai trăiesc 3 persoane: doamna Steinbergher Ecaterina care a fost deportată la Auschwitz-Birkenau; domnii Arno Blei și Decsei Nicolae care, copii fiind, au fost deportați cu familiile lor în lagărele de la Moghilev. Le dorim multă sănătate și bunul Dumnezeu să îi țină printre noi multă vreme de acum încolo.

De regulă, ne întâlnim pentru a comemora într-un mod solemn acest moment. În 30 mai ne-am gândit ca aducerea aminte să o facem invitând un istoric și un cadru didactic ce a studiat și studiază aceste evenimente și

ne poate împărtăși din cunoștințele sale date istorice de o valoare deosebită. Împreună cu Institutul de Iudaistică și Istorie Evreiască dr. Moshe Carmilly și cu doamna lector dr. Augusta Costiuc Radosav de la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, oaspetele nostru, i-am invitat la acest moment comemorativ pe elevii de la colegiile naționale „Doamna Stanca” și „Mihai Eminescu” din Satu Mare, de la Liceul de Artă din Satu Mare și de la Școala nr. 1 din Carei, alături de profesorii lor. Au fost expuse adevăruri istorice uneori greu de conceput, dar pe care trebuie să le cunoaștem; și mai ales tânăra generație trebuie să le cunoască.

Ceea ce s-a întâmplat cu peste 78 de ani în urmă, cu evreii și cu alte categorii de persoane, este poate azi greu de imaginat, însă considerăm că trebuie să găsim o modalitate de a transmite mesajul prin care să ne asigurăm că așa ceva nu se va mai întâmpla. Azi trăim alte vieți, putem afla prin metode moderne mult mai repede dacă anumite derapaje se întâmplă și astfel putem face o opoziție reală. Cu toate acestea, realitatea este că vremurile anilor 1940-1945 nu mai sunt, însă atrocități se întâmplă pe tot globul și sunt greu de contracarat pentru că sentimentul de ură și de dispreț este greu de eradicat.

Pentru că uneori este greu de acceptat că astfel de evenimente și orori au fost cândva realități, domnul Arno Blei, supraviețuitor al Holocaustului, deportat în lagărul de la Moghilev, a avut puterea de a face o mărturie de mare valoare.

Fiecare dintre noi trebuie să își reînnoiască angajamentul de a nu mai permite vreodată comiterea unor astfel de atrocități. Pentru copii, mesajul nostru este: Nu trebuie să reacţionaţi niciodată la suferinţă cu indiferenţă!

ADRIAN BEȘA,
președintele CE Satu Mare

Sărbătoarea Primirii Torei

În urmă cu mii de ani, pe un munte singuratic, într-o zi de început de lună Sivan, Dumnezeu a hotărât că trebuie să primim un cadou: Tora. Atunci, stră-stră-stră-stră-…-bunici de-ai noştri, pe care nu i-am cunoscut personal, pe care nu îi amintim la Izkor, pentru care nu aprindem lumânări pentru că nu ştim cine sunt, au fost acolo, la Muntele Sinai, şi au auzit din gura lui

Dumnezeu Cele Zece Porunci. Atunci şi acolo, poporul evreu a învăţat să trăiască. A primit legi, a primit un rost, a primit un nume şi un destin. Acolo şi atunci, ni s-a spus că, dacă vrem să nu murim niciodată, dacă vrem să fim eterni, dacă vrem să rădem înaintea celor care ne vor şterşi din cărţi, avem o singură posibilitate: să trăim cu Tora în suflet şi să o dăm mai departe. Mesajul acela de a fi buni, de a nu ucide, de a nu fura, de a fi mândri de cine suntem, de a ne ruga, de a ne respecta tradiţiile, de a cinsti Tora, de a ne ocroti aproapele – aceasta a fost viaţa noastră de atunci şi până azi.

De Șavuot ne-am întâlnit la sinagogă să sărbătorim unul dintre cele mai importante momente și aspecte ale identității noastre. În fapt, este o sărbătoare a iubirii pure față de Dumnezeu Care așteaptă, deja de șapte săptămâni încheiate, de la Pesah, să Îi arătăm un semn tradus în fapte al dragostei noastre. Decizia ne aparţine. Tora este mai presus de timp și mai presus de loc.

ADRIAN BEȘA,
președintele CE Satu Mare

Iași Ziua Ierusalimului, sărbătorită în comunitatea ieșeană

În ziua de 29 mai 2022 (28 Iyar, după calendarul iudaic) am sărbătorit 55 de ani de când, în a treia zi a Războiului de Șase Zile, din iunie 1967, Ierusalimul a fost eliberat şi reîntregit pe măsură ce trupele israeliene de paraşutişti se apropiau de Zidul de Vest, singurul rămas din Templul lui Solomon.

Matineul cultural – organizat cu prilejul Zilei Ierusalimului, de Comunitatea Evreilor din Iaşi şi de Clubul Yahad al persoanelor cu vârsta 60+ – a fost iniţiat şi moderat de ing. Martha Eşanu, consilier cultural. Manifestarea s-a deschis cu melodia *Ieruşalaim şel Zahav*, un imn dedicat Ierusalimului eliberat şi reîntregit, interpretat de formaţia muzicală Nigun a Comunităţii Evreilor din Iaşi, condusă de prof. Romeo Luchian, solişti ing. Uri Fernbac şi jurist Albert Lozneanu, acompaniaţi de prof. Tania Luchian, vioară, David Luchian, acordeon, şi Iacov Luchian, xilofon.

Preşedinta comunităţii ieşene, doamna Benjamina Ides Vladcovschi, a urat bun venit tuturor invitaţilor şi succes activităţilor culturale reluate după peste doi ani de întrerupere cauzată de pandemie. Despre istoria, arheologia şi cultura Ierusalimului de-a lungul timpurilor, au vorbit invitaţii: psihologul Emil Forst, juristul A. Lozneanu, prof. A. Daşchievici şi dr. Adrian Fiterman. Ierusalimul, oraş miraculos şi feeric, cântat în toate vremurile de poeţi şi scriitori de pretutindeni, a fost descris, cu mult talent, şi de doamna conf. univ. dr. Cornelia Ursu în volumul *Am fost odată...la Ierusalim*, apărut în anul 2020 la Editura PIM din Iaşi şi lansat acum în matineul nostru.

Despre autoare şi despre volumul lansat a vorbit ing. Martha Eşanu, membru-senior al Asociaţiei Literare „Păstorel” din Iaşi şi semnatara prefeţei volumului, intitulată: „La pas prin IERUSALIM, CAPITALA LUMII, călcând... pe ISTORIE”.

Scriitorul Mihai Batog-Bujeniţă, directorul Asociaţiei Literare „Păstorel” din Iaşi, a vorbit despre cartea lansată şi despre „Ierusalim, locul regăsirii”. Profesorul Victor Iosif, membru al Asociaţiei Literare „Păstorel”, a recitat versuri dedicate de el autoarei volumului proaspăt lansat. Doamna conf. univ. dr. Cornelia Ursu ne-a întrebat dacă am văzut Ierusalimul şi ne-a mărturisit: „...Pentru mine, un lucru este cert: Ierusalimul este locul care nu te poate lăsa indiferent. Dacă la început te emoţionează, uşor-uşor te vrăjeşte şi te cucereşte treptat sau, dimpotrivă, te intrigă şi te provoacă din prima clipă când dai cu ochii de el. Oricum ar fi, fiecare dintre noi va regreta dacă îşi va refuza această experienţă.”

În încheierea matineului, formaţia Nigun a prezentat un recital de muzică tradiţională evreiască şi israeliană, cu care a entuziasmat publicul şi a primit ropote de aplauze.

MARTHA EŞANU

Bacău Picnic de Lag BaOmer 5782

După doi ani de pandemie, circa 50 de membri ai CE Bacău au participat la simpozionul şi picnicul organizate la sediul comunităţii, cu ocazia Lag BaOmer 5782. Am adresat salutul nostru jurnaliştilor Petru Done şi Dorin Dodiţă, după care a conferenţiat dl ing. Goldring Florin, secretarul comunităţii, care a prezentat originile istorice ale sărbătorii, explicând că există trei interpretări ale acestor rădăcini: perioada de doliu dintre Pesah şi Şavuot, legată de decesul celor 24.000 de discipoli ai lui Rabi Akiva, şi întreruperea doliului în a 33-a zi; decesul rabinului Shimon Bar Yochai, autorul Zoharului, în ziua de Lag BaOmer; și înfrângerea răscoalei lui Bar Kohba de către romani.

Următorul orator a fost dl Vasile Misloschi care a prezentat, cu talent şi haz, câteva pilde şi povestiri rabinice legate de acest eveniment. Dl Misloschi ne-a făcut şi o surpriză, organizând o tombolă cu câştiguri în cărţi iudaice.

A urmat un picnic în frumoasa curte a comunităţii, cu preparate la grătar, apă minerală, suc, bere şi banane. Responsabili cu pregătirea şi servirea preparatelor au fost Daniel Chiriac, Anişoara Câţă şi Gabriela Lupu. Totul s-a desfăşurat într-o atmosferă foarte veselă, întreţinută de trubadurii noştri tradiţionali, domnii Hari Rubingher şi Puiu Mandler.

HAINRICH BRIF,
președintele CE Bacău

Ziua Mondială pentru Diversitate Culturală

Cu ocazia Zilei Mondiale pentru Diversitate Culturală, Dialog şi Dezvoltare, Biblioteca Judeţeană „Gheorghe Asachi” din Iaşi a organizat, în 24 mai, la sediul Asociaţiei „Prietenii Bârnovei” din comuna Bârnova, judeţul Iaşi, o întâlnire din ciclul „Călătorii prin bucătăriile lumii”, în cadrul căreia colţunaşii – fie ei cu brânză, cu cartofi, cu carne, cu magiun sau cu dulceaţă – au fost preparatele culinare cu care ne-am plimbat în jurul lumii.

Iniţiatoarea şi organizatoarea interesantei întâlniri a fost doamna Oana Viorica Ciobanu, bibliograf la Serviciul Programe şi Proiecte Culturale al bibliotecii. Gazda întâlnirii a fost doamna Monica Conachi, preşedinta Asociaţiei „Prietenii Bârnovei”, care ne-a primit cu multă amabilitate la sediul asociaţiei unde am putut admira colecţia de artă populară românească şi obiectele specifice diferitelor meşteşuguri tradiţionale.

Cu deosebită ospitalitate, organizatorii au reunit la acest interesant eveniment partenerii bibliotecii, şi anume: Uniunea Elenă din România - Comunitatea Elenă din Iaşi, Federaţia Comunităţilor Evreieşti din România - Comunitatea Evreilor din Iaşi, Uniunea Polonezilor din România - Filiala Iaşi şi elevi reprezentanţi ai romilor, bulgarilor, grecilor, palestinienilor şi moldovenilor de la Colegiul Tehnic „Ioan C. Ştefănescu”, Colegiul Tehnic „Ion Holban”, Liceul Teoretic „Miron Costin” din Iaşi, Biblioteca comunală „Mihai Eminescu” din Ciorteşti, Şcoala gimnazială din Coropceni.

Participanţii au discutat despre diversitatea culturală şi geografică, despre diverse reţete de colţunaşi şi modul lor de preparare. S-a amintit despre un festival al colţunaşilor care se organizează anual la Cracovia, în Polonia, şi despre festivaluri asemănătoare organizate în ţări din Asia, precum China, Coreea, Thailanda. Elevii de la Liceul Teoretic „Miron Costin” din Iaşi au vorbit despre diversitatea culturală, iar un grup de copii de la Coropceni au interpretat dansul tradiţional al Paparudelor aducătoare de ploaie.

A fost o dimineaţă veselă şi instructivă, care a demonstrat că diversitatea ne poate uni şi poate crea punţi trainice spre colaborare şi prietenie. **(M.E.)**

COMUNITĂȚI

Târgu Mureș

Centenara Suzana Diamantstein, supraviețuitoare a Holocaustului, sărbătorită de familie, primărie și comunitate

La 17 iunie, Suzana Diamantstein, membră a Comunității Evreilor din Târgu Mureș, a împlinit 100 de ani. Această performanță a fost sărbătorită atât în cercul îngust al familiei (nu chiar, au fost vreo 15 persoane, copii, nepoți, strănepoți, veri și verișoare, din țară și din străinătate) și al prietenilor, cât și oficial, în calitatea ei de cetățean al orașului și membră a comunității.

La vârsta de 22 de ani, Zsuzsa a fost deportată împreună cu familia extinsă la Auschwitz. Traumele nu au fost date uitării și Suzana Diamantstein a considerat că, pentru a nu se repeta astfel de tragedii, cel mai bun mijloc este de a împărtăși generațiilor viitoare experiența dureroasă a formei celei mai grave a antisemitismului, distrugerea țintită a evreilor.

În anul 2015, Suzana Diamantstein a fost decorată de președintele Iohannis. Mulțumind pentru înalta cinste făcută, ea a subliniat necesitatea de a face cunoscută tragedia Holocaustului prin evocarea supraviețuitorilor.

Acum, la aniversarea celor 100 de ani, Primăria Târgu Mureș a ținut să o onoreze. O delegație condusă de viceprimarul Alexandru György, alături de consilieri ai primăriei, a venit să o felicite. Domnia-sa a transmis felicitări și din partea primarului Zoltán Soós. Alexandru György a menționat: „Suzana (Riegelhaupt) Diamantstein avea doar 22 de ani când a fost deportată, alături de mii de membri ai comunității evreiești din Reghin, în mai 1944. A trecut prin umilințe de neînchipuit în lagărele din Plaszow-Cracovia, Bunzlau, Öberaltstadt și în final Auschwitz-Birkenau, dar a supraviețuit. Alți membri ai familiei, între care mama și tatăl vitreg, nu au fost la fel de norocoși... Astăzi, doamna Diamantstein împlinește 100 de ani. Ne facem o datorie de onoare din a fi prezenți la acest moment aniversar și a onora, cu acest prilej, memoria membrilor comunității evreiești care nu mai sunt printre noi. La mulți ani!”

Un minunat buchet de trandafiri galbeni, preferații sărbătoritei, un imens tort și alte cadouri din partea primăriei au încununat acest moment.

Cât de mult este iubită „Zsuzsa néni” (tanti Zsuzsa) i-a arătat și grupul femeilor care o îngrijesc din partea Comunității Evreilor. Au venit cu toții să o felicite și au copleșit-o, în afara dragostei pe care o simt față de ea, cu flori, torturi, cadouri și i-au cântat „La mulți ani!”

100 de trandafiri de la Comunitatea Evreilor

O membră a comunității noastre a împlinit venerabila vârstă de 100 de ani. Faptul în sine nu este ceva absolut ieșit din comun, există, pare-se, țări, culturi, în care numărul celor peste această vârstă depășește cu mult media mondială. Există vreo rețetă secretă care asigură o longevitate ieșită din comun? Diamantstein Suzana (Zsuzsa) s-a născut, așadar, în 17 iunie 1922, iar în 1929 a fost martoră la instaurarea lui Benito și apoi la a micului caporal Adolf, două personaje care, din păcate, au avut un rol nefast în viața doamnei Zsuzsa și a zeci de milioane de europeni. Viața ei relativ liniștită, asemenea comunităților evreiești, a intrat în zona întunecată a istoriei secolului XX. Cum au supraviețuit cei ca ea, după infernul de la Auschwitz? Nu puțini dintre contemporanii noștri zic: dacă a împlinit 100 de ani, înseamnă că n-a fost chiar așa de sumbru la Auschwitz. Antisemitismul este internaționala proștilor, a zis August Bebel...

S-a întors din lagăr, s-a căsătorit, are doi băieți, azi amândoi bunici, e străbunică a trei nepoței. O vizitează foarte mulți oameni care vor să-i audă povestea. A dat numeroase interviuri, a făcut un serviciu neprețuit pentru restabilirea adevărului istoric, pentru combaterea antisemitismului, mai ales a celui izvorât din ignoranță. Am avut privilegiul să o cunosc, am avut onoarea de a fi *per tu* (ceva tipic ardelenesc, familiar vorbitorilor de ebraică). Explicația mea enorm de simplificatoare pentru extraordinara-i longevitate este că a privit lumea din jurul ei cu optimism, că a dăruit iubire și că, la rândul ei, a primit și ea această iubire din partea fiilor, nurorilor, nepoatelor, strănepoților, a prietenilor din țară și din afara ei, a comunității evreiești din Glasgow. Trusa ei de supraviețuire are doar două arme: o minte ascuțită și un remarcabil simț al umorului, altoite pe bunătate. Atât. Cei 60 de invitați au sărbătorit-o festiv în sala „Polisch” frumos aranjată a sediului, un buchet de o sută de trandafiri și un tablou cu principalele momente fotografiate fiind darul comunității. O zi, pentru cei prezenți, de neuitat.

Ad mea veesrim, Zuzsa néni!

EVA GALAMBOS
VASILE DUB,
președintele CE Tg. Mureș

Arad

Tatăl unui lider

Comerciantul care s-a născut în anul 1760 este poate unul dintre cei mai de notorietate arădeni de odinioară, deoarece a construit ansamblul de clădiri care urma să devină cunoscut ca Teatrul vechi și Casa Hirschl. Dacă ați auzit vreodată de Festivalul de Teatru Underground, să știți că multe dintre piese au fost prezentate pe scena acestui edificiu. Însă familia Hirschl își leagă numele de însăși existența sinagogii neologe.

Jacob Hirschl, căci despre el este vorba, ajunge să se căsătorească cu Eva Spitz care naște mai mulți copii. Ambii sunt evrei veniți din Buda veche, pe atunci Alt-Ofen. Pe data de 3 aprilie 1790, Jacob și Eva sunt binecuvântați cu un băiat pe care îl numesc după Moshe Rabeinu, eliberatorul robilor din Egipt. Faptul că Jacob Hirschl a ales să construiască un teatru în curtea casei sale este destul de nonconformist, indiferent de Zeitgeist-ul momentului, însă fiul său, Moises Hirschl, duce lucrurile și mai departe. Moises este cel care, alături de rabinul Aaron Chorin, înțelege nevoile Comunității Evreilor din Arad și încearcă să ajute. El învață meseria de comerciant de la tatăl său și donează sume importante pentru nevoile comunității.

În 1813 vedem că Jacob și Eva au ales bine numele fiului lor, deoarece, la numai 23 de ani, tânărul Moises devine reprezentant al Comunității Evreilor din Arad. Aici se simte deja suflul curentului neolog. Fiind în asentimentul lui Chorin, Moises Hirschl începe și el promovarea reformei.

Iată, Moises, fiul lui Jacob Hirschl, devine judele, conducătorul comunității și mai apoi tot el este cel care salvează însăși existența sinagogii neologe, mergând la împăratul Francisc, de unde se întoarce cu nenumărate onoruri. Jacob ajunge să vadă sinagoga construită prin imensa strădanie a fiului său, însă moare în data de 3 martie 1850, la vârsta de 89 de ani. Un an mai târziu, Moises depune jurământul de cetățean al Vienei.

MARGARETA VIDORKA SZEGŐ

Muzeul Comunității Evreilor, un punct atrăgător pentru mureșeni

În ziua de 14 mai, Muzeul județean Mureș a invitat târgumureșenii să viziteze unitățile sale, cu ocazia Nopții Muzeelor la care a participat și complexul muzeal al Comunității Evreilor din Târgu Mureș, compus din sinagoga construită în 1900 și din colțul muzeal, înființat în iunie 2019. Am organizat și instruit din timp ghizii, membri ai comunității, pentru primirea vizitatorilor, având deja experiența evenimentului de anul trecut.

Spre surpriza noastră, afluența publicului a fost peste toate așteptările, astfel că, deși noi ne-am angajat pentru un program între orele 16-21, ultimii vizitatori au plecat la ora 22. Apreciem că am avut peste 450 de participanți.

Am remarcat numărul mare de copii care, firește, au venit cu părinții și am fost plăcut surprinși de întrebările, deseori neașteptate, care dovedesc interesul pentru religia iudaică, sărbătorile evreiești, dar și pentru istoria de peste două secole de implicare a evreimii în sfera economică, socială și culturală a Târgu Mureșului, teme care au dat naștere unor adevărate dialoguri. De asemenea, s-au pus întrebări punctuale despre Holocaust. S-au distins prin profesionalismul prezentării Gheorghe Diamantstein, Ildiko Simon, Susana Sauber, Levente Weisz, Gyorgy Csorja.

Cred că astfel de manifestări sunt foarte importante, fiind unul dintre principalele mijloace de a combate antisemitismul, cel mai adesea izvorât din ignoranță.

VASILE DUB

Comitetul Director al FCER-CM a validat rezultatul alegerii organelor de conducere ale Comunității Evreilor din Reșița, care a avut loc în data de 9 mai 2022. În urma numărării voturilor, Comitetul de Conducere este format din: Schnabel Ivan – președinte; David Vladimir – vicepreședinte; și Huszti Stela, Savu Mirela, Schnabel Ivi Dan – membri.

Felicitări și succes în activitate echipei de conducere a CE Reșița!

Suceava

Oaspeți la Sinagoga Gah

În luna mai am primit la Sinagoga Gah vizita unui grup de evrei din Israel.

S-a făcut o scurtă prezentare a Sinagogii Gah, aceasta fiind una dintre cele mai vechi clădiri rămase în picioare, la ora actuală. Ea a fost construită în anul 1870, printr-o societate de binefacere „Gmilut Hasadim”. Din punct de vedere arhitectural, construcția se încadrează în stilul neoclasic. Piatra de temelie a sinagogii a fost pusă de un rabin din Cernăuți, Reb Haim Thirer, care a fost numit Chaim Czernowitzer. S-a vorbit despre importanța picturilor din interiorul sinagogii, picturi care se împart în două mari registre: primul registru cuprinde cele 12 triburi ale lui Avraham, iar al doilea registru cuprinde zodiacul format din cele 12 zodii.

Toate sărbătorile evreiești – Purim, Pesah, Roș Hașana, Iom Kipur, Hanuca etc. – sunt celebrate fie în Sinagoga Gah, fie la sediul comunității.

S-a mai vorbit despre numărul evreilor din comunitate în prezent, precum și despre alte activități care se desfășoară pe parcursul anului.

Și în această lună a continuat sprijinul acordat de CE Suceava cortului

de ajutor umanitar din Siret, destinat refugiaților ucraineni.

O altă activitate care s-a desfășurat în cadrul CE Suceava a fost distribuirea pachetelor cu medicamente, alimente și pachete anticovid la domiciliile asistaților.

SORIN GOLDA,
președintele CE Suceava

COMUNITĂȚI

Cluj

Hazkara 2022 – Comemorarea deportării evreimii clujene, din mai-iunie 1944

Este în tradiția Comunității Evreilor din Cluj ca, anual, în perioada mai - început de iunie, să-și aducă aminte de martirii săi pieriți în lagărele de exterminare naziste.

În perioada 3 mai - 9 iunie 1944, 18.000 de evrei din Cluj și împrejurimi au fost adunați în ghetoul improvizat de la Fabrica de cărămizi (niște ciururi prin care sufla vântul) și apoi, după 25

mai, expediați în condiții inumane, cu 6 transporturi în vagoane de vite, la lagărele morții de la Auschwitz și Birkenau. Totul s-a desfășurat cu rapiditate, disciplinat și eficient, grație zelului administrației fasciste locale și trupelor speciale germane. O foarte mică parte a celor deportați au supraviețuit, mai ales bărbați, iar femei, copii, bătrâni, aproape deloc.

Dar cine erau acești evrei? Erau cetățeni harnici și pașnici ai orașului Cluj, reprezentau o cincime din populație și au dat urbei sute de intelectuali de marcă. Au avut o contribuție excepțională la dezvoltarea economică, socială și cultural-artistică a orașului.

Abia în 2014, la comemorarea a 70 de ani de la deportare, Primăria și Consiliul local Cluj-Napoca au înțeles că victimele Holocaustului aparțin în primul rând orașului, municipiului Cluj. Astfel s-a hotărât finanțarea ridicării Monumentului Holocaustului din Parcul I.L. Caragiale, într-o zonă centrală a orașului, după un proiect al regretatului artist plastic clujean Marc Egon Lővith, el însuși supraviețuitor al lagărului de la Dachau.

Revenind la titlu, anul acesta, după lunga perioadă de restricții a pandemiei, s-a reușit organizarea unor manifestări demne de importanța evenimentului. Au existat două momente distincte: comemorarea de la Monumentul Holocaustului (de fapt „Monumentul martirilor deportați evrei clujeni“) și solemnitatea ținută la Templul Memorial al Deportaților Evrei din Cluj, de pe str. Horea.

Anul acesta, la comemorarea de la Monumentul Holocaustului a participat un număr impresionant de oficialități și reprezentanți ai societății civile (doar la inaugurarea din 2014 a mai fost atâta asistență).

După câteva cuvinte de evocare a evenimentului, rostite de președintele Comunității Evreilor din Cluj, dr. Robert Schwartz, prim-rabinul Federației Comunităților Evreiești din România, Rafael Shaffer, a oficiat o slujbă religioasă în amintirea victimelor.

Au depus coroane de flori: ES David Saranga, ambasadorul Statului Israel în România (aflat pentru prima oară la un astfel de eveniment la Cluj), prim-rabinul Rafael Shaffer și Ovidiu Bănescu, vicepreședintele FCER, István Vákár, vicepreședintele Consiliului județean Cluj, Grigore Frențiu, secretarul general al Prefecturii județului Cluj, Istvan Dolhai, din partea Consulatului general al Ungariei din Cluj; apoi cultele: PS Claudiu, episcop greco-catolic (unit) al Eparhiei Cluj-Gherla (recent ales), István Kovács, episcop al Bisericii Unitariene a Transilvaniei, și Norbert Rácz, vicar, László Attila, prim-protopop al Parohiei Romano-Catolice Sf. Mihail din Cluj, apoi reprezentanții Uniunii Democrate a Maghiarilor din România, ai Uniunii Armenilor din România, filiala Cluj, prof. dr. Corin Braga, prorectorul Universității Babeș-Bolyai din Cluj, și, în încheiere, dr. Robert Schwartz din partea comunității clujene.

Au mai participat Dan Has, preşedintele Comunităţii Evreilor din Zalău, şi Gheorghe Pişcoran din Tăşnad. Numeroşi participanţi au depus pietricele pe soclul monumentului, conform obiceiului halahic tradițional.

Evenimentele comemorative au continuat la Templul Memorial al Deportaților Evrei. Templul, redeschis cu această ocazie pentru public după lucrările de reabilitare din perioada 2018-2020 (deschiderea s-a amânat din cauza restricțiilor din pandemie), a fost gazdă primitoare, ca întotdeauna, pentru un mare număr de participanți: oficialități, membri ai comunității, multe persoane simpatizante ale comunității, oaspeți din Israel, o clasă de elevi însoțiți de profesorul lor.

Templul – fosta sinagogă neologă – a avut o existență zbuciumată, chiar dramatică. Inaugurată în anul 1887, fiind printre primele construite după o fizionomie nouă reformistă de pe teritoriul fostului Imperiu Habsburgic, devastată și vandalizată de studenții legionari în decembrie 1927, transformată în depozit după ocuparea Ungariei de trupele germane în martie 1944, distrusă în urma bombardamentelor din zona Gării Cluj din 2 iunie 1944, reconstruită din temelii în 1947 cu finanțare din donații și apoi supusă unor grave degradări constructive și funcționale în ultimele decenii, a renăscut finalmente, cu forțe proprii, în 2020. Templul a fost sfințit, resfințit și reinaugurat de patru ori (1887, 1929, 1947, 2022). Este monument istoric și nu a lipsit niciodată din peisajul urbanistic reprezentativ al Clujului.

Solemnitatea a fost deschisă de președintele dr. Robert Schwartz care a mulțumit celor prezenți pentru participare. Prim-rabinul Rafael Shaffer și vicepreședintele FCER, Ovidiu Bănescu, au rostit în limbile ebraică și română Rugăciunea pentru România și Rugăciunea pentru pacea Statului Israel, apoi s-au cântat imnurile naționale. Prim-rabinul a oficiat slujba religioasă în amintirea victimelor Holocaustului. S-au aprins apoi cele 6 lumânări simbolice, câte una pentru fiecare milion de evrei pieriți în Holocaust, de către puținii supraviețuitori clujeni care mai sunt în viață: Judith Mureșan, Lucia Vigdorovits, Zsuzsa Lendvai, Vasile Szekely, Robert Schwartz și Gheorghe Eisikovits (simbolic). A fost momentul cel mai emoționant al evenimentului.

Primul a luat cuvântul ES David Saranga, ambasadorul Statului Israel în România, care și-a respectat astfel promisiunea făcută la ultima sa vizită (când era încă șantier) de a participa la redeschiderea Templului Memorial. Au mai rostit alocuțiuni: Ovidiu Bănescu, vicepreședinte, din partea FCER, ÎPS Andrei Andreicuț, mitropolitul ortodox al Clujului, Sălajului și Maramureșului (nelipsit de ani de zile de la aceste manifestări), prof. dr. László Alexandru, vechi prieten al comunității clujene, și dr. Daniel Lőwy,

Ing. **ANDREI ZADOR**

(Continuare în pag. 15)

Craiova

Ziua Eroilor

În ziua de 2 iunie, cu ocazia sărbătorii Înălțării și a comemorării eroilor neamului, în Cimitirul Evreiesc din Craiova, conform tradiției, la orele 12 a avut loc, concomitent cu celelalte cimitire din oraș, ceremonialul militar al prezentării onorului la mormântul evreilor căzuți în războaiele poporului român. În cimitirul din Craiova, monumentul ridicat acestora însumează un număr de 60 de eroi căzuți în Primul Război Mondial, ofițeri și soldați. Alături de aceștia se mai găsesc îngropați soldați sovietici evrei care au căzut în Al Doilea Război Mondial, în zona noastră.

Cu ocazia ceremonialului prezentat, unitățile militare ale Garnizoanei Craiova au fost reprezentate de soldați români cunoscuți sub numele de Scorpionii Roșii, trupe care au fost prezente în Afganistan, Bosnia și în alte teatre de operații militare. Pentru prima dată au fost prezenți în cimitirul evreiesc soldați și ofițeri polonezi care fac parte din unitatea internațională de trupe NATO, staționată la Craiova. Au fost prezente oficialitățile orașului, reprezentanți de la Prefectură, Consiliul județean, Consiliul local, unitățile militare, Comunitatea Evreilor din Craiova, care au depus coroane de flori, și reprezentanți ai unității militare poloneze care au depus o candelă.

În discursul prezentat de președintele CE Craiova, prof. dr. Corneliu Sabetay, s-a amintit despre participarea evreilor români în diverse momente ale istoriei: în oastea lui Mihai Viteazul, în războiul ruso-româno-turc, în Primul Razboi Mondial. De asemenea, s-a amintit despre colaborarea existentă și în zilele noastre, în plan militar, între armata română și armata Israelului, dându-se exemplu aplicația militară de aviație-elicoptere, în urmă cu câțiva ani, pe vremea președintelui Israelului, Shimon Peres, când a avut loc un accident aviatic unde au murit 5 piloți israelieni și 1 pilot român din comuna Poiana Mare, județul Dolj.

Unitatea militară poloneză a fost apoi prezentă și la cimitirul catolic din Craiova, care se află vizavi de cimitirul nostru, unde sunt îngropați soldați căzuți în al Doilea Război Mondial.

Întregul ceremonial a fost fotografiat de membri ai unității poloneze.

Prof. dr. **CORNELIU SABETAY**, *președintele CE Craiova*

AD MEA VEESRIM!

Președinți de comunități născuți în luna iulie

● **LIA BORZA**, președinta CE Alba Iulia, conduce o comunitate mică, dar activă, arătând că, atunci când există voință, se poate. A reușit să reabiliteze sinagoga, devenită punct de atracție în circuitele turistice, captând interesul vizitatorilor din țară și de peste hotare. A izbutit, cu ajutorul asistenților sociali, să traverseze cu bine pentru membrii comunității anii de pandemie. A fost un plus de grijă pentru asigurarea unei siguranțe sanitare sporite pentru asistați. Participă la programele naționale de educație iudaică.

● **IOJI SACAGIU**, președintele CE Dorohoi, a reușit într-un interval de timp relativ scurt să fie la înălțimea responsabilităților asumate. Fiindcă, în pofida numărului mic de membri ai comunității, există probleme financiare cu care se confruntă. Se bucură de sprijinul autorităților locale. A încheiat contracte de parteneriat cu conducerile școlilor din oraș, în care se predă istoria Holocaustului. Este profund devotat vieții comunitare, în plan religios, al asistenței sociale și medicale, al prezervării patrimoniului sacru.

● **OTTO DEUTSCH**, președintele CE Sibiu, veghează cu aceeași dăruire manifestată în toate mandatele încredințate asupra bunului mers al comunității sale. A fost primul președinte de comunitate care, în anul 2007, a fost profund implicat în desfășurarea Festivalului *Euroludaica*, Sibiul, primul oraș din România căruia i-a fost acordat statutul de Capitală Culturală Europeană, găzduind la sinagoga în perfectă stare un concert de muzică ladino, susținut de coruri reunite din fosta Iugoslavie, iar la universitatea sibiană, alte evenimente culturale.

● **IANCU AIZIC**, președintele CE Tecuci, este unul dintre exemplele de perseverență și optimism demne de urmat. Ajutat de experiență și de arta-știința comunicării, a reușit să atragă sponsorizări binevenite pentru restaurarea sinagogii, printre primele din programul FCER de reabilitare a patrimoniului de cult iudaic. A modernizat, tot printre cei dintâi președinți, sediul comunitar. A publicat o monografie a evreilor tecuceni, când existau puține astfel de lucrări în domeniu. Promovează dialogul interetnic și interreligios.

Memorializarea victimelor. Rolul lui Max Ludovic

Din activitățile de cercetare ale CSIER

Centrul pentru Studiul Istoriei Evreilor din România „Wilhelm Filderman“ al FCER-CM

În memoria victimelor tragediei vasului „Struma” din 24 februarie 1942, a fost ridicat Monumentul din Cimitirul din Șoseaua Giurgiului, din inițiativa industriașului Max Ludovic, căsătorit cu Mina Gaster, sora savantului Moses Gaster. Fiii lor, Eduard Ludovic, chimist, în vârstă de 39 de ani, și Eugen Emanoil Ludovic, avocat, 36 de ani, au dispărut în drumul lor spre Ereț Israel. Frații Ludovic dețineau vize pentru Irak, însă nu li s-a permis debarcarea atunci când vasul „Struma” a staționat în portul din Istanbul.

În lungile sale memorii către Federația Uniunilor de Comunități Evreiești și Comunitatea Evreilor din București, din 1946, el critică atitudinea liderilor celor două instituții care refuzau amenajarea unui „mormânt” pentru cei pieriți. Scepticismul conducerii comunității venea ca urmare a apariției diferitelor zvonuri că emigranții au supraviețuit și se aflau în insula St. Mauritius, conform unei versiuni, sau în Australia, conform alteia.

În expunerea sa, Max Ludovic a dat ca exemplu Palestina unde, imediat după producerea dezastrului maritim, s-a proclamat nu doar o zi de post, ci și starea de grevă generală, iar în apropiere de Ierusalim, în colonia Maale Hamicha, s-a plantat pădurea Așuvului, cu primii pomi în amintirea victimelor nenorocirii „Struma”. El mai cerea luarea unor măsuri din partea Sfatului Rabinic condus de Șef-Rabinul Alexandru Șafran, pentru văduvele care doreau să se recăsătorească, dând ca exemplu pe rabinii din Ierusalim care au autorizat recăsătorirea Medeei Salomovici, dar și ținerea unui *Requiem* și ridicarea unui monument pentru cei dispăruți.

Existau voci din interiorul comunității care, contestând scufundarea vasului cu emigranți, au protestat împotriva ridicării unui monument închinat victimelor, cum este cazul scriitoarei Josephine Feinstein* care și-a pierdut doi fii în tragedia „Struma”, Mircea și Harry. Primul era poet, iar al doilea era pictor**.

Petițiile lui Max Ludovic au avut ecou în rândul conducerii comunității evreiești. Federația Uniunilor

de Comunități Evreiești din România a luat decizia de a oficia anual un *Requiem* pentru victimele tragediei „Struma”, iar Societatea Sacra a devenit responsabilă cu strângerea colectelor pentru finanțarea ridicării monumentului din Șoseaua Giurgiului. În luarea acestor decizii se poate să fi contribuit și adresa președintelui comunității evreiești din Istanbul, Henri Soriano, din 14 februarie 1946, care a comunicat că toți pasagerii de pe „Struma” au pierit în Marea Neagră, cu excepția singurului salvat, David Stoliar, și a celor debarcați în Istanbul, având vize palestiniene, infirmând zvonurile despre existența altor supraviețuitori.

Max Ludovic s-a ocupat de procurarea a patru liste cu dispăruții de la: Direcția Generală a Siguranței Statului; Poliția Portului Constanța; Crucea Roșie Geneva; și lista publicată în broșura „Meghilat Struma”, interzisă la acel moment. El a fost cel dintâi care a semnalat numeroase erori care s-au făcut la înregistrarea numelor pasagerilor, compilând lista finală, cu concursul rudelor celor dispăruți.

În ciuda apelului lansat de Societatea Sacra, Max Ludovic notează în memoriul său, din 15 decembrie 1947, că strângerea de fonduri (s-au încasat bani numai de la rudele a doar 152 dintre cei dispăruți) și obținerea numelor exacte ale celor dispăruți s-au făcut cu mari dificultăți.

La mai bine de cinci ani de la tragedie, unele rude ale emigranților încă negau scufundarea vasului „Struma”. O notificare însoțită de 63 de semnături a fost trimisă la Societatea Sacra, pentru a împiedica gravarea numelor pe marmură a unora dintre cei „presupuși” dispăruți. Astfel, spațiile de pe marmură, alocate numelor respective, n-au fost gravate.

Max Ludovic a sesizat că notificarea făcută de cei 63 de semnatari era falsă, întrucât „11 sunt niște mâzgălituri absolut necitețe, pentru a nu avea răspundere, 17 semnături sunt scrise de o singură (aceeași) persoană, 3 au fost semnați fără consimțământul lor (după cum au spus persoanele respective), 4 nume sunt fără semnături, 7 sunt semnați fals, deoarece unii au contribuit cu obolul lor, iar alții au dat asigurări că vor contribui și 2 nici nu figurează pe listele pieriților, deci cel puțin 44 sunt contestate”. El îi nominalizează pe cei care întrețineau știrile false și tărăgănau, până la urmă, ridicarea monumentului al cărui proiect a fost discutat imediat după 23 august 1944. Printre ei se număra și Josephine Feinstein care lansa zvonuri că pasagerii de pe „Struma” au debarcat în Asia Mică sau că se află toți internați în lagărul nr. 63 din Caucaz. În pofida acelor greutăți, în 1947 a fost ridicat un monument grandios, de 3,70 m înălțime și 2 m lățime, având gravate numele celor 769 de victime pe cele 10 plăci de marmură și o inscripție.

Șef-Rabinul Alexandru Șafran a acceptat propunerea lui Max Ludovic de a ridica un monument în memoria victimelor tragediei „Struma”, în cadrul unei ședințe convocate la 3 iulie 1946, la care au mai luat parte Wilhelm Filderman, Abraham Feller și alții. După 1947 însă, Comitetul Democrat Evreiesc a lansat o campanie de discreditare a rabinului, înfățișându-l drept „omul de casă al imperialiștilor anglo-americani”. Această percepție a fost întreținută chiar de atitudinea rabinului care a păstrat tăcerea în toată această perioadă în care rudele victimelor cereau clarificări, în pofida faptului că el avea informații de la Rabinatul din Istanbul, potrivit cărora pasagerii de pe „Struma” au murit în urma scufundării vasului. Așa cum notează Efraim Ofir, pentru a beneficia de sprijinul financiar și legal pentru amplasarea monumentului, Max Ludovic a fost unul dintre pionii acestei campanii instrumentate de comuniști.

Monumentul victimelor de pe „Struma” din Cimitirul Giurgiului a fost dezvelit la data de 19 septembrie 1948, în prezența rabinului Moses Rosen și a președintelui Comunității Evreilor din București, Salo Schmidt, a reprezentanților Comitetului Democrat Evreiesc și a diferitelor organizații de cult. La solemnitate au participat 4.000 de evrei din Capitală.

De atunci, la București s-au ținut an de an *Requiem*-uri, cunoscute drept „Comemorarea de 7 Adar”, organizate la monumentul de la Cimitirul Giurgiului sau la Templul Coral.

---

*Într-un memoriu din 9 martie 1943, adresat Șef-Rabinului Alexandru Șafran, speculând pe marginea diferitelor zvonuri, Josephine Feinstein scria: „Cum își explică presa că s-a putut scufunda un vas de 800 oameni și să scape unul singur? Știe presa că pe vas erau cel puțin 700 de oameni tineri (în afară de copii) – între 15 și 30, toți sportivi? Știe că vasul era aproape de mal și cum se explică că nu s-a putut salva măcar echipajul care era pregătit, ca orice alt echipaj, pentru eventuale scufundări? Că băieții mei, unul în vârstă de 22 ani, celălalt de 20, erau perfecți înotători și că majoritatea tinerilor cunoșteau tot atât de bine înotul? Credeți oare că au preferat să moară? Au auzit vreodată ziariștii că s-ar fi confirmat găsirea cadavrelor sau a epavei? Nu știu ei că s-au făcut cercetări și nu s-a găsit nimic?”

**Există un desen al navei „Struma”, în viziunea lui Harry Juster, fiul lui Josephine Feinstein, pe o paletă pe care este scris: „București, 24.XI.1941, România. Paleta cea mai dragă, ființei celei mai dragi. Harry.” Desenul este reprodus în lucrarea lui Israel Bar-Avi, *Scriitori din Aliaua Română. Scriitori ai generației mele: Josephine Feinstein, poeta-prozatoare*, Cercul Literar „Menora”, Ierusalim, 1970, p. 18.

MARIA MĂDĂLINA IRIMIA

Hanuca pentru evreii din Ucraina

Evrei în viața publică

Acesta este titlul articolului semnat de șef-rabinul dr. I.I. Niemirower în ziarul *Curierul Israelit* din 12 decembrie 1920. „În timpul nostru, privirile evreilor sunt îndreptate spre Palestina, Edenul reînvierii, și spre Ucraina, iadul milioanelor de frați. Îmi sună încă în ureche kinotul [poeme alegorice care exprimă doliul, durerea și suferința] auzit la Karlsbad cu ocazia conferinței mondiale de ajutorare și raportul lui Țirelsohn, șef-rabinul din Chișinău, despre situația tragică a evreilor ucraineni, a celor refugiați în Basarabia.”

Situația era încordată. Conform informațiilor apărute în *Curierul Israelit*, din Ucraina se anunțau noi pogromuri săvârșite de bandele lui Petliura. Evenimentele se petreceau aproape de Hanuca, sărbătoare care simbolizează victoria evreilor asupra seleucizilor și resacralizarea Templului din Ierusalim, care reprezintă victoria luminii asupra întunericului, a spiritului asupra terestrului – dorința evreilor și în cazul salvării celor suferinzi în Ucraina.

„Ce deosebire între epoci! – scrie Niemirower. Antioh Epiphanes, regele seleucid al Siriei, a vrut să distrugă religia și cultura evreiască încercând să-i atragă pe evrei la elenism. Religiunea și cultura specială a martirilor noștri din Ucraina au fost cauza suferințelor, dar nici o încercare serioasă de a-i atrage pe evrei la o altă religie și cultură nu a existat, ci pur și simplu distrugerea iudaismului prin nimicirea evreilor.” Descriind tragedia evreilor ucraineni, Niemirower cere ca lumânările care se aprind de Hanuca în epoca noastră să fie cu privire la evreii din Ucraina, lumânări de Iarțait (comemorarea morții unei rude sau a unei persoane apropiate după care se ține doliu), dedicate morților uciși de urmașii lui Hmelnitzki (hatmanul Ucrainei între anii 1648 și 1657). Dar „simbolul luminii, scrie Niemirower, trezește în noi și speranță”. Apelează la conștiința conducătorilor lumii care trebuie să înțeleagă că nu se poate lăsa nepedepsită o astfel de crimă. „Lumina trebuie să intre în inima statelor și a popoarelor care au posibilitatea de a ameliora soarta refugiaților din Ucraina. Lumina trebuie să intre în sufletul întregului popor evreu din lumea cea veche și cea nouă, din răsărit și apus. Dovezile de martiriu și de eroism semănate pe câmpiile Ucrainei trebuie să fie adunate și să formeze un ciocan care să bată la inima evreilor”. În încheiere, șef-rabinul se adresează cu un apel evreilor spunând: „Trebuie să venim cu toții în ajutorul surorilor și fraților noștri din Ucraina, să le aducem vestea că mai există și pentru ei lumină, Hanuca, adică speranța că se va inaugura o nouă epocă a salvării.”

Niemirower a fost implicat în activitatea de ajutorare a evreilor refugiați din Ucraina. Conform lui Filderman, la începutul lui ianuarie 1921 s-a reorganizat Comitetul Central pentru Sprijinirea Refugiaților din Ucraina, Filderman devenind președinte, iar dr. Meir Beck și dr. I.I. Niemirower ocupând funcțiile de vicepreședinți. Comitetului Central și filialelor locale le-au revenit următoarele sarcini: 1. Primirea refugiaților și înregistrarea numelor, vârstelor, profesiilor, astfel încât să li se poată obține acte de identitate. 2. Eliberarea de certificate medicale după efectuarea de investigații privind starea de sănătate. 3. Trimiterea lor în spații de cazare. 4. Strângerea de haine și provizii alimentare. 5. Distribuirea hainelor și proviziilor. „Așadar, conchide Filderman, găzduirea temporară a refugiaților, asistența medicală și sprijinirea lor, fie prin caritate, fie prin asigurarea unui loc de muncă, precum și tot ceea ce aveau nevoie pentru plecarea în altă țară, cădeau toate în sarcina noastră. La solicitarea mea, Ministerul de Război ne-a pus la dispoziție bucătării de campanie; Crucea Roșie ne-a furnizat paturi și saltele.”

Spiritul învățăturilor lui Niemirower, cuprinse în articol, măsurile practice luate de Filderman împreună cu colectivul său de conducere sunt tot atâtea dovezi de solidaritate cu soarta refugiaților ucraineni.

LYA BENJAMIN

JCC BUCUREȘTI

Șavuot la JCC București

Duminică, 5 iunie 2022, membrii JCC din București au sărbătorit Șavuot. Numărarea Omerului, începând cu a doua zi de Pesah, s-a încheiat în acest an în seara zilei de 4 iunie, când s-a intrat în cele două zile de Șavuot (pentru evreii din Diaspora), 5 și 6 iunie. După Pesah – eliberarea din robia faraonică – Moise a primit Tora pe Muntele Sinai, Legea divină prin care evreii au devenit o națiune și s-au angajat să Îl slujească pe Dumnezeu. Conform tradiției iudaice, acest fapt s-a împlinit în anul 1314 î.e.a.

Sala Chagiga a JCC București (numită în memoria lui Izu Gott – compozitor, dirijor al corului de copii Talmud Tora și al corului de tineret Shira Ve'Zimra), împodobită de sărbătoare, s-a umplut de coreligionari bucuroși să fie alături cu această ocazie minunată. După kiduș și ciocnirea unui prim pahar de vin, de la copii, tineri și până la seniori și împreună cu prim-rabinul Rafael Shaffer și cu prim-cantorul Emanuel Pusztai, am cântat cu toții minunatele noastre melodii tradiționale.

Momentul emoționant al Sederului a fost prezentarea, de către prim-rabinul Rafael Shaffer, a unei Tora, un sul cu o vechime considerabilă, foarte bine conservat. Prim-rabinul Shaffer a vorbit despre istoria acestuia, despre regulile de scriere, despre calificarea superioară a scribului și, în general, a tuturor scribilor care executau astfel de sarcini (numele lor neapărând pe niciuna dintre aceste opere de devoțiune), despre suportul pe care se scria, despre tușul cu rețetă specială și secretă utilizat, despre pana de curcan care alinia cu scrupulozitate literă de literă, rând de rând și coloana de coloană în manuscrisul sfânt. O întreprindere de înaltă calificare, pentru că textul nu cuprinde niciun fel de punctuație, curg fără oprire cărțile... Genesis, Exodus, Leviticus, Numerus, Deuteronomus... legile, paragrafele, versetele... prin urmare, scribul trebuia să fie un cunoscător la superlativ al textului, pentru a nu comite vreo greșeală ireparabilă (omisiunea sau confundarea vreunei litere, de exemplu). 45 de linii scrise pe o coloană, 242 de coloane și peste 300.000 de litere... peste un an și jumătate de muncă la lumina zilei și la flacăra lumânărilor.

Fiecare participant la acest Seder a trecut prin fața sulului de Tora, privindu-l de aproape, simțind respect și poate ceva din legământul personal față de Dumnezeu și poate ceva din obligațiile morale și civile în calitate de membru al poporului ales.

Realizarea acestui Seder a fost posibilă mulțumită donației domnului Amnon Barzilay.

DELIA MARC

Picturi donate către JCC București

Cu ocazia Oneg Șabatului dedicat Zilei Ierusalimului, pictorița amatoare Clara Mayersohn, din Israel, a donat Centrului Comunitar Evreiesc (JCC) din București trei lucrări proprii, realizate cu vopsea acrilică pe pânză. Lucrările se intitulează: „Klezmeri", „Kotel Hamaraavi – Zidul de Apus" și „Portul Jaffo". În prezent, lucrările sunt expuse în *lobby*-ul de la JCC București.

Clara Mayersohn s-a născut în 1940, la Roman. În 1961 a emigrat în Israel. Este mamă a doi băieți, bunică și străbunică. A început să picteze din anul 2000, ca autodidactă, după ce s-a pensionat. Lucrează în ulei sau în acrilic pe pânză, iar subiectele ei se inspiră din natură și din viața din Israel, dar și din alte țări pe care le-a vizitat. A participat la câteva expoziții, următoarea proiectată fiind în iulie a.c., când va prezenta 20 de lucrări realizate de ea în ultimii cinci ani.

CLAUDIA BOSOI

JCC IAȘI

Evenimente care ne unesc

După o lungă perioadă de timp, peste 60 de membri ai comunității au ales să sărbătorească împreună, la JCC Iași, într-o atmosferă relaxată, prietenească, Lag BaOmer 5782!

Vorbind despre semnificația acestei sărbători, președinta comunității, Benjamina Ides Vladcovschi, a arătat că Lag BaOmer este una dintre sărbătorile iudaice cele mai îndrăgite, mai ales de copii, fiind celebrată în popor prin focuri de tabără. Directorul JCC Iași, Albert Lozneanu, a explicat originea sărbătorii, aceasta fiind menționată pentru prima dată în literatura rabinică medievală referitoare la Rabi Akiva.

Sinagoga Merarilor s-a dovedit neîncăpătoare pentru evenimentul prilejuit de Ziua Ierusalimului. Am cântat, am învățat, am discutat și ne-am urat: „La anul, la Ierusalim!"

Aducem calde mulțumiri doamnei ing. Martha Eșanu, inimoasa și neobosita noastră colaboratoare, familiei Luchian și lui Uri Fernbac pentru momentele muzicale superbe oferite participanților. De asemenea, adresăm felicitări și mulțumiri celor care au susținut alocuțiuni: prof. Andi Daschievici, psiholog Emil Forst, comandor Mihai Batog-Bujeniță, dr. Cornelia Ursu, dr. Adrian Fiterman.

În prezența primarului municipiului Iași și a prefectului județului Iași, la Cimitirul Evreiesc din Iași a fost comemorată și Ziua Eroilor. După încheierea slujbei religioase de comemorare a eroilor evrei căzuți pentru țară, copiii de la Școala Paradis din Iași, însoțiți de învățătorii lor, au depus flori și coroane ale recunoștinței la monumentul eroilor evrei căzuți în Primul Război Mondial, făcându-ne să simțim că memoria faptelor acestor eroi va dăinui pentru eternitate.

Cu ocazia sărbătorii de Șavuot, înainte de serviciul religios, directorul JCC Iași, Albert Lozneanu, a vorbit despre originea și semnificațiile sărbătorii, despre legătura dintre Șavuot şi primirea Torei, despre faptul că trebuie să ne amintim și să-i mulțumim lui Dumnezeu pentru că a încheiat un legământ cu noi pentru totdeauna și că avem privilegii, dar și responsabilități pe măsură. La final, participanții au fost invitați să deguste produse specifice acestei sărbători.

SILVIAN SEGAL

JCC TIMIȘOARA

Sfârșit de săptămână pentru toate generațiile

La 3 iunie, Sinagoga din Cetate, obiectivul redevenit recent funcţional al Comunităţii Evreilor din Timişoara, a găzduit primul mare eveniment cultural. La iniţiativa şi cu sprijinul Ambasadorului Elveţiei, Excelenţa Sa domnul Arthur Mattli, a avut loc un concert de pian susţinut de Moritz Ernst, unul dintre cei mai apreciaţi pianişti moderni. Dincolo de piese mai puţin abordate şi dificile ale unor compozitori cunoscuţi, scopul său este de a face cunoscute lucrările unor muzicieni care au fost interzişi de regimul nazist şi au pierit în lagăre de exterminare. Piesele lui Viktor Ulmann i-au transportat muzical pe cei peste 150 de spectatori din sinagogă într-o lume în care speranţa şi tragedia se împletesc continuu.

Seara a continuat, în același cadru, cu rugăciunea de Kabalat Șabat. Nu doar participanţii, ci şi ocazionalii trecători au privit cu admiraţie clădirea maiestuoasă în care se auzeau cuvintele rugăciunilor ebraice.

Masa de Șabat, la care s-au aşezat aproape 100 de participanţi, a încheiat o seară a tradiţiei, a muzicii şi a prieteniei. S-au servit bucatele pregătite de Restaurantul Ritual şi a fost o formă de revenire la obiceiurile statornicite înainte de pandemie.

Ziua de duminică ce a urmat acestui Șabat special i-a avut în centrul atenției pe copii. Cu ocazia Șavuotului şi a Zilei Copilului, cei mici au avut parte de un program mult dorit şi aşteptat în cel mai mare loc de joacă din oraşul de pe Bega. Ei s-au bucurat de atmosfera excelentă a unei duminici toride, s-au aşezat apoi la o felie de pizza şi la o înghețată, deliciile pe care niciun copil nu le refuză.

Evenimentele nu s-au încheiat aici. Corul comunităţii, „Shalom", a participat la Festivalul Etniilor care, an de an, se desfăşoară la Muzeul Satului. Reprezentanţii tuturor minorităţilor vin să îşi prezinte talentul artistic în care excelează. Grupul vocal, condus de dirijorul Alexandru Fischer, a reuşit să culeagă, şi de această dată, numeroase aplauze din partea publicului. **(L.F.)**

Adunarea Generală a B'nai B'rith România

Cu bucuria revederii după doi ani de pandemie, la Sinagoga Mare din Capitală a avut loc Adunarea Generală a B'nai B'rith România (BBR), deschisă de președintele în funcțiune, ing. Jose Iacobescu. După aprinderea lumânărilor a fost prezentată ordinea de zi: validarea acțiunilor Consiliului Director al BBR între anii 2014-2021, votarea noului Statut întocmit de un jurist, membru al BBR, și alegerea noii conduceri.

Raportul de activitate a fost redactat și citit de Eva Galambos, secretar general al BBR. În primii doi ani, starea de normalitate a permis realizarea celor cinci ediții ale Podurilor Toleranței, organizarea de conferințe, simpozioane pe teme politice, sociale, economice, culturale, religioase, cu participarea unor personalități semnificative din fiecare domeniu. În perioada pandemiei, întrunirile BBR, mult mai rare, s-au desfășurat pe Zoom. Cu toate acestea, programul votat în 2014 a fost un succes: „Promovarea identității evreiești, combaterea antisemitismului, a rasismului, a xenofobiei, susținerea valorilor României, sprijin pentru Statul Israel, sublinierea prezenței evreiești în viața economică și în cultura României." Au fost respectate alineatele fundamentale ale organizației: ajutorarea vârstnicilor, a suferinzilor, a oamenilor în situații dificile de viață, indiferent de etnie, confesiune, gen. Cel mai recent exemplu: împreună cu Asociația Sionistă din România (ASM), BBR a trimis ajutoare refugiaților ucraineni și locuitorilor din zone de război. Foarte apreciate au fost programele moderne de socializare pentru membrii BBR. Au fost primiți 10 membri, dar, din păcate, din 2014 până azi, numărul lor a scăzut de la 83 la 58. A fost creat, la inițiativa președintelui Iacobescu, Grupul de sprijin al BBR, incluzând oameni de valoare din societatea românească. A fost conferit titlul de membru de onoare al BBR unor diplomați israelieni acreditați în România. Dimensiuni ale prestigiului de care se bucură BBR în lume au fost: participarea a doi membri din conducerea sa la Conferința pentru combaterea antisemitismului, organizată la Bruxelles, în perioada în care România a deținut președinția UE; strângerea legăturilor cu Loji din Europa, concretizată prin delegații care ne-au vizitat țara.

A fost păstrat un moment de reculegere în memoria membrilor BBR stinși din viață între anii 2014-2022.

Referitor la ajutoarele BBR pentru refugiații ucraineni și locuitorii din zone de război, dr. Felicia Waldman a apreciat participarea la acțiune a B'nai B'rith din Olanda și Italia, ca și donația B'nai B'rith din Marea Britanie.

Hermi Proch a dat citire Raportului de gestiune financiară pentru anii 2014-2021, cu o anexă la zi, din care a reieșit că „nu au fost aspecte de

IULIA DELEANU

(Continuare în pag. 18)

După cincizeci de ani...

Însemnări de la fața locului

Nu, nu e în intenția mea de a-l copia pe unul dintre idolii adolescenței mele, Alexandre Dumas *(Vingt ans après)*, ci doar să menționez de la bun început faptul că cifra 50 nu e, în această zi, deloc întâmplătoare.

Azi (și nu ieri, și nu mâine) se împlinesc 50 de ani de la emigrarea noastră în Israel, așa-numita *aliya*. Și cum fuseserăm îndoctrinați, știam că nimic nu e întâmplător, și chiar nimic întâmplător nu se afla în aprobarea vizei de ieșire din România. Vizita Goldei Meir, planificată pentru prima jumătate a lunii mai 1972, a determinat guvernul român să facă un gest față de prim-ministrul israelian și, ca urmare, cam 300 de familii au găsit mult așteptata „carte poștală" în cutia de scrisori – și printre ei și noi.

Sunt multe de povestit în legătură cu acea zi de 30 mai 1972 care, pentru mine, a început cu încropirea unei scurte scrisori adresate mentorului meu, regretatul prof. Th. Burghele (în acele zile ministru al sănătății), a continuat cu trauma trecerii vămii „mici" în aeroportul Băneasa, cu zborul în timpul căruia zgomotul motoarelor era acoperit de plânsul primului nostru născut, pe atunci în vârstă de nici șase luni, cu tragedia „nopții Okamoto", uciderea a peste 25 de persoane pe aeroportul din Lod de către trei teroriști aparținând Armatei Roșii japoneze, și terminată, după miezul nopții, în centrul de absorbție din Carmiel, în nordul Israelului.

Despre aceste aproape 24 de ore mai mult decât palpitante – de fapt, traumatizante – aș putea scrie un roman, dar nu o fac. Intenția acestor rânduri e să povestesc, foarte pe scurt, ce-am găsit atunci și ce s-a întâmplat în acești 50 de ani nu cu noi, familia, ci cu noi, poporul, această națiune teribil de tânără, formată din emigranți din zeci de țări, care au decis că întoarcerea în țara demult părăsită era decizia cea mai logică și justificată într-o perioadă în care zeci de alte state își deschiseseră porțile în fața emigranților de peste tot.

În mai 1972 am întâlnit un popor în formare, bolnav de maladia euforiei de după Războiul de Șase Zile, trei milioane de israelieni care erau convinși că problemele militare s-au terminat o dată pentru totdeauna în urmă cu numai cinci ani.

În mai 1972 am găsit o țară despre care propaganda comunistă la care fuseserăm expuși timp de zeci de ani o prezenta ca aparținând lumii capitaliste, dar care nu avea aproape nimic din ce se putea denumi o economie de piață liberă. Adevărat, Israelul a fost din primul minut o țară democratică, dar nicidecum capitalistă. Partidul la putere era cel socialist, cel cu meritul de a fi pus bazele noului Israel. Economia prezenta o mulțime de contradicții, dar un lucru era clar: dominația aparținea Histadrutului, adică uniunii sindicatelor, înființată în anul 1920, care, de fapt, era o sucursală a partidului la putere și care avea controlul unei treimi din tot ce exista în țară (ce sursă de inspirație cu totul imposibilă pentru Uniunea Sindicatelor din RPR!). Germenii unei economii de piață erau de-a dreptul ilarianți: puteai să deschizi un mic magazin alimentar fără să întrebi pe mai nimeni, dar nu aveai nicio șansă să inițiezi un proiect industrial de anvergură fără binecuvântarea partidului sau a Histadrutului ori a ambilor.

Bineînțeles, granițele erau deschise (folosesc termenul „granițe", deși nicio graniță terestră nu putea fi trecută, legătura cu mapamondul se putea face fie pe calea aerului, fie pe mare), dar alocația de valută era fixă, adică cca 450 de dolari de persoană, ceea ce avea ca urmare aproape imediată apariția pieței negre, în fiecare oraș, iar în Tel Aviv aproape la fiecare colț de stradă.

Scriam că puteai să pleci în străinătate, dar ca rezervist erai obligat să primești aprobarea unității militare din care făceai parte, aprobare care menționa faptul că armata nu va avea nevoie de tine pe perioada când vei fi departe.

Pentru instalarea unei linii de telefon acasă trebuia să aștepți ani de zile, dar dacă erai medic, povestea devenea mult mai simplă.

Distracții câte vrei, dar un singur canal de televiziune, controlat de guvern, și două stații de radio, una guvernamentală și cealaltă aparținând armatei. Cât despre salarii, ce să mai vorbim! Ca salariat „la stat", venitul nu era negociabil. Da, sindicatul te reprezenta în negocieri cu patronul, dar, de fapt, cele două părți erau legate indestructibil una de alta și ambele de interesele conducătorilor aflați la putere. În schimb, oricine se bucura de statutul de „definitivat" (sau *kviut* în ebraică). În acele timpuri circula gluma că numai rabinul care te acompaniază pe ultimul tău drum te poate concedia. Rezultatul? Mulți veneau, alții însă plecau. Plecau să-și caute un rost prin alte părți și, în general, rămâneau acolo. Plecau meseriași, intelectuali, oameni fără meserii.

Unii – bineînțeles, nu cei veniți din țări comuniste – se întorceau de unde veniseră, încercaseră aici marea cu degetul și asta le fusese de ajuns. Ei rămâneau însă sioniști, conform definiției cum că sionist e un evreu care plătește altui evreu ca să convingă pe un alt treilea evreu „să facă *aliya*".

Sper că nimeni nu și-a făcut iluzii privitoare la posibilitatea de a acoperi acest imens subiect în doar o mie de cuvinte. Așa că ar trebui să pun punct aici și să-l las pe cititor să-și completeze datele necesare pentru a primi o imagine mai largă și mai clară, și în felul acesta să compare ce era aici și ce e acum.

Dar subiectul nu poate fi încheiat aici, pentru că, la numai 16 luni de la apariția noastră pe pământul sfânt, au apărut primii germeni ai unei schimbări radicale. Nu, schimbarea nu a venit dintr-o dorință acerbă de a încerca altceva. De schimbare au avut „grijă" vecinii noștri, Egiptul și Siria, și cataclismul războiului de Iom Kipur a catalizat schimbarea radicală, survenită patru ani mai târziu, cu venirea la putere a partidului de dreapta, urmată de zdruncinări radicale în sistemul economic, anulând treptat, dar cu perseverență, toate relele pe care am încercat să le descriu pe scurt în rândurile de mai sus.

Nu a fost nevoie de revoluție, nici de lupte de stradă și nici de lovitură de stat. Israelianul acela, care numai cu câțiva ani mai devreme se supunea aproape fără să crâcnească (doar ici și colo greve, și nimic mai mult), a ridicat capul, s-a uitat în jur, a examinat cam ce se întâmplă și pe la alții și a decis că totul are o limită. De atunci și până acum drumul e ascendent, cu mici și neînsemnate perioade de coborâș, dar vârful săgeții indică noi succese.

Nu sunt sociolog și nici economist, dar îmi permit să decretez că nicio țară, tânără sau existentă de sute de ani, nu a făcut progresele pe care le-a făcut Israelul în această jumătate de veac.

Satisfacția mea, de cetățean *vatik*, adică deja împământenit în solul acesta, se asociază celei pe care o manifestă cei peste 80% dintre concetățenii mei, care se declară în toate sondajele mulțumiți de viața pe care o duc, dar, în plus, eu mă bucur în fiecare clipă pentru faptul că tot „tribul" din care fac parte a ajuns aici și a rămas aici.

Oare nu e de ajuns pentru a declara că viața merită să fie trăită?!

Prof. dr. **GABRIEL M. GURMAN**
Omer, Israel
gurman@bgu.ac.il

O călătorie de suflet, imaginară, la Ierusalim

Centrul rezidențial pentru seniori „Amalia și Șef-Rabin Dr. Moses Rosen" a găzduit o manifestare specială, prilejuită de mai multe evenimente: Iarțaitul (ziua de comemorare a morții) Șef-Rabinului dr. Moses Rosen, Iom Ierușalaim (Ziua Ierusalimului) și apropierea sărbătorii de Șavuot. Seniorii s-au adunat cu mare bucurie la sinagoga centrului pentru a primi vizita prim-rabinului FCER, Rafael Shaffer, și a prim-cantorului Emanuel Pusztai.

După lunga perioadă de izolare pricinuită de pandemie, rezidenții au fost extrem de bucuroși să se reîntâlnească și să participe la o slujbă completă, cu minian (cvorum de 10 bărbați evrei, necesar pentru rugăciune). Cu acest prilej, s-a citit din Tora recent restaurată de prim-rabinul Rafael Shaffer și s-a rostit kadiș în memoria marelui dispărut, Șef-Rabinul Moses Rosen. Prim-rabinul Rafael Shaffer a explicat rigorile maxime privind acuratețea textului sacru: dacă într-un sul de Tora există fie și numai o literă ștearsă, atunci sulul respectiv nu mai poate să fie folosit la rugăciune. Restaurarea nu poate să fie făcută de oricine, ci numai de un „sofer", un scrib specializat, care are studii avansate în acest sens. Prim-rabinul le-a prezentat rezidenților și aspecte importante legate de istoria Ierusalimului și le-a explicat diverse tradiții ale sărbătorii de Șavuot – una dintre cele trei mari sărbători numite și „de pelerinaj", când există „mițva" (porunca religioasă) de a vizita Ierusalimul. Întăriți spiritual de cuvintele înțelepte ale prim-rabinului, încântați de melodiile prim-cantorului, seniorii au putut să facă astfel o călătorie de suflet, fie ea și numai imaginară, la Ierusalim.

Povestea Centrului rezidențial „Amalia și Șef-Rabin Dr. Moses Rosen" a început încă din 1979. Cu peste 35 de ani de experiență în domeniul îngrijirii vârstnicilor, echipa centrului și-a asumat, ca valori fundamentale, compasiunea, demnitatea, siguranța, respectul, confortul și îngrijirea personalizată.

DIANA MEDAN

Hazkara 2022...

(Urmare din pag. 12)

principalul cronicar al Holocaustului din Cluj, membru în Comitetul de Conducere al Comunității Evreilor din Cluj.

Alt moment emoționant a fost când, după alocațiunea ÎPS Andrei, prim-rabinul Rafael Shaffer și mitropolitul s-au îmbrățișat simbolic. Pe parcursul solemnității, soții Ofelia și Gheorghe Eisikovits, acompaniați la pian de Anamaria Magdalena Mureșan, au interpretat cântece adecvate evenimentului, precum *Kaddish*, de Maurice Ravel, și *Eli, Eli*, pe versuri de Hanna Szenes. Ambele evenimente au fost excelent moderate de Gheorghe Eisikovits, membru activ în Comitetul de Conducere al comunității.

După terminarea solemnității, participanții au fost invitați să viziteze Centrul Cultural Evreiesc, recent deschis, care se află în imediata vecinătate a Templului.

Evenimentele comemorative au fost intens promovate de mass-media locală: cotidienele *Făclia* și *Szabadság*, posturile locale de radio și televiziune, social media. Numeroasa participare a clujenilor s-a datorat și acestui fapt. Ideea care a fost un fir conducător al tuturor acțiunilor și intervențiilor a fost neuitarea și cinstirea memoriei victimelor.

Dublul eveniment din 7 iunie 2022 a înălțat inimile celor prezenți și nutresc speranța că se vor împlini urările rostite atât de prim-rabinul Rafael Shaffer, cât și de ÎPS mitropolitul Andrei, și anume ca sinagoga reînnoită să se umple de larma celor prezenți la activitățile viitoare.

Memento Liana Alexandra – 75

La festivitatea de premiere onorând intelectuali români apropiați comunității noastre, organizată la București, în 1997, de Asociația Culturală Mondială a Evreilor Originari din România (ACMEOR), unul dintre premii a mers către compozitoarea Liana Alexandra, prim-vicepreședintă a Asociației Culturale de Prietenie România-Israel (ACPRI). A mulțumit, s-a așezat la pian și a interpretat o piesă proprie pe teme iudaice. Deși sunt cunoscute reticențele publicului față de muzica contemporană, lucrarea – înnobilată de calitățile solistice și de emoția momentului – a trecut rampa. Se simțea că aplauzele nu erau de complezență.

Liana Alexandra a fost o valoare repede afirmată în pedagogie. A predat compoziția, orchestrarea, analiza muzicală la Conservatorul de Muzică din Capitală (azi, UNMB), din 1971, când abia absolvise instituția, până în 2011, cu puțin timp înainte de a-și fi încheiat, prea curând, călătoria pământeană. Era de o prolificitate componistică remarcabilă: în scurta ei viață, a scris peste 100 de lucrări – simfonice, vocal-simfonice, concerte, opere –, multe cântate și publicate în România și în lume. „Se simțea în elementul ei în muzica de cameră și orchestrală – scria muzicologul Octavian Cosma – folosind tehnici repetitive și evolutive, cu linii melodice sugerând lirism și meditație." Împreună cu soțul ei, compozitorul și violoncelistul Șerban Nichifor, Liana Alexandra a promovat direcția neo-consonantă în muzica actuală, infuzată și în compozițiile sale dedicate victimelor Holocaustului, ca și în poemul simfonic *Ierusalim*, scris în 1990, punct de pornire pentru *Simfonia a IX-a* cu același titlu, finalizată în ultimii ani ai vieții. Ceea ce răzbate ascultându-i poemul este amplitudinea lirică născută din folosirea elementelor folclorice israeliene, distilarea în retorte proprii a unor teme muzicale din *Ierușalaim șel Zahav*, *Hava Naghila*, *Hatikvah*.

În mai anul acesta, Liana Alexandra ar fi împlinit 75 de ani. **(I.D.)**

FAȚĂ-N FAȚĂ !

„Dorința de a păstra în continuare tradițiile evreiești în obștea noastră”

Interviu cu dr. ing. **IOJI SACAGIU**, președintele C.E. Dorohoi

„Anul acesta ne pregătim să comemorăm Pogromul de la Dorohoi din 1 iulie 1940, începutul Holocaustului în România, pentru prima dată fără restricții sanitare după doi ani pandemici – spune președintele comunității, dr. Ioji Sacagiu. La invitația noastră, sperăm că vor veni rabinul Iosef Wasserman, israelian originar din acest oraș, fiul rabinului Pinhas Wasserman care a păstorit comunitatea noastră în acea perioadă, dar și mulți dorohoieni stabiliți în Israel. Deși în «Realitatea evreiască» evenimentele tragice de acum 82 de ani sunt comemorate anual, cred că, în condițiile actuale ale escaladării antisemitismului în lume, inclusiv în România, e nevoie să reamintesc faptul că pogromul a izbucnit pe fondul retragerii armatei române din Bucovina de Nord, ținutul Herța, Basarabia, în urma Pactului Ribbentrop-Molotov, din 1939. Ultimatumul sovietic din 26-27 iulie 1940 s-a petrecut în condiții tensionate. Integritatea teritorială a României era, într-adevăr, amenințată, dar nu de evreii din teritoriile amintite, cum manipula extrema dreaptă opinia publică românească, ci de fosta URSS. Adevărul despre pogrom se află într-o observație laconică din Jurnalul lui Filderman: «În timp ce violența antisemită a fost o chestiune de rutină în viața României moderne, la 1 iulie 1940, la Dorohoi, o localitate aproape de graniță, a fost un adevărat masacru meticulos pregătit.» După pogrom, evreii din Dorohoi au fost deportați în Transnistria. Printre ei – părinții și bunicii mei. Nu puțini au pierit în deportare.”

– Aveți parteneriate cu conducerile de școli din urbea dumneavoastră, unde elevii învață istoria Holocaustului?

– Firește. Organizăm conferințe pe această temă la Liceul „Regina Maria” din oraș. Sperăm ca elevi însoțiți de profesori să participe la comemorare. Avem contract de colaborare cu Spitalul Municipal. Mă bucur de sprijinul colegilor mei din conducerea spitalului. Nu în ultimul rând, suntem susținuți de primarul Dorin Alexandrescu, de comandantul Poliției Dorohoi, Marcel Prichici.

– Cum se prezenta demografic, profesional, social-politic comunitatea evreiască dorohoiană după război?

– Aparent paradoxal, în perioada 1950-1960, în oraș trăiau peste 7.000 de evrei. Dar trebuie spus că nu toți erau dorohoieni. Imediat după război, cât timp s-a permis trecerea graniței, evrei din Basarabia, intrată în componența RSS Moldovenească, evrei din Bucovina de Nord, intrată în componența RSS Ucraineană, aleseră să vină în România, de unde sperau că le va fi mai ușor să ajungă în Israel, a cărui independență statală fusese proclamată în 1948. Unii erau comercianți, alții, meseriași. Exista și o elită intelectuală: medici, judecători, profesori de bună calitate. Cei care intenționau să facă *aliya* nu se înșelau în opțiunea lor. După instaurarea și consolidarea totalitarismului, marginalizarea evreilor a devenit evidentă. Au fost împiedicați să acceadă în funcții de conducere, li s-au înscenat dosare de urmărire penală, pe baza cărora erau trimiși în instanță și condamnați la închisoare. Până în 1990, valurile masive de *aliya* au dus la diminuarea drastică a populației evreiești din oraș. În prezent, suntem o comunitate mică, formată, în proporție de 80%, din vârstnici între 70 și 95 de ani. Marea majoritate a tinerilor au plecat în Israel. Cei rămași în țară au absolvit studii superioare în universități din orașe mari, unde s-au și stabilit. Este și cazul fiului meu, Radu Sacagiu, care locuiește actualmente la Iași.

– Am participat la reinaugurarea celor două sinagogi din oraș, una dintre ele găzduind în prezent Muzeul de Istorie a Evreilor din Dorohoi și Împrejurimi „Shlomo David”. De care sunteți mai legat afectiv?

– De cea în care funcționează Muzeul de Istorie a Evreilor din Dorohoi și Împrejurimi. Acolo au avut loc căsătoria mea religioasă și *Brit Mila* a fiului meu. Numele pe care-l poartă are rezonanță specială pentru mine. Familia mea a fost apropiată de Shlomo David z.l., unul dintre vârfurile *aliya*-lei române, care a făcut mult pentru comunitatea de baștină și pentru promovarea culturii române în Israel.

– Îi puteți schița câteva repere biografice?

– S-a născut în 1930. La 20 de ani era lider la „Hanoar Haționi”. În 1951 a plecat în Israel. A terminat Facultatea de Administrație Publică la Tehnionul din Haifa. A condus Cercul Cultural „A. Clain” din același oraș. A fost președintele Organizației Israelienilor Originari din Dorohoi și Împrejurimi. Este autorul monografiei în șapte volume „Generații de sionism și iudaism – Dorohoi, Săveni, Mihăileni, Herța, Rădăuți-Prut” și al cărții „Ghematria practică”, în două volume. A fost secretarul Fondului „Ianculovici”, organizând anual gale de premiere pentru oameni de cultură din România și Israel, activând pentru strângerea legăturilor dintre cele două țări. A inițiat construirea Monumentului în memoria *kedoșim*-ilor Pogromului din Dorohoi, ridicat în apropierea Ierusalimului, unde, în fiecare an, au loc comemorări. După 1990, municipalitatea din Dorohoi i-a decernat titlul de cetățean de onoare al orașului.

– Care este principala problemă care vă frământă de când ați fost ales președinte al comunității?

– Lipsa fondurilor. FCER face tot posibilul să ne ajute, dar este greu. Ce am izbutit este instalarea de camere video și semnale de alarmă cu efracție pentru paza patrimoniului sacru: sinagogi, cimitire. Asigurăm servicii de îngrijire la domiciliu pentru asistați: personal domestic, vizite medicale periodice. Asistenții sociali sunt remunerați de către DASM. Anul acesta am sărbătorit Șavuot cu prezență fizică. Celor nedeplasabili li s-au trimis acasă daruri culinare specifice de Șavuot.

– Ce vă mobilizează când vă este greu?

– Dragostea și încrederea față de Dumnezeu, iubirea pentru fiul și nepoții mei oferindu-mi sentimentul perspectivei, dorința de a păstra în continuare tradițiile evreiești în obștea noastră.

IULIA DELEANU

Un gazetar uitat: A.P. Samson

Orașul dintre malurile apelor Bârlad și Tecucel a așezat în marea carte a culturii naționale admirabile personalități din aproape toate domeniile vieții sociale – istorie, filosofie, arte plastice, știință –, multe dintre ele valori cu recunoaștere națională și universală, asta dacă ar fi să-i amintim numai pe cei 17 membri ai Academiei Române, ale căror destine de viață au puternice rădăcini în spațiul tecucean.

Marea gazetărie românească din perioada interbelică are două admirabile reprezentări la nivelul ei de vârf, care au ancore adânci în matricea spirituală a Tecuciului: publicistul și scriitorul Romulus Seișanu (1884-1955) și ziaristul Pamfil Șeicaru (1894-1980). Lista ar putea fi completată și cu alte nume de ziariști tecuceni, dar ar fi incompletă dacă nu l-am adăuga aici și pe gazetarul și scriitorul Abramovici P. Samson, membru fondator al Uniunii Ziariștilor Profesioniști (1919)*.

Registrul de nașteri al Oficiului de stare civilă consemnează faptul că viitorul gazetar s-a născut la Tecuci, pe data de 28 august 1907. Tatăl său, Pincu Abramovici, a fost negustor cu o stare materială modestă, gospodărind cu pricepere o mică prăvălie pe Strada Mare a orașului.

Este autorul cărților: *1927-1937. Memoriile unui gazetar* (1979), *Între ape* (roman, 1989), și *Eseuri despre gîndire* (1983), toate apărute la Editura Cartea Românească. În primele două volume autorul consacră zeci de pagini cu amintiri din orașul natal: anii copilăriei, cu locurile de joacă de la Piața Veche, profesorii de la Gimnaziul „D.A. Sturdza”, Grădina publică și, nu în ultimul rând, Strada Mare, fascinantă prin aglomerația și atmosfera animată de la orele dimineții, dată de scârțâitul căruțelor venite la târg, de prin satele apropiate, sau de tropotul cailor de la birje, peste care se suprapun glasurile negustorilor care îi invită în prăvălie pe potențialii cumpărători. Apoi, mai la amiază, venea ritualul prânzului, când Strada Mare devenea aproape pustie „fiindcă ora douăsprezece era sfântă și o respecta toată lumea: la ora douăsprezece, Strada Mare se ducea și ea la masă...”

Deși se pare că a fost bine poziționat în gazetăria românească interbelică, informațiile despre A.P. Samson nu sunt deloc generoase. Învață tainele gazetăriei încă din primii ani ai studenției, când a lucrat corector „de noapte” la ziarele lui C. Mille. A cunoscut din interior atmosfera tumultuoasă din redacțiile marilor ziare bucureștene, oamenii și întâmplările de odinioară, mai cu seamă de la ziarele *Adevărul, Dimineața* și *Rampa* în care va publica primele sale articole, autorul având o aplecare mai mare spre reportajul politic.

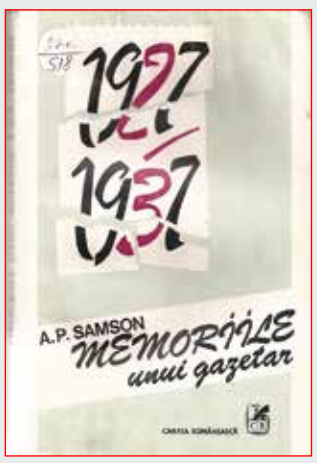

În volumul *Memoriile unui gazetar*, apărut în 1979, A.P. Samson îmbină elegant evenimentele politice cu cele culturale, deseori pigmentate cu acolade autobiografice și cu multe secvențe din atmosfera gri/roz a presei interbelice. De altfel, unul dintre capitolele cărții se intitulează „Mică istorie a presei. Ziare și ziariști”. Realizează aici crochiuri portretistice ale marilor ziariști pe care i-a cunoscut, care i-au fost colegi, cu unii dintre ei fiind în bune relații de prietenie: C. Mille, Tony Bacalbașa, N.D. Cocea, Brunea Fox, Pamfil Șeicaru, Mihail Sebastian, Petre Pandrea, Emil D. Fagure și mulți alții ale căror destine se împletesc cu marile publicații în care și-au pus semnătura: *Universul, Adevărul, Cuvântul, Curentul, Dimineața, Rampa, Viitorul, Dreptatea.*

Memoriile... semnate de A.P. Samson se încheie la finalul anului 1937, cu tristul episod în care guvernul Goga-Cuza, cedând presiunilor venite dinspre Palatul Regal, a decis suprimarea ziarelor *Adevărul*, *Dimineața* și *Lupta*, considerate antinaționale și cosmopolite... A fost un gest brutal, antidemocratic, ce a șocat lumea presei: „Nimeni nu credea în mod serios că o instituție cu trecutul și dimensiunile *Adevărului* poate dispărea într-o clipă.”

După actul de la 23 August 1944, Samson Abramovici face parte din gruparea care va pune umărul la reactivarea UZPR. Împreună cu câțiva colegi de presă a fondat societatea Ziariștii Asociați care a editat pentru câțiva ani ziarele *Momentul* și *Cotidianul* unde a figurat în caseta tehnică pe post de secretar de redacție**.

A trecut la cele veșnice în București, pe data de 20 ianuarie 1997.

---

*În legătură cu articolul „Uniunea Ziariștilor Profesioniști – Compendiu aniversar”, semnat de George Brătescu și postat pe site-ul UZPR, în care Abramovici Samson este menționat ca membru fondator, cred că se ridică întrebarea: Cum putea deveni acesta membru fondator în anul 1919, având în vedere faptul că era născut în anul 1907 și deci avea doar 12 ani...

**George Brătescu, „UZPR – Compendiu aniversar”.

VIOREL BURLACU

Henri Zalis (z.l.), 90 de ani de la naștere

Scrisul – „un mare sprijin lăuntric”

Puțini oameni au șansa de a trăi o viață în lumea cărților, cum a avut-o istoricul literar, poetul, prozatorul Henri Zalis. Anul acesta ar fi împlinit 90 de ani. Șansa i-a fost oferită din start prin educația primită în familie. Mama, care voise să devină profesoară de franceză, îl apropiase de la cinci-șase ani de această limbă, implicit de spiritualitatea unei mari literaturi. Unchiul pe linie maternă, dr. Isac Rosman, cronicar muzical la *Timpul* și la revista sionistă *Renașterea noastră*, primul medic al Ambasadei Israelului la București, i-a fost mentor în anii de formare: „o fărâmă de lumină în întuneric”, povestea, cu referire la Holocaust. Unchiul și nepotul erau nelipsiți de la matineele Operei, concertele Ateneului – refugii din realitatea barbară. Doctorul Rosman i-a fost protagonist într-o compoziție cerută la liceul evreiesc de profesorul de literatură Iosif Hechter, pe tema „O ființă dragă”. Lumea unchiului său – biblioteca tapetându-i pereții camerei de lucru, biroul ticsit de cărți, manuscrisele, reveriile muzicale – a continuat prin propria-i lume.

Drumul operei lui Henri Zalis de la proiect la întrupare n-ar putea fi înțeles fără cele două iubiri ale sale: urmașii sfincșilor faraonici, pisicile de rasă, și „muntele vrăjit”. Prima se chema motanul Pușiuc. Se așeza odată cu el: scriitorul, în fotoliu; motanul, pe birou, în fața foilor de hârtie, veghindu-l. Din când în când își întorcea spre el privirile: „Lucrezi?” Întrebarea tăcută îi dădea forță în momentele de secătuire, derută, saț. Cealaltă iubire are legătură doar tangențială cu celebrul roman al lui Thomas Mann. Pentru Henri Zalis „preumblarea montană” era regeneratoare lăuntric. Asta, când își croise de-acum matca.

După antisemitismul oficial al regimului Antonescu, tânărul absolvent al Facultății de Litere avea să cunoască antisemitismul tăcut al totalitarismului. În 1958 i se desface contractul de muncă de la *Gazeta literară* pentru că venise directiva: să avem grijă de componența etnică. Cum se putea apăra în fața nedreptății altfel decât scriind! „Vreau să scriu o monografie despre Flaubert”, i-a spus fostului său profesor, Tudor Vianu. „Un mare clasic este un mare sprijin lăuntric”, l-a încurajat. Apărută în 1968, cartea avea să-i aducă în 1971 titlul de membru de onoare al Societății „Les Amis de Flaubert” din Rouen. Dar, până atunci, ca să-și câștige existența, s-a angajat bibliotecar la Biblioteca Centrală Universitară. Un alt subiect preocupant, și azi viabil, actualitatea naturalismului, s-a coagulat în volumul scos în 1974, *Sub semnul realului; eseu despre naturalismul european*, cu semnale pertinente în publicații franceze. În 1985 i s-a decernat *Les Palmes Académiques*, distincție pe care Ceaușescu refuzase să i-o ratifice. Avea să primească premiul abia în 1992, la Ambasada Franței din București. Dar cea mai mare parte a operei are în vizor literatura română modernă și contemporană. Laurii Academiei Române (1995) și ai USR (1997) dau o dimensiune valorică.

Henri Zalis a fost printre puținii intelectuali evrei români colaboratori la *RCM* și o prezență constantă în paginile *Realității evreiești*. FCER l-a sărbătorit la 80 de ani. „Rămâneți pentru viitorime”, i-am spus la ultima întâlnire de la Căminul Rosen. Nu erau cuvinte formale.

IULIA DELEANU

Adăpost pentru dragoste

Lansarea noii cărți a Madeleinei Davidsohn, *Adăpost pentru dragoste*, la Muzeul Național al Literaturii Române din Capitală (MNLR) s-a preschimbat în microsimpozion despre operă din unghi sociologic, biografic, literar, psihologic.

Pivotul comentariilor lui Ioan Cristescu, directorul MNLR, a fost prevalența criteriului estetic asupra celui identitar. Vorbim despre „scriitori de limba română care aparțin culturii române. Puțini sunt scriitorii evrei care au insistat asupra problemelor etnice (...). Cartea Madeleinei Davidsohn este scrisă într-o română bine stăpânită. Eu n-am simțit nicio tendință de marcare a identității evreiești. (...) Dacă ne uităm în urmă, constatăm că sunt foarte mulți evrei în cultura română. Parafrazând reflecția unui ambasador francez, *acești români care au făcut Franța*, se poate spune: *acești evrei care au făcut România*. Un exemplu: anul trecut, Academia Română l-a sărbătorit pe Moses Gaster, unul dintre marii filologi și folcloriști români. (...) Nu contează apartenența etnică, confesională, ci valoarea culturală.”

Teleastul Sandrino Gavriloaia, moderatorul întâlnirii, a realizat prin schița biografică a autoarei o schiță a bagajului intelectual, emoțional românesc, repercutat în gândirea și în sensibilitatea *aliya*-lei române. Dorohoiană de obârșie, medic stomatolog, stabilită la Haifa din 1973, Madeleine Davidsohn s-a afirmat literar în Israel. Din 1999 până azi, a publicat patru cărți de poezie și șapte de proză. A primit lauri pentru operă, recunoașteri pentru înzestrările organizatorice: face parte din Comitetul Director al Centrului Cultural din Haifa. Fibra ei cea mai profundă e poezia. Argument: „Dorul”, „Rugăciune din vreme rea”, „Clipa de poezie” în lectura autoarei dintr-un film al TVR.

Consistența vieții literare israeliene de expresie română a fost nucleul expozeului susținut de scriitoarea Aura Christi: „În Israel au loc conferințe, dezbateri, lansări de carte în limba română”. Și observații de tehnică literară: *Adăpost pentru dragoste*, roman cu accent puternic pe problematica feminității, „captează prin imprevizibil și calitate lingvistică. Madeleine Davidsohn e stăpână pe meserie”.

Scriitoarea Cleopatra Lorințiu a conturat psihologia israelienilor originari din România. „Ei au conștiința că se întorc în țara strămoșilor lor, dar poartă cu ei limba maternă și tot ce înseamnă România copilăriei, a tinereții lor. Activitatea lor literară este un act de patriotism fără stridențe, reprezintă coeziunea dintre România și Israel.”

După scurta trecere în revistă a vârfurilor literare din *aliya*-ua română, făcută de Teșu Solomovici, autoarea a vorbit despre procesul de creație născut din dorința de a salva iubirea protagonistei scriind-o.

O carte în care prezent și trecut se îmbină într-un dozaj bine cântărit, cu observații de natură socio-politică. Și o trăsătură specifică a prozelor autoarei: personajele trăiesc, ceea ce imprimă narațiunii mișcare, plasticitate, vigoare. **(I.D.)**

Eu sunt Maia

Între numeroasele lansări de carte desfășurate după o pauză de doi ani, în cadrul ediției de anul acesta a Bookfest, la Editura Litera a avut loc lansarea unui nou volum semnat de Maia Morgenstern. Pornind de la titlu, cititorii vor regăsi o posibilă continuare a volumului precedent, semnat de binecunoscuta actriță, care alege să respecte convenția unui jurnal. Dacă în primul volum contura o derobare simbolică a identității, acesta cunoaște o schimbare de paradigmă.

„Joc și interpretez tot felul de personaje. Potrivite pentru vârsta mea, pentru experiența mea, pentru viața pe care am trăit-o. Joc și particip în tot felul de spectacole, evenimente artistice. Mă pregătesc așa cum o fac de o viață...”

Scrierea Maiei Morgenstern cunoaște adesea ipostaze obiective, complementare celei de actor. Ea învață, studiază, se pregătește și, ce e mai important, are îndoieli cu privire la sine și nu numai. Un *alter-ego* care aduce trecutul și deopotrivă viitorul imaginat mai aproape de cititor, într-un demers abil al contextualizării, care atinge accidental până și cel mai neînsemnat detaliu.

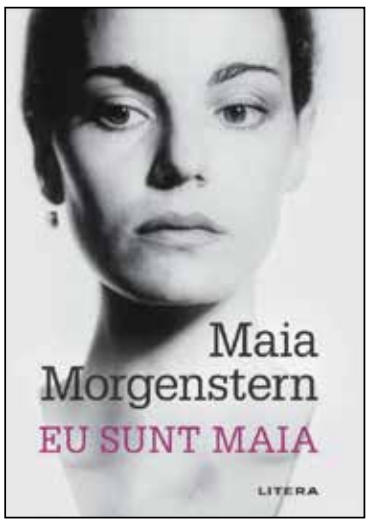

„Vreau... Mama, Sara Morgenstern, născută Rappaport, îmi spunea: – Stai puțin, ai răbdare! Întâi vine primăvara. Și începea să cânte. Mama cânta tot timpul. Vine, vine priiiiimăvaraaaa / Se așterne-n tooooooaaaată țara...”

Ipostazele eului actual coordonate cu revelarea unor secvențe din copilărie sau adolescență completează un portret pe alocuri ambivalent, dar complet. Protagoniștii scrierilor sale, evenimentele care sunt evocate sau proiecțiile asupra unui viitor incert, toate acestea pot fi deslușite de cititorul deja familiarizat cu stilul autoarei.

DAN DEMETRIAD

Profil de scriitor

„Specificul național” și „alogenii” la G. Călinescu (II)

Într-un capitol ce ar fi trebuit să încununeze efortul critic și istoriografic din *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, sinteză monumentală și operă încă neegalată în spațiul cultural românesc, tocmai în acest capitol final de trei pagini și jumătate, cel numit mai târziu „divinul critic” vine cu niște contribuții pe care nu ezit a le numi consternante.

Complet lipsite de fundament, fără o documentare care să susțină enunțurile apodictice, fără o minimă demonstrație a celor afirmate, aceste contribuții ar putea părea hilare, dacă am face abstracție de anul tragic al apariției *Istoriei...* – 1941. În contextul naționalist, rasist și antisemit local și european, enormitățile călinesciene nu sunt gratuite, ci ajustate la (dacă nu determinate de) exact acest context macro. Când pune pe hârtie fraza siderantă „Națiile care vorbesc prea mult de trecutul lor (asemeni senililor) sunt în decadență și noi trebuie să ne pregătim a le lua moștenirea culturală”, istoricul literar se aliniază – chipurile, într-un mod subtil – la politica „tinereții” triumfătoare (hitleristă, fascistă, legionară) asupra culturilor vechi, „decadente”, cu un trecut transformat într-un patrimoniu. Cultura franceză poate fi dată ca un exemplu aici, dar pentru Călinescu ar fi un exemplu negativ. Dar fie și negativ acest exemplu, cum poate marele nostru critic literar să creadă că o cultură precum a noastră ar putea *lua* moștenirea culturală a unei națiii cu un trecut istoric? Ce viziune „istoriografică” este aceasta, în care unele nații iau moștenirea culturală a altora? Și cum se face, tehnic, concret, această preluare a gestiunii?

Fără a ne lămuri în vreun fel, Călinescu afirmă că „*Istoria literaturii române* nu poate fi decât o demonstrație a puterii de creație române, cu notele ei specifice, arătarea contribuției naționale la literatura universală”, ceea ce e nu doar corect, ci și tautologic. Este de la sine înțeles că o istorie a literaturii române va demonstra puterea de creație a scriitorilor români, după cum o istorie a literaturii franceze, pe a scriitorilor francezi, iar una a literaturii norvegiene, pe a scriitorilor norvegieni. Dar în loc de a se păstra în zona aceasta a logicii de încadrare, Călinescu începe să pluseze și să accentueze pe factorul etnic, pe etnicitate, pe distincția între românii „puri” și „alogeni”, ca și cum pentru un reprezentant al criticii estetice, ca el, ar trebui să conteze etnicul, și nu esteticul. Totuși, cum poate susține marele Călinescu, negru pe alb, că „Garanția originalității noastre fundamentale stă în factorul etnic”? Sau că „Singura condiție pentru a fi specific e de a fi român etnic”?

Să pun și alte întrebări „divinului critic”. Originalitatea literară *stă* în factorul etnic? Oare Eminovici era mai puțin original decât Eminescu, și originalitatea a sporit odată cu schimbarea numelui? Oare Caragiale nu are originalitate „fundamentală” fiindcă nu e român „pur”? Oare el nu se încadrează în specificul nostru național fiindcă e „balcanic”, cum spune Călinescu însuși? Într-un moment de luciditate evaluativă, chiar autorul *Istoriei...* recunoaște: „Creangă e în nodul vital, dar balcanicul Caragiale nu, fără a deveni prin asta mai puțin scriitor român.” Or, dacă balcanicul Caragiale nu e mai puțin scriitor român fiind balcanic (absolut corect), de ce „alogenii” ar fi mai puțin scriitori români fiind „alogeni”?

Fără cursul logic cerut de orice demonstrație critică, G. Călinescu își face o țintă din „alogeni” și „grupurile alogene”, care nu se înțelege de ce îl deranjează atât, de vreme ce, conform teoriei lui naționaliste și etniciste, ele n-ar participa la originalitatea fundamentală românească.

Dacă „alogenii” nu pot contribui la specificul nostru național (că doar așa a decretat Călinescu, că nu pot), de ce se referă istoricul literar, obsesiv, tocmai la ei, la „alogeni”, în capitolul său despre specificul național?

DANIEL CRISTEA-ENACHE

Un proiect de succes: „Istoria din casă în casă”

Pe Daniela Popescu am cunoscut-o în urmă cu patru ani, când era agent literar la Agenția „Livia Stoia” și doctorand în istorie la Universitatea din București. Între timp, și-a susținut doctoratul și a ales să-și continue drumul academic din poziția de asistent universitar la facultatea la care a studiat și din calitatea de cercetător în cadrul unor proiecte științifice desfășurate la Cluj și la Sibiu. A pornit de la zero un proiect educațional care a crescut și a devenit Asociația culturală „Istoria din casă în casă”. Povestea nașterii acestui ONG și cea a unui atelier despre comunitatea evreiască în România interbelică, legat organic de proiectul său de suflet, ne-au fost spuse chiar de Daniela.

„Pandemia ne-a adus multe lucruri negative și ne-a reconfigurat viețile, relațiile, planurile, dar mie cred că mi-a adus și cel mai bun lucru din viață. La începutul ei predam un seminar de politică externă românească în comunism și, la rândul meu, ca mulți alți profesori, m-am confruntat cu problema camerelor închise și cu o apatie a studenților de a mai comunica. Ce-i drept, astfel de situații neprevăzute nu vin cu manual de instrucțiuni de utilizare. Într-o zi, mi-a venit ideea să schimb puțin activitatea de la ore. I-am rugat, dacă tot erau la casele lor din diferite colțuri de țară, să caute orice fel de artefact din perioada comunistă (documente, fotografii, ziare, cărți, obiecte etc.) și, plecând de la acel obiect, să identifice o temă, să realizeze o prezentare și să facem împreună o analiză a perioadei.

Nici lor nu le-a venit să creadă câtă istorie pot avea acasă, cât de mult i-a conectat cu familia lor acest exercițiu și cum le-a deschis apetitul de detectivi istorici. Tot ei au propus să facem primul blog studențesc din România, în care studenții să abordeze subiecte de viață cotidiană din istoria recentă. Așa au apărut apoi paginile de social-media și a luat naștere «Istoria din casă în casă». Oameni din toată țara au început să ne trimită mesaje cu fotografii cu artefacte din casele lor și mărturii sau mini-interviuri de istorie orală, pentru a le împărtăși cu publicul larg.

Semestrul se încheiase și m-am gândit că studenții vor renunța la proiectul nostru. Eram pregătită să închid paginile și povestea, dar ei au fost contrariați că îmi trece prin minte să renunț la cel mai frumos proiect pe care l-au avut până atunci. Așa că, deși nu mi-au mai fost studenți, câțiva dintre ei au decis să continuăm și să ducem povestea în etapa următoare. Așa au luat naștere și ONG-ul cu același nume și primul obiectiv: prima arhivă online din România a vieții cotidiene de secol XX.

Între timp, ne-au descoperit elevii și profesorii de liceu din țară, care ne-au tot trimis mesaje că vor să fie parte din această poveste, așa că am pus pe hârtie și în practică primul și singurul proiect din țară de acest tip: «Atelierul de istorie». L-am înregistrat la OSIM (Oficiul de Stat pentru Invenții și Mărci – n.r.) alături de celelalte mărci ale ONG-ului nostru și am pregătit un set de ateliere cu un concept unic: lecții de istorie, complementare programei de la clasă, pornind de la artefacte. Practic, lucrăm cu fotografii, presă, obiecte din casele noastre și învățăm istorie. Spre exemplu: viața de elev în perioada comunistă, copilăria în perioada comunistă, scrisorile soldaților de pe front în timpul celor două războaie mondiale, dar și înțelegerea comunităților, a minorităților și a episoadelor dure ale istoriei, precum Holocaustul.

Atelierul «Comunitatea evreiască în România interbelică. De la integrare, excludere și Holocaust» a luat naștere din dorința de a aduce în atenția tinerilor, în special de gimnaziu și de liceu, aspecte importante din istorie, într-o manieră care să-i ajute să înțeleagă complexitățile Holocaustului, fără să fie copleșiți emoțional negativ. Practic, într-o primă etapă căutăm să le arătăm fragmente din viața cotidiană a familiilor de evrei din România (scrisori, fotografii). Apoi încercăm să-i ajutăm să înțeleagă cum s-a construit discursul antisemit în interbelic, prin discursul extremist reflectat în presa epocii. Le vorbim despre stereotipurile răspândite atunci și cât de grave pot fi aceste tipuri de discurs care răspândesc ură, defăimare și le arătăm cât de nocive pot fi ele, inclusiv pentru oamenii din prezent. Desigur că le arătăm și câteva documente de arhivă, le explicăm ce au însemnat deportările, Holocaustul și amploarea acestuia, cu speranța că tinerii noștri vor fi mai înțelepți cu istoria și vor învăța cât de important este să cunoști trecutul – al tău, dar și al celui de lângă tine, indiferent de etnie, religie sau apartenență, să îi respecți tradițiile, valorile și suferința.

Cum au reacționat elevii? În fiecare colț de țară lucrurile se simt și se trăiesc diferit, indiferent de tema atelierului. Dar când le prezinți poveștile unor oameni cu vieți normale, ca ale lor, și apoi le arăți fațetele și formele urii alimentate împotriva aceloraşi oameni, elevii devin empatici, vor să afle mai multe, să înțeleagă cum a fost posibil, ce s-a întâmplat cu supraviețuitorii. Ca asistent universitar și cercetător, studiez destul de mult perioadele interbelică și comunistă din România și, parcurgând file de arhivă, presă, memorialistică din interbelic și nu numai, îmi dau seama că limbajul discriminării, al urii, al indiferenței, al lăcomiei este atemporal. Tocmai de aceea consider că înțelegerea istoriei este cheia ideală pentru a evita astfel de capcane și vârsta potrivită pentru istorie începe chiar din copilărie.”

A consemnat
CLAUDIA BOSOI

Adunarea Generală a B’nai B’rith România

(Urmare din pag. 14)

neconcordanță între conturile analitice și sintetice”.

După votarea noului Statut, au fost propuși și votați pentru noua conducere: Dan Laufer, Felicia Waldman, Berti Barbera, Eva Galambos, Irina Cajal, Sorin Lucian Ionescu, Radu Berca, Erwin Șimșensohn. Contabil a fost votat Victor Marcusohn. Președintă a fost aleasă dr. Felicia Waldman, prezentă și în conducerea B’nai B’rith Europa (BBE).

„Pentru cei 17 ani în care a condus BBR spre o nouă etapă în ceea ce privește imaginea publică, relațiile cu lumea pe plan intern și internațional, donațiile, conceperea activităților, aducerea de oameni noi și valoroși, propun ca Jose Iacobescu să fie ales președinte de onoare al BBR”, a spus Dan Laufer, propunere votată cu aplauze. Mulțumind, ing. Jose Iacobescu a arătat că toate împlinirile se datorează devotamentului membrilor BBR, exprimându-și speranța în consolidarea și dezvoltarea organizației, dorința de a se implica în programele sale viitoare. Sorin Lucian Ionescu i-a înmânat în dar o ediție de lux a Zoharului.

Președintele CEB, ing. Paul Schwartz, a propus atribuirea de diplome de merit vechii conduceri a BBR.

Dr. Felicia Waldman a formulat câteva obiective pe termen scurt și mediu: crearea unor insigne BBR pentru membrii săi; sărbătorirea a 135 de ani de la înființarea BBR; regionalizarea organizațiilor B’nai B’rith din România, Bulgaria, Grecia, Turcia, proiect al Erikăi van Gelder z.l.

Un succint istoric al BBR de la înființare până în prezent a fost schițat de Dan Laufer, evidențiindu-l pe dr. Radu Berca pentru directa implicare în trimiterea de ambulanțe din partea BBR pentru Ucraina.

În numele conducerii, Irina Cajal a mulțumit Victoriei Demayo, Ioanei Nițescu, lui Jean Bercu pentru abnegație în derularea fără cusur a acțiunilor BBR în perioada amintită.

Tratația consistentă – supervizată de Jean Bercu, pregătită la Bucătăria „Băluș” a Căminului „Rosen” – a creat un epilog relaxant.

Expoziția „Tierra del Fuego. Expedición Popper”, vernisată la Muzeul de Istorie și Cultură a Evreilor din România

În 7 iunie 2022, la Muzeul de Istorie și Cultură a Evreilor din România „Dr. Nicolae Cajal” (MICER) a avut loc vernisajul expoziției „Tierra del Fuego. Expedición Popper”, despre expediția lui Julius Popper în insulele Țara de Foc, în septembrie-decembrie 1886. Din echipa proiectului au făcut parte trei cercetători de la Centrul pentru Studiul Istoriei Evreilor din România „Wilhelm Filderman” (CSIER-WF): Anca Tudorancea (curator), Irina Weiner-Spirescu (grafică) și Andreea Balaban (coduri fotografii), cărora li s-au

alăturat Vasile Andrei (digitalizare și design al paginii web) și Valentin Marcos (comunicare).

Carmen-Hannah Iovițu, directoarea MICER, a adresat un cuvânt de bun-venit celor prezenți și a mulțumit echipei proiectului, precum și deputatului Silviu Vexler, președintele FCER, inițiatorul acestui eveniment. „Suntem fericiți să ne deschidem un nou sezon expozițional. Nu foarte multă lume cunoaște personalitatea lui Julius Popper; aș putea spune chiar că este mai cunoscut în afara României”, a subliniat ea.

Anca Tudorancea a explicat: „De ce este important să vorbim despre Julius Popper? Am fost întrebată: *Care Popper? Karl Popper?* Nu. Julius Popper. Cel născut în cartierul evreiesc din București, cel despre care copiii din Argentina află din manualele de geografie, dar despre care copiii din România nu știu aproape nimic. În fața noastră sunt cadre mărite din albumul fotografic din 1886 al inginerului Popper, care arată explorarea Țării de Foc. Este primul reportaj fotografic de acolo, o reușită din punct de vedere științific, cartografic. În conceptul acestei expoziții am încercat să suprapunem fotografiile cu textul conferinței pe care Popper a susținut-o, în 1887, la Institutul Geografic din Argentina, text pe care l-am tradus în română. Am vrut să facem fotografiile să vorbească mai mult, să simțim că nouă ne vorbește Popper și să observați împreună cu noi un real talent scriitoricesc al acestuia, exersat datorită perioadelor în care a fost și jurnalist. Popper a murit în 1893, la numai 35 de ani, când primise aprobarea să exploreze Antarctica.”

Bogdan Șandric, director adjunct al Institutului Național al Patrimoniului din București, a povestit că implicarea lui în acest proiect a venit din nevoia de digitalizare și diseminare a expoziției: „Fotografiile din album suprapuse cu textul conferinței sunt un produs cultural nou și un gest extraordinar. Noi suntem un fel de bibliotecari digitali. Indexăm produsul și contribuim la fișa lui analitică, urmând să-l promovăm în Biblioteca Digitală Europeană.”

Marian Săvulescu, contraamiral de flotilă, a spus: „Argentinienii au un cult pentru Julius Popper. În urmă cu 10 ani am cunoscut un viitor foarte bun amic, Marcelo Cristiano Tarapow. În vizitele noastre reciproce, mi-a arătat colecția lui de insigne, medalii, vederi. Am fost foarte surprins să descopăr trei insigne cu Republica Populară Română și două vederi cu nava-școală Mircea. Mi-a spus că mai are o referință importantă legată de România: conchistadorul Julius Popper.” Contraamiralul argentinian Tarapow, un mare admirator al lui Popper, avea să pună la dispoziția echipei de proiect ultima scrisoare a exploratorului evreu român.

În prezent, albumul original „Tierra del Fuego. Expedición Popper” se află în arhiva CSIER-WF. După vernisajul de la MICER, începând cu 20 iunie, expoziția poate fi vizitată la Casa Filipescu-Cesianu din București.

CLAUDIA BOSOI

Armata rusă a distrus sinagoga istorică din Mariupol

În timpul asediului și asaltului împotriva rezistenței ucrainene din Mariupol, armata rusă a distrus o clădire ridicată pentru a onora vechea sinagogă a orașului, precum și alte instituții evreiești, au informat autoritățile locale. Sinagoga a fost ridicată în 1882 și recent devenise un loc pentru aducere aminte a comunității evreiești din localitate. Astfel, în octombrie trecut a fost gazda unei expoziții de comemorare a masacrelor evreilor din 1941, din localitatea Agrobaza, regiunea Donețk. În anii 1930 sinagoga a fost confiscată de autoritățile sovietice. În timpul ocupației naziste a fost folosită ca spital și ca loc de adunare a persoanelor care urmau să fie deportate la muncă forțată.

După Al Doilea Război Mondial, clădirea sinagogii a fost utilizată în diferite scopuri: liceu sanitar, școală de pregătire a secretarelor, gimnaziu, birou guvernamental și școală maritimă. Înainte de invazia rusă a Ucrainei, Consiliul orășenesc Mariupol intenționa să retrocedeze clădirea comunității evreiești, pentru a fi din nou folosită ca sinagogă. Potrivit rabinului orașului, Menahem Mendel Cohen, clădirea era în stare bună.

Odinioară, la Mariupol funcționa o mare ieșivă, orașul având o îndelungată și de multe ori tragică istorie evreiască, generații întregi de evrei străduindu-se să-și păstreze credința și cultura în fața brutalităților. Istoria ieșivei începe în Lituania, în orașul Panevezys, în care trăiau 7.000 de evrei, aproximativ jumătate din populație. Ieșiva din Panevezys a fost ridicată în 1909 de către Liba Miriam Gavronski, fiica văduvă a magnatului ceaiului, Kalonymus Wissotsky. Primul conducător al ieșivei a fost rabinul Yitshak Yaakov Rabinovich (cunoscut drept rabinul Itsele Ponevezher 1854-1919). Ieșiva s-a dezvoltat, dar

a intervenit Primul Război Mondial, când țarul Nicolae al II-lea, profund antisemit, temându-se că evreii se vor alia cu germanii, a ordonat expulzarea brutală a evreilor din zonele de graniță în interiorul Imperiului Rus. Ieșiva s-a mutat mai întâi în Letonia și apoi la Mariupol. A fost aleasă această localitate deoarece era departe de linia frontului și era cunoscută ca loc sigur pentru evrei. Mariupol a fost inclus în Pale, zona în care puteau să se stabilească evrei. Ei s-au așezat în orașul-port la începutul secolului al XIX-lea, iar în 1846 existau 100 de evrei care participau și la activitățile comerciale de la Marea Neagră. Orașul a devenit o destinație pentru evreii care căutau oportunități economice și care au venit aici plecând din zonele supraaglomerate din Lituania și Belarus. La sfârșitul secolului al XIX-lea, la Mariupol locuiau peste 5.000 de evrei, 16% din populație, și, potrivit recensământului din 1926, numărul lor a ajuns la 7.332, 18% din populația orașului. Această dinamică a luat sfârșit odată cu invazia nazistă când, la 18 octombrie 1941, întreaga populație evreiască a fost asasinată de Einsatzgruppen în ceea ce s-a numit „Holocaustul prin gloanțe”.

În 1919 ieșiva a revenit în Lituania și a devenit una dintre faimoasele instituții de studii talmudice. În anul în care Lituania a ajuns sub stăpânire sovietică, ieșiva a mai funcționat sub conducerea rabinului Kahaneman (1888-1969), dar când, în 1941, naziștii au ocupat Lituania, toți studenții și o mare parte a familiei rabinului Kahaneman au fost uciși.

În 1944, rabinul Kahaneman a refăcut din nou ieșiva din Panevezys, de această dată la Bnei Brak unde a devenit una dintre instituțiile prestigioase ale curentului „lituanian” ortodox nehasidic.

După război, evreii au revenit la Mariupol (botezat până în 1990 Jdanov). În 1959 trăiau în oraș 2.000 de evrei. După 1989, o mare parte a evreilor a emigrat în Israel, iar mica populație evreiască rămasă a putut să se mențină cu sprijinul mișcării Habad.

B’nai B’rith International lansează un nou ghid împotriva antisemitismului online

La numeroasele inițiative de a stopa răspândirea antisemitismului în social media s-a alăturat și B’nai B’rith International care, împreună cu Institutul pentru Dialog Strategic și cu UNESCO, a publicat un ghid pentru a evalua și a combate antisemitismul online. „Cum spațiul online devine din ce în ce mai important în combaterea antisemitismului, ghidul va contribui la creșterea capacității societății civile de a se confrunta cu această amenințare în creștere”, se arată în prezentarea documentului.

Ghidul oferă o evaluare a dimensiunilor antisemitismului online, un rezumat al măsurilor existente pentru contracararea amenințării la nivel internațional și național în Europa și recomandări „pentru angajamentele societății civile cu guverne, platforme și comunități mai largi, de a face față acestei provocări”.

Ultima secțiune prezintă definiția de lucru a antisemitismului, elaborată de IHRA.

„Sperăm că acest ghid va putea servi drept un punct de referință ușor adaptabil pentru soluționarea nevoilor tuturor comunităților vulnerabile, țintite de atacurile online”, se arată în declarația BBI.

Élisabeth Borne, noul premier francez, este fiica unui supraviețuitor al Holocaustului

Premierul francez Élisabeth Borne, recent numită în funcție de Emmanuel Macron, este prima femeie prim-ministru al Franței din ultimii 30 de ani. În cadrul anterioarei președinții a lui Macron a ocupat trei funcții ministeriale: la transporturi, mediu și muncă. Este de profesie inginer și anterior a fost director de strategie la Căile Ferate Franceze.

Élisabeth Borne este fiica unui supraviețuitor al Holocaustului. Tatăl ei, Joseph Bornstein, a fost refugiat polonez. Împreună cu fratele său, Isaac, a făcut parte din Rezistență și ambii au fost deportați la Auschwitz împreună cu tatăl lor și cu un al treilea frate, apoi la Buchenwald. Din toată familia, doar Isaac și Joseph au revenit, dar acesta din urmă nu s-a putut niciodată elibera de povara deportării și s-a sinucis la 27 de ani după eliberare.

Din cauza antisemitismului și a pogromurilor din Polonia, familia Bornstein s-a refugiat mai întâi în Belgia, unde s-au născut patru băieți, apoi în 1939 în Franța. Cei patru frați au activat în mișcări evreiești de stânga, iar după ce Franța a fost ocupată de armata germană, au intrat într-o organizație evreiască de rezistență. Joseph a fost însărcinat să conducă în munți, în zona Grenoble, persoanele care doreau să se alăture mișcării. Într-o astfel de acțiune a fost prins, iar tatăl și doi frați, arestați acasă. Un al patrulea frate a fost arestat separat. Joseph a fost torturat de Gestapo, dar nu și-a trădat camarazii.

Când Joseph s-a sinucis, fiica sa, Élisabeth, avea doar 11 ani și a devenit „copilul națiunii”, titlu dat copiilor luptătorilor din Rezistență, ai altor victime ale războiului sau ale atentatelor teroriste, și a fost școlarizată de stat. Ea este cunoscută pentru orientările ei de stânga, un atu pentru Macron în perspectiva unor negocieri cu Jean-Luc Mélenchon și cu partidul său, Franța Nesupusă.

Hubert Pollack, salvatorul anonim a 10.000 de evrei

Anul acesta, de Ziua Comemorării Holocaustului din Israel, au fost onorați 12 evrei care, în timpul Holocaustului, și-au salvat conaționalii. Printre aceștia se află și Hubert Pollack. L-am numit „salvatorul anonim” deoarece, timp de 63 de ani, familia lui nu a știut că el a ajutat la salvarea din Germania nazistă a 10.000 de evrei.

În perioada anilor 1930 Pollack lucra la Berlin ca statistician pentru guvernul german și pentru Keren Hayesod, unde întocmea statistici pentru comunitatea evreiască locală. El i-a ajutat pe Wilfrid Israel, un om de afaceri bogat și influent, și pe căpitanul Francis Foley, agent al MI5 de la Ambasada Britanică, să elaboreze și să pună în aplicare un plan vizând acordarea a mii de vize de ieșire evreilor germani care voiau să se refugieze din Germania nazistă. Era un demers foarte

(Continuare în pag. 23)

Sinagogile ghetoului din Veneția vor fi restaurate

În spatele zidurilor care odinioară adăposteau ghetoul din Veneția se află cinci sinagogi ornate, ascunse vederii, deoarece evreii nu aveau voie să se roage în văzul lumii. Ele au fost situate la ultimele etaje ale clădirilor ghetoului, deoarece, potrivit legilor iudaice, sinagogile trebuie să fie cele mai înalte structuri din cartier. În secolele XVI-XVIII aici locuiau 5.000 de evrei, fiind ghetoul cel mai populat din Italia, și, în zilele de sărbători, ei se înghesuiau în cele cinci sinagogi. Ghetoul se întindea pe o suprafață de doar 1,5 ha, iar familiile sărace locuiau cu zecile în niște încăperi joase, mai mici decât un stat de om.

Astăzi, în Veneția mai trăiesc 450 de evrei, iar sinagogile se află în ruină. Dar recent a fost lansat un proiect de renovare, vizând trei dintre cele cinci sinagogi, în cadrul căruia se vor reface băncile din lemn, se vor curăța pereții și se vor restaura picturile de pe tavan.

Proiectul de renovare, care a început în urmă cu trei ani, se concentrează pe sinagoga germană, numită Scuola Tedesca, construită în 1528, pe sinagoga Canton (probabil franceză, ridicată în 1532) și pe sinagoga italiană, din 1570. Lucrările sunt conduse de David Landau, istoric de artă și om de afaceri israelian, care face naveta între Elveția și Italia și răspunde și pentru strângerea de fonduri pentru acest proiect. În perioada respectivă, explică Landau, fiecare comunitate națională insista să aibă propriul loc de cult, în condițiile în care Veneția era un port relativ sigur pentru toți evreii din Europa. Aici puteau să-și câștige existența și nu erau amenințați cu moartea.

Proiectul va costa 11 milioane de dolari, din care până acum au fost strânse 6,4 milioane. Printre donatori se numără Ronald Lauder, președintele Congresului Modial Evreiesc, fundația Jerome Levy, membri din Franța și Marea Britanie ai familiei Rothschild, fundația Salvați Veneția, World Monuments Fund și alți contribuitori mai mici.

Cunoscut sub numele de Proiectul de Restaurare a Sinagogilor Renașterii din Veneția, acest efort va încerca să recreeze trecutul, felul în care trebuiau să treacă prin încăperi evreii cu capetele aplecate și să suporte temperaturi extreme. Se speră că, în urma proiectului, numărul turiștilor care vizitează ghetoul va crește de la 70.000 la 250.000.

Pagină realizată de
EVA GALAMBOS

Valeria

Vă amintiți, poate, vara de după terminarea liceului... Iar dacă sunteți dintre cititorii noștri foarte tineri și nu ați ajuns încă acolo, să știți că vara aceea în care urmează să deveniți studenți este una de care o să vă amintiți peste ani. Sunt lunile dintre două etape pline de libertate și de hotărâri importante, în care ne desprindem de un mediu familiar și pornim către altul pe care nu-l știm încă. Vara în care tot posibilul din noi așteaptă să se împlinească.

Pentru Valeria, vara despre care vă vorbesc a fost chiar anul trecut. În toamnă a devenit studentă la medicină în Kiev, un vis devenit realitate după anii de studiu într-o școală cu profil medical.

În dimineața zilei de 24 februarie, un dictator i-a bombardat orașul, iar viața adolescentei de 17 ani care locuia pe strada Yakuba Kolasa din capitala Ucrainei s-a schimbat pentru totdeauna.

Acum locuiește în București și face voluntariat la call center-ul de ajutorare a refugiaților ucraineni, organizat la sediul Centrului Comunitar Evreiesc din Capitală. Este optimistă și hotărâtă să-și împlinească visul de a deveni medic. Deocamdată își continuă studiile online, alături de colegi și profesori împrăștiați în toată lumea. În ziua în care ne-am întâlnit, tocmai avusese examen la latină. Găsește însă energie să vină câteva ore, zilnic, la JCC de unde îi poate ajuta, prin telefon, pe cei rămași în Ucraina.

Valeria a trecut granița în România pe la Cernăuți, la două săptămâni de la începerea războiului. A fost singura din familia ei care a plecat. Tatăl, mama și fratele mai mic au rămas în Ucraina.

„Am trecut granița pe 8 martie. Era Ziua Femeii și am primit flori când am ajuns”, își amintește Valeria care mi-a povestit cum a fost prima zi de război pentru ea. „Era 5 dimineața când am auzit o bubuitură puternică. M-am trezit și am înțeles repede ce se întâmplă, pentru că la știri se vorbea de mult despre un posibil atac. I-am spus mamei: «Cred că a început războiul!», iar ea mi-a spus că nu înțelege despre ce vorbesc și să stau liniștită. I-am spus că am auzit bombele explodând, iar ea a spus că nu a auzit nimic. Am început să cred că am probleme psihice și mi se pare, dar după ce am văzut ce scriau prietenii pe grupurile sociale, că și ei au auzit explozii, am înțeles că războiul începuse. Prima mea reacție a fost să fug. Mă gândeam că trebuie să mergem în adăpost, dar mama mi-a spus: «Nu pleci nicăieri până nu mănânci un castron de borș!» Mama s-a așezat în ușă, strigând că nu mă lasă să plec până nu mănânc, iar eu eram foarte speriată și am mâncat borșul acela plângând”, îmi povestește Valeria care acum râde amintindu-și de acele momente când ea și mama ei au avut, de fapt, atacuri de panică. Însă a reușit să-și păstreze umorul și optimismul în toată această perioadă dramatică.

„Îmi amintesc că eram atât de speriată, încât m-am ascuns în baie și am stat acolo trei zile. Acum, când îți povestesc, este amuzant, dar atunci nu a fost deloc. După câteva zile de bombardamente m-am hotărât că trebuie să plec. Părinții mei sunt divorțați, iar mama nu a vrut deloc să plece din Kiev. Așa că tata și fratele meu mai mic au mers cu mine până în Cernăuți. Eu am trecut granița, iar ei s-au întors. În centrul orașului Cernăuți am mers la comunitatea evreiască și am aflat că urmează să plece un autobuz spre România. Nu știam nimic despre această țară... Am decis să plec cu acel autobuz și a fost plăcut, pentru că erau mulți evrei acolo și în acea atmosferă m-am simțit în siguranță. A fost un drum lung, era frig și îmi era foame, dar mulțumită voluntarilor care ne-au dat pături și mâncare a fost bine până la urmă. La cortul organizat de JDC pe partea românească am primit tot ajutorul. Ei mi-au spus că aș putea merge în Constanța unde să fiu cazată. Am stat acolo trei zile și mulți dintre cei care erau cu mine își doreau să meargă în Israel. Pentru mine nu a fost posibil pentru că nu aveam actele cu mine și nu aveam 18 ani împliniți. Așa că am decis să plec spre București. La început nu aveam unde să stau, iar organizația Sohnut mi-a pus la dispoziție o cameră de hotel unde am stat trei săptămâni. Apoi am aflat că pot ajuta la call center-ul de la JCC, pentru că vorbesc engleză și ucraineană, așa că am rămas și mă bucur că le pot fi de folos celor de acasă. Israel Sabag m-a pus în legătură cu o doamnă din comunitate, pe nume Ina, care mi-a oferit apartamentul ei, în care locuiesc și acum. Între timp, alte două doamne din Ucraina locuiesc cu mine în același apartament. E plăcut, pentru că se comportă la fel ca mama, gătesc, tot borș, iar atunci când uit să mănânc, pentru că am prea mult de învățat, îmi spun că nu mă lasă să plec până nu mănânc ce au gătit”, îmi povestește Valeria râzând. De altfel, ea și-a sărbătorit majoratul la sediul JCC, unde Adrian Gueron și echipa i-au organizat o mică petrecere-surpriză, cu flori, baloane și tort, în încercarea de a aduce puțină normalitate în viața acestei tinere aflate într-o situație grea.

A reușit să-și stabilească o rutină în noua ei viață. Oferă zilnic ucrainenilor de acasă informațiile de care au nevoie pentru a face față mai ușor războiului sau pentru a pleca în alte țări. Învață mult pentru facultate și participă la cursuri online. Atunci când are puțin timp liber îi place să se plimbe în Parcul Titan și în Grădina Japoneză din Parcul Herăstrău.

Înainte de război, Valeria obișnuia să meargă cu prietenii în Parcul Sovky din apropierea casei ei, în Grădina Botanică și în parcul Institutului Politehnic din Kiev, despre care îmi spune că are o grădină foarte frumoasă. Își amintește că la cinema a fost ultima dată alături de colegii de facultate, în Kiev. Au văzut filmul *House of Gucci* care i-a plăcut.

Sunt patru luni de când în țara Valeriei a început un război absurd, așa cum sunt toate războaiele. Este departe de tot ce obișnuia să facă acasă. Vorbește însă des la telefon cu cele mai bune prietene ale ei, Tania și Nadia, care sunt în continuare în Ucraina, și cu iubitul ei, care este de asemenea student în primul an la medicină, dar care, având 18 ani, nu a putut pleca din țară.

„Toată această situație mă afectează profund. Sunt o fire emoțională și, chiar dacă nu pare, trec greu prin toate astea. Îmi doresc ca războiul să se încheie și să mă întorc acasă, la cei dragi. Dar dacă războiul nu se va termina curând, probabil că voi rămâne aici pentru a putea obține o diplomă în România, la finalul facultății, sau într-o altă țară din Europa, după care mă voi întoarce în Ucraina”, îmi spune în final Valeria.

Valeria este unul dintre miile de refugiați ucraineni pe care JDC și FCER i-au ajutat încă din prima zi a războiului, organizând corturi la punctele de trecere a frontierei cu Ucraina, transporturi pentru cei aflați în tranzit și locuri de cazare pentru cei care au vrut să rămână. Așa cum am mai spus în paginile acestei reviste, avem de-a face cu un maraton, nu cu un sprint, în ceea ce privește suportul pe care trebuie să-l oferim. Este în continuare nevoie de sprijin pentru cei care fug din calea războiului!

GEORGE GÎLEA

Ucraineni supradotați studiază în Israel

Refugiați din țara natală din cauza războiului, adolescenți ucraineni supradotați la matematică sunt acum studenți în Israel, prin intermediul unui program special creat de Școala Internațională de la Bar-Ilan. Instructori ai echipei israeliene de tineri supradotați la matematică au făcut demersuri pentru a le oferi posibilitatea să studieze la Universitatea Bar-Ilan.

„În primul moment toate speranțele mi-au fost blocate din cauza războiului și iată, acum, când am împlinit 16 ani, fac studii universitare în Israel. Am prins oportunitatea și știu că nu voi regreta”, a spus Boris Holikov din Dnipro, potrivit *World Israel News*.

În câteva săptămâni, conducerea școlii – director executiv, Ofer Dahan – a reușit să le obțină vize, condiții de cazare și să le pregătească un program academic interdisciplinar, structurat pe necesitățile lor. „Este dureros că acești tineri au trebuit să-și părăsească țara, familia pentru a continua o viață normală”, a declarat președintele Universității Bar-Ilan, prof. Arie Zaban. „În câteva săptămâni am definitivat împreună un program care, în mod obișnuit, ne-ar fi luat luni. Dar situații extreme reclamă eforturi extreme”, a adăugat CEO-ul Bar-Ilan, Zohar Yinon. „Până în octombrie, tinerii vor face cursuri de matematică, informatică, fizică, vor învăța ebraica. Vor primi credite universitare și unii își vor da examenul de licență.”

Adolescenții sunt prima dată departe de casă, de cei dragi. „Am plecat cu mama în Polonia și apoi a trebuit să-i spun la revedere”, a mărturisit Leonid Diachenco, de 14 ani, din Kiev. „Mi-a fost tare greu s-o fac, fiindcă nu știu când o s-o revăd. Mă frământă mult siguranța întregii familii, dar trebuie să trăiesc cu asta. Sunt emoționat că mă aflu în Israel. Îmi oferă exact ce mi-am dorit, în pofida războiului.”

Printre contribuitorii notabili ai proiectului sunt Google și StarkWare. Dr. Dan Carmon, inginer la StarkWare, este instructor israelian pentru echipa de matematicieni. „Cifrele sunt un limbaj internațional și la fiecare succes vedem cum matematica reunește tineri de pretutindeni”, a spus Carmon.

„Suntem alături de poporul ucrainean”, a declarat prof. Avinatan Hassidim de la Departamentul de Informatică al Universității Bar-Ilan și conducătorul grupului de cercetători ai Companiei Google din Israel. „Google lucrează pe diferite planuri să ajute poporul ucrainean. Oportunitatea creată aici pentru a sprijini tineri matematicieni ucraineni este emoționantă, omenească.”

Adolescenții, aflați pentru prima oară în Israel, locuiesc în complexul Universității Bar-Ilan. (**I.D.)**

A 25-a ediție a Bookfest...

(Urmare din pag. 4)

prezentatorul: întoarcerea la o „normalitate” anulată de pogrom. De fapt, este transpunerea unei zicale evreiești: Când se bucură omul sărac? Când găsește ceea ce credea c-a pierdut. În cazul poporului evreu, de multe ori în istorie – viața. Doar că bucuria din acel februarie avea să fie de scurtă durată: crimelor în masă făptuite *haotic* de legionari aveau să le ia, curând, locul cele puse la cale *ordonat* de Antonescu. „Cartea – a subliniat prezentatorul – ar trebui să facă parte din bibliografia obligatorie” pentru elevii care studiază istoria Holocaustului din România, predarea obiectului în învățământul românesc fiind binevenită.

La încheierea evenimentului editorial, directorul editurii a adus mulțumiri redactorilor de carte și organizatorilor: Claudia Bosoi, Ileana Buculei, George Gîlea, Andreea Olaru Moisescu, Mihaela Trifu, Mihai Mitrică.

Subiecte evreiești la alte edituri

Ca de fiecare dată, autorii evrei și/sau subiectele evreiești au suscitat interesul și altor edituri, care au adăugat în portofoliul lor noi apariții pe care le-au prezentat la Bookfest.

Astfel, Editura Humanitas a lansat romanul grafic *Unde este Anne Frank? Jurnalul Annei Frank: 12 iunie 1942 - 1 august 1944*, de Ari Folman, David Polonsky și Lena Guberman, eveniment la care au luat cuvântul Marius Constantinescu, Ioan Stanomir și Iustina Croitoru. Un alt titlu lansat la aceeași editură este *Cele 999 de la Auschwitz: povestea primelor femei care au ajuns în lagărul morții,* de Heather Dune Macadam, carte prezentată de Simona Kessler, Alina Pavelescu și Lidia Bodea.

Grupul editorial Corint a lansat *Cuptoarele morții: mărturia unei supraviețuitoare de la Auschwitz*, de Olga Lengyel, volum discutat de Camelia Crăciun, Oana Nestian Sandu și Ioana Bâldea Constantinescu.

Editura Litera a lansat volumul *Eu sunt Maia*, de Maia Morgenstern, în prezența autoarei și a lui Bedros Horasangian.

Editura Monitorul Oficial R.A. a lansat lucrarea *Copacul cu rădăcini de 1700 de ani: o istorie a evreilor în Germania și în Europa Centrală*, în prezența coordonatorului Adrian Cioroianu și a Tovei Ben Nun-Cherbis.

Editura Vremea a lansat cartea *Saga familiei Rothschild*, de Tristan Gaston-Breton.

Sărbătoarea limbii și culturii idiș

(Urmare din pag. 1) iar acest teatru ține aprinsă în continuare flacăra idișului. În acest context, vorbitorul a arătat rolul jucat de Victor Opaschi, actualul secretar de stat la Culte, care, în anii '90, când era consilier prezidențial, a împiedicat desființarea TES. Președintele FCER a mulțumit ambasadorului Poloniei pentru aducerea la București a Teatrului Evreiesc din Varșovia și regizorului Andrei Munteanu de la TES pentru atașamentul față de limba idiș și pentru tăria cu care a reușit să o impună în teatru.

Actorii Teatrului Evreiesc de Stat în spectacolul „Mangerkabaret"

La sfârșitul acestei părți a fost intonat imnul de stat al României.

A urmat un alt moment emoționant. Doi supraviețuitori ai Holocaustului, ing. Albert Kupferberg, fost secretar general al FCER, și ing. Camil Moscovici, care în timpul celui de Al Doilea Război Mondial au trecut prin momente grele, au suportat consecințele politicii rasiale a regimului Antonescu, au fost decorați de președintele Klaus Iohannis cu Ordinul Național „Serviciul Credincios" în grad de cavaler.

Melodii idiș de neuitat

Invitat la această ediție a Festivalului, Teatrul Evreiesc din Varșovia (Teatrul Evreiesc Ester Rachel și Ida Kaminska) s-a prezentat cu un repertoriu deosebit de atractiv, care a satisfăcut toate gusturile, intitulat „Program de cântece tradiționale din folclorul evreiesc și din filmele de limbă idiș". Tereza Bronska, directorul muzical al teatrului, care i-a și acompaniat pe cântăreți, i-a salutat pe spectatori și pe ambasadorul Poloniei și și-a exprimat bucuria că poate prezenta acest frumos program unui public cunoscător. Cei trei actori ai Teatrului – Monika Chrzastowska, Sylvia Najah și Henryk Rajfer – au interpretat apoi un repertoriu de cântece printre care figurau și creații de Avram Goldfaden. Multe dintre acestea sunt cunoscute și interpretate și de formațiile noastre klezmer. Cei trei actori au știut să transmită publicului toată gama de sentimente exprimate în aceste melodii.

Particularitățile teatrului idiș

Regizorul Andrei Munteanu, ale cărui preocupări se centrează pe popularizarea teatrului idiș, a prezentat conferința „Teatrul idiș între tradiții și modernitate". El a subliniat ideea că, de la începuturile sale, acest teatru s-a caracterizat prin conflicte și contradicții, aceasta datorită originilor sale, precum și interpretării de către actorii și regizorii teatrului a unor concepte legate de arta dramatică, dar și de precepte ale iudaismului. Particularitatea actorului idiș, a arătat vorbitorul, a fost multilateralitatea lui, el fiind obligat să știe să recite, să cânte și să danseze, deoarece acestea au fost cerințele dramaturgilor care au ales teme apropiate de gustul popular. Mai târziu, această abordare a fost preluată și de teatrul idiș din America, unde au emigrat mai mulți actori și dramaturgi europeni. Andrei Munteanu a vorbit și despre cele două curente contradictorii adoptate de scriitorii evrei, manifestate mai ales la Șalom Alehem și I.L. Peretz, în alegerea tematicilor pieselor care, spre deosebire de conținutul mai facil în etapele precedente, abordează problematica vieții evreiești (criminalitatea, conflictul dintre credință și comportament).

Prima zi a festivalului s-a încheiat cu prezentarea filmului polonez *Dybuk*, realizat în 1937 de Michal Waszynski.

Valoarea sentimentală a fotografiilor în lumea idiș

A doua zi, 31 mai, a debutat la Templul Coral din București. În introducere, Robert Schorr a făcut un scurt istoric al edițiilor anterioare ale evenimentului și a prezentat programul zilei, care a constat în două conferințe, un concert klezmer și o piesă de teatru.

Dr. Anca Tudorancea, cercetător la Centrul pentru Studiul Istoriei Evreilor din România „Wilhelm Filderman", a propus tema „*Papirene kinder*: idișul ca limbă de expresie a suferinței". După o difuzare a cântecului cu același titlu, datorată lui Laurențiu Zilberman, din echipa DCIAM, vorbitoarea a explicat că expresia *papirene kinder* („copii de hârtie") desemnează valoarea sentimentală a fotografiei în lumea idiș. Copiii făceau o ultimă fotografie înainte de a pleca în America și o lăsau părinților. Timpul trecea, iar fotografia semnifica durerea pierderii, devenea un obiect rămas în locul omului iubit. În urmă cu o sută de ani, acest cântec era unul dintre cele mai populare din Europa de Est, alături de *A idișe mame*, de asemenea o expresie a suferinței mamei evreice. Un studiu aprofundat asupra valențelor fotografiei se regăsește în lucrarea autoarei, *Coduri vizuale: imaginarul Bucureștiului evreiesc*, reeditată în 2021 la Editura Universității din București. O altă lucrare de referință amintită de vorbitoare este albumul *Children of a Vanished World* (1999), editat de Mara Vishniac Kohn și Miriam Hartman Flacks, cu fotografiile realizate de Roman Vishniac în lumea idiș din Polonia, România, Rusia și Ungaria.

Muzica idiș din București în secolele XIX și XX

Subiectul a fost abordat de conf. dr. Felicia Waldman, de la Facultatea de Litere a Universității din București. Această muzică „s-a născut din ciocnirea dintre poezia și cultura cârciumilor evreiești din Moldova", a arătat vorbitoarea. Se știe că primul teatru profesionist de limbă idiș din lume s-a născut la Grădina Pomul Verde din Iași, în 1876, datorită lui Avram Goldfaden. Mai puțin cunoscută este Grădina Lazăr Cafegiu din București, atestată în presa de la 1877, care oferea și ea o scenă muzicii idiș. Printre operetele idiș de la începutul secolului al XX-lea se numărau *Surica, doctoreasa iscusită* și *Nuntă românească*. În perioada interbelică, un cor idiș a funcționat, mai mult sau mai puțin regulat, la Barașeum. Muzica klezmer se făcea și ea remarcată, de exemplu prin cântecele lui Ben Cohen ori cele ale lui Abe Schwartz. Un cântec klezmer celebru era *Ghetoul doarme*, compus de Yoysef Heftman. Tot la București funcționa o orchestră numită când Orchestra Evreiască, când Orchestra Românească. În zilele noastre, în Capitală sunt active Bucharest Klezmer Band și TES Orchestra. În țară mai funcționează formația

Felicia Waldman

Nigun, de la Iași, Hakeshet Klezmer Band, de la Oradea, și Mazel Tov, de la Cluj-Napoca.

Seara a continuat cu un recital de muzică idiș la Teatrul Evreiesc de Stat, susținut de TES Orchestra: manager, ec. Silvian Horn; dirijor, Bogdan Lifșin; soliste, Arabela Neazi, Carmen Hannah Iovițu și Geni Brenda Vexler. Din orchestră mai fac parte instrumentiștii Rodica Gancea, Sergiu Marin, AG Weinberger, Mihai Pintenaru, Radu Gheorghe și Feras Sarmini.

Spectacolul *Mangerkabaret*, după Iț̦ic Manger, cea mai recentă producție a Teatrului Evreiesc de Stat, cu scenariul și regia artistică semnate de Andrei Munteanu, a încheiat cu succes ediția a cincea a Festivalului Limbii și al Teatrului Idiș. Spectacolul s-a jucat și în cadrul Festivalului Internațional de Teatru Idiș, din zilele de 27 și 28 mai.

Laureații competiției muzicale „Youth of Music"

Traian Sturza

Potrivit unui comunicat de presă emis de Agerpres, în 2 iunie au fost desemnați câștigătorii celei de a doua ediții a competiției internaționale de muzică clasică „Youth of Music". Aceasta are loc anual, este destinată muzicii clasice și este deschisă tinerilor muzicieni de orice naționalitate, din întreaga lume și pentru toate instrumentele. Prezenta ediție a fost organizată de asociațiile MuseArt și Lanto „Magia Muzicii". S-au înscris în concurs 48 de muzicieni din 18 țări, reprezentând universități de muzică dintre cele mai prestigioase din întreaga lume, printre care cele din München, Londra, Varșovia, Bruxelles, Veneția, Bologna, Dublin, Cluj-Napoca, Timișoara. Tinerii muzicieni au reprezentat 11 instrumente: pian, vioară, violoncel, chitară, clarinet, fagot, flaut, trompetă, saxofon, acordeon bayan și canto.

Pentru fiecare categorie de vârstă a fost acordat câte un trofeu: categoria a III-a i-a vizat pe muzicienii născuți după 1992; categoria a II-a – pe cei născuți după 1998; categoria I – pe cei născuți după 2004. Cele trei trofee „Youth of Music" au fost adjudecate de tineri muzicieni din România, Polonia și Spania. Astfel, câștigătorul „Grand Prix – Youth of Music 2022" este pianistul român Dominik Ilisz, în vârstă de 18 ani, de la Liceul de Muzică din Oradea, care a interpretat *Concertul nr. 3 pentru pian și orchestră* al lui Beethoven, în compania Orchestrei de Cameră Radio România. Câștigătorul celei de a doua categorii este clarinetistul polonez Adrian Palmowski, în vârstă de 19 ani, de la Universitatea de Muzică „Frederik Chopin" din Varșovia. Câștigătoarea categoriei I este violonista spaniolă Taisia Paliazhakina Vafina, în vârstă de 14 ani, de la Cordoba Music School.

Cei trei câștigători vor beneficia de recunoaștere și de premii în bani și trofee; în plus, vor susține recitaluri la Palatul Camerei de Comerț și Industrie a Municipiului București și la Filarmonica Banatul din Timișoara.

Juriul a fost prezidat de violonistul Alexandru Tomescu, ceilalți membri fiind: soprana Laura Tătulescu, dirijorul Gian Luigi Zampieri, pianiștii și profesorii Vassily Lobanov și Igor Cognolato, precum și pianista Sînziana Mircea, fondatoarea competiției. Aceștia au acordat și o serie de premii speciale unor muzicieni excepționali care le-au atras atenția prin interpretările lor. Au fost premiați: fagotistul român Traian Sturza, masterand la Conservatorul din München; acordeonistul italian Alberto Nardelli, student la Conservatorul din Lecce; chitaristul britanic Chris Godhart și tenorul chinez Zihua Zhang, studenți la Royal Northern College of Music Manchester; violonista ucraineană Sofiia Hnativ, de la Universitatea de Muzică „Frederik Chopin" din Varșovia; și pianista japoneză Yuri Takesima, de la Universitatea de Muzică din Würzburg.

Premiile speciale constau în sesiuni de înregistrări (la studioul Electrecord din București), concerte, cursuri de măiestrie și premii în bani. Premiul special „Iancu Țucărman" i-a fost acordat fagotistului Traian Sturza, prin Asociația culturală „Iancu Țucărman – Maria Popa", parteneră a competiției „Youth of Music". Traian Sturza (n. 1997) este originar din Iași, a absolvit Școala de muzică „Schwob" din Columbus, Georgia, și în prezent este stabilit la München.

CLAUDIA BOSOI

A murit Dr. Sylvia Hoişie z.l., mama Polidinului

Interviu cu prof. univ. dr. Andrei Corbea-Hoișie

„De la mama și de la mama mamei am dobândit o conștiință acută a istoriei”

„Mama a fost pur și simplu – ca și tata, ca și bunicii din partea mamei – a fost cu mine și într-un fel «în» mine. «Influența» vine din exterior, prezența lor a fost una interioară mie, statornică, pentru că pe fundamentul acesta m-am «lăsat» construit. Chiar și atunci când, din motive acum neimportante, a insistat să studiez vioara, când știa că orele pe care trebuia să le petrec exersând game le-aș fi petrecut bucuros altfel, citind sau, de ce nu?, jucând fotbal pe stradă. Dar acelei constrângeri a copilăriei se datorează hobby-ul de care m-am atașat cel mai mult în ultimii cincisprezece ani: muzica clasică pe care o ascult cu o «expertiză» de care n-aș fi avut altfel parte.”

– *Opțiunile de viață ale profesorului se nutresc din pasiunea pentru lectură a Sylviei Hoișie. Deportarea în Transnistria a maturizat-o devreme: a văzut oameni murind fiindcă nu exista cine să-i vindece, nu existau medicamente. Își spunea cuvântul și experiența ancestrală, un Galut de 2000 de ani: libertate intelectuală condiționată de pragmatism cotidian. Și totuși, cât de bine își înțelegea fiul!*

– Că și-a dorit, mai mult ca tata, să devin medic este sigur; violonist a intuit că nu voi fi oricum. Și-a dorit-o din simplul motiv că meseria aceasta i se părea mai „sigură” decât cele aflate sub presiunea imediatului. Dar a înțeles foarte repede încotro voiam să mă îndrept și și-a identificat din mers opțiunile cu cele pe care le-a dedus din înclinațiile mele reale și pe care n-a vrut să le ignore.

– *Înțelegerea mamă-fiu formează o țesătură nevăzută, profundă de-a lungul întregii vieți. Firele pot fi numite delicatețe, grijă, tact. O încrengătură afectiv-spirituală, un legato intelectual, unde stările emoționale nu se exprimă neapărat prin logos*.

– Mama a fost, după ce am devenit student, o prezență tot mai discretă într-un cotidian în care nu trebuia s-o afirme, căci mi se părea firesc s-o simt permanent în preajma mea. Mă mai întreba, atunci când știa că urmează un examen sau, mai târziu, vreo probă profesională de trecut, cum stau cu lucrul; în ultimii ani voia chiar să fie la curent cu proiectele și cu progresele „șantierelor” mele. Și-a dezvăluit curiozitatea reală pentru ele, altfel bine stăpânită, în puținele dăți când m-a vizitat la Konstanz, la Paris, la Viena. În Universitate, la Iași, n-a călcat decât o singură dată, la o lansare de carte în librărie. S-a bucurat alături de mine când a fost cazul, s-a și întristat când a fost cazul. Cât despre viața mea privată, a practicat o discreție care era orice altceva decât indiferență.

– *Relația filială era dublată de prietenie?*

– A fost prietenie în măsura în care comunicarea noastră se nutrea dintr-o încredere reciprocă dincolo de cuvinte, de cele „spuse” și „nespuse”, un dat pe care l-am considerat imuabil, o constantă de care nu ne-am îndoit amândoi niciodată.

– *A continuat să vă fie sprijin sub diferite forme până în ultimii ei ani?*

– A fost un sprijin în primul rând virtual, existențial, care nu are nevoie să fie exprimat în vorbe.

– *I-ați fost la rândul dumneavoastră sprijin, în continuă prefacere, în funcție de etapele vieții?*

– Am încercat în anii de după pensionarea ei de la Institutul Cantacuzino, în 2003, s-o încurajez să lucreze în continuare – și a lucrat până în 2011 într-un laborator privat –, să fie activă, să citească și să se intereseze de lumea din jur, am încercat să-i țin treze înclinațiile native, curiozitatea vie pentru oameni și pentru spectacolul lumii din care a dorit, până la sfârșit, să facă parte.

– *Ce rol a jucat mama în relațiile dumneavoastră existențiale*?

– Acela de certitudine a unui reazem necondiționat, a empatiei de care ai nevoie și la bine și la rău.

– *Aveți sentimentul prezenței sale imateriale în tot ce faceți?*

– Am contat mereu pe prezența ei „materială”. Va trebui să mă obișnuiesc cu „imaterialitatea” ei.

– *Sunteți continuatorul unei frumoase tradiții intelectuale venind din spiritualitatea evreilor bucovineni. Dintre înzestrările, valorile transmise familial, pe care le-ați selecta*?

– Dintre cele multe aleg două. În primul rând, cred că de la mama și de la mama mamei, bunica – ea fiind aceea care m-a crescut literalmente –, am dobândit o conștiință acută a istoriei, a istoriei acumulate și preluate prin memoria individuală și colectivă. Totodată, mama m-a făcut să înțeleg, urmărind-o de-a lungul timpului, că modestia, care pe ea a însoțit-o toată viața, constă în a nu vorbi despre tine însuți decât atunci când ești întrebat. Ceea ce înseamnă și discreție, înseamnă și decență.

– *Aveți sentimentul datoriei față de părinți?*

– Am datoria de a nu-i uita niciodată.

IULIA DELEANU

Interviu cu dr. Mirjam Bercovici

„După deportare, relațiile noastre au fost mai mature și mai profunde”

Înainte de Holocaust, viața celor două surori din Câmpulung Moldovenesc, Sylvia și Mirjam, a fost plină de puritatea unei copilării fericite: „Două surori care se iubesc foarte mult și sunt și prietene în același timp, spune dr. Mirjam Bercovici. La început, eu fiind cea mai mare, într-un fel o ocroteam și ea mă asculta. Și părinții au contribuit la acest comportament, dându-mă tot timpul de exemplu. Ea a fost îndrumată să facă tot ce făceam eu: să învețe ca mine, să cânte la pian, să învețe ebraica, să se comporte ca mine. Dar fiind de mic copil o fire răbdătoare, nu s-a revoltat pentru asta și chiar a reușit în tot ce făcea. Chiar mai mult: dacă eu făceam vreo prostie ori un pas greșit, mă apăra și față de părinți. Era de mic copil bunătatea întruchipată și foarte darnică.”

– *Cum s-a reflectat deportarea în Transnistria în această comuniune afectivă?*

– Deportarea în Transnistria a fost, pentru mine și pentru sora mea, un factor de maturizare grăbită. Ea nu avea decât 14 ani și astfel acest proces a fost mai evident. Copilul alintat, dar dornic să-i ajute pe cei din jur, a cunoscut foamea, frigul, teama, întunericul, mizeria. După deportare, relațiile noastre au fost la fel, dar mai mature și mai profunde. Este adevărat că eu mi-am ales drumul în viață chiar când m-am întors în România. Am știut că vreau să fac medicina. Ei i-a fost mai greu: a fost nevoită să absolve liceul. Nu avea decât două clase la deportare, dar a ales să urmeze medicina ca și mine.

– *A făcut-o, așadar, din reflex?*

– Deși i-ar fi plăcut să fie profesoară, cum a declarat mai târziu, n-a regretat niciodată că a urmat medicina. Dar a ales activitatea de laborator, de microbiolog. Fără să vrem, ne-am ajutat una pe alta să ne cristalizăm personalitatea, deoarece ne-am iubit și admirat.

– *Ce însemnătate au avut părinții în devenirile amândurora?*

– Valorile comune de gândire și de conduită, sinceritatea, simțul datoriei împlinite în muncă le-am învățat amândouă de la părinți. Lor le datorăm cel mai mult devenirile noastre.

Dr. Sylvia Hoişie z.l., 1928-2022

În dimineaţa zilei de 27 mai 2022, capela Cimitirului Evreiesc, de pe colina ieşeană Păcurari, a fost neîncăpătoare pentru mulţimea celor veniţi să o conducă pe ultimul drum pe doamna dr. Sylvia Hoişie (z.l.), o mare personalitate a lumii medicale, o supravieţuitoare a lagărelor Transnistriei, a mizeriei, foametei, frigului şi bolilor de acolo. Un om de o mare distincţie şi sensibilitate, de un profesionalism desăvârşit, doctoriţa Sylvia Hoişie a făcut parte din colectivul de cercetători care a inventat Polidinul, medicamentul ce a salvat multe mii şi mii de vieţi.

La catafalcul înconjurat de numeroase coroane, acoperit cu florile recunoştinţei şi luminat de candele omagiale, serviciul religios a fost oficiat de juristul Albert Lozneanu, secretarul Comunităţii Evreilor din Iaşi şi oficiant de cult. Rugăciunea Kadiş a fost citită de prof. univ. dr. Andrei Corbea-Hoişie, fiul defunctei.

Iată câteva dintre cuvintele rostite de secretarul comunităţii: „Doamna dr. Sylvia Hoişie a fost şi va rămâne în inima noastră ca o personalitate eminentă a vieţii intelectuale româneşti. Ca om de ştiinţă a excelat, a creat şi inventat, lăsând în urma ei imaginea unui om extrem de bun, de învăţat, un adevărat exemplu de urmat în viitor. Noi, cei din Comunitatea Evreilor din Iaşi, o preţuim nespus pentru înţelepciunea ei, pentru spiritul căutător şi izvorâtor de echilibru. Istoria comunităţii ieşene şi, aş putea spune, istoria recentă a României ar fi fost sărăcite fără prezenţa doamnei dr. Sylvia Hoişie. Gândurile noastre pioase alături de cele ale familiei şi ale tuturor prietenilor vă vor însoţi pe acest ultim drum spre eternitate, unde vă veţi întâlni cu cei dragi care şi-au găsit odihna în Grădina Edenului. Baruch Dayan Ha Emet!”

În continuarea ceremoniei funerare, consilierul prezidenţial Cătălina Galer a dat citire mesajului transmis de preşedintele României, domnul Klaus Iohannis. Secretarul de stat Irina-Dumitriţa Solomon a citit mesajul transmis de domnul Nicolae Ciucă, premierul României.

Primarul municipiului Iaşi, domnul Mihai Chirica, a omagiat personalitatea doamnei dr. Sylvia Hoişie, model intelectual şi reper moral inegalabil: „Prin întreaga sa existenţă, doamna doctor ne-a oferit o lecţie de viaţă demnă de urmat, o viaţă dominată de bunătate şi omenie. În următoarea şedinţă a Consiliului municipal Iaşi se va propune acordarea, post-mortem, a titlului de cetăţean de onoare al municipiului Iaşi doamnei dr. Sylvia Hoişie. Fie-i memoria în veci binecuvântată!”

Din partea foştilor colegi a vorbit colonelul dr. Romeo Feraru, directorul Institutului Cantacuzino, care a subliniat: „Doamna dr. Sylvia Hoişie rămâne în istoria medicinei româneşti şi în memoria noastră afectivă ca un dar pe care ni l-a oferit viaţa, iar munca ei va dăinui ca un arc peste timp, ca o cale spre împăcare într-o lume a conflictelor de tot felul. Încrezătoare în puterea suverană a omului de a crea o lume mai bună, ea s-a dăruit semenilor şi a reuşit să găsească loc în sufletele lor descoperindu-le, cu infinită înţelegere, bunătatea şi omenia.”

Doamna Oana Lazăr, realizatoare de emisiuni la TVR Iaşi, a omagiat personalitatea „Marchizei de Polidin”, pe care a supranumit-o astfel încă de când a cunoscut-o, în urmă cu mulţi ani, în laboratorul de la filiala ieşeană a Institutului Cantacuzino. „Dotată cu o modestie funciară, dr. Sylvia Hoişie a cultivat în toate împrejurările vieţii ei valorile bunătăţii cu o nelimitată înţelegere pentru ceilalţi şi a fost o autentică ambasadoare a dragostei de oameni şi a binelui.”

Preşedinta Comunităţii Evreilor din Iaşi, doamna Benjamina Ides Vladcovschi, s-a adresat întristatei adunări şi îndureratei familii omagiind-o pe distinsa doamnă dr. Sylvia Hoişie (Ites Zlate bat Arie), om de o mare sensibilitate, profesionistă desăvârşită, apreciat medic, cunoscută ca „mama Polidinului”. După şase ani de cercetări intense, în primăvara anului 1966, medicamentul Polidin a fost înregistrat la OSIM Bucureşti.

Doamna dr. Hoişie a păstrat toată viaţa certificatul de inventator al Polidinului, alături de multe altele obţinute în cei 61 de ani dedicaţi cercetării medicale.

În anul 2018, la Ziua Naţională de Comemorare a Victimelor Holocaustului din România, a fost decorată de preşedintele României, Klaus Iohannis, cu Ordinul Naţional „Serviciul Credincios” în grad de cavaler. Ceremonia funerară s-a desfăşurat cu onoruri militare.

Drum lin spre stele şi fie ca Bunul Dumnezeu să o odihnească în pace!

MARTHA EȘANU

O epocă din istoria Căminului „Rosen”: 1997-2007

Comemorare dr. Nadia Georgescu z.l.

În istoria postdecembristă a DASM-ului, dr. Nadia Georgescu z.l., stinsă prematur din viață, rămâne unul dintre reperele umane și profesionale la care avem mereu nevoie să ne raportăm. A făcut parte din prima generație de evrei români de după război, multă vreme considerată „pierdută” din punct de vedere identitar și al participării la viața comunitară, dată fiind educația oficială atee din statele blocului ex-comunist. Trebuie avut însă în vedere statutul unicat al comunității evreiești din România, creat de Șef-Rabinul dr. Moses Rosen. În schimbul unor servicii aduse României acelor vremuri, a reușit să facă educație iudaică tinerilor, să mențină o viață religioasă evreiască normală, să aducă Joint-ul în țară, asigurând, în primul rând supraviețuitorilor Holocaustului, condiții de trai decente. În această conjunctură este inaugurat în 1979 Căminul-Spital „Amalia și Șef-Rabin Dr. Moses Rosen”, condus de la înființare până prin 1996-1997 de prof. univ. dr. Marcel Saragea. I-a succedat dr. Nadia Georgescu.

Schimbările sociale din viața țării se reflectau și în viața comunitară. Conducerea unipersonală a FCER s-a preschimbat, prin venirea acad. Nicolae Cajal la conducerea instituției, într-un leadership pluralist. Funcționarea DASM, unde Căminul „Rosen” ocupa și ocupă un loc central, a fost regândită prin introducerea de programe sociale moderne, aplicate cu ajutorul voluntarilor Joint. Este fondat un parteneriat cu Jewish Healthcare International, având în componența sa Programul Project Vision, printre ai cărui beneficiari se numărau și se numără mulți rezidenți ai Căminului „Rosen”. Dr. Zvi Feine, atunci director Joint pentru România, aduce în comunitatea noastră delegații de donatori evrei americani cu rezultate benefice, inclusiv pentru cămin. Claims Conference avea să joace un rol important în modernizarea acestei instituții. În perioada de directorat a dr. Nadia Georgescu au fost renovate unele secții cu fonduri Claims.

Tot în anii în care directoarea Căminului „Rosen” a fost Nadia Georgescu a fost pus un accent special pe formula „îmbătrânirii active”. Terapia ocupațională s-a diversificat, adusă fiind la alt nivel, în care exercițiul fizic se îmbina cu cel intelectual. Însă până în 2007 a continuat să ființeze formula căminului-spital, cu dotări medicale adecvate. După transformarea sa în cămin rezidențial, dr. Nadia Georgescu devine coordonator DASM pentru comunitățile din țară. Și-a iubit profesia, a iubit oamenii. Tactul, stăpânirea de sine, luciditatea, discreția o caracterizau. S-a purtat astfel și cu sine. A muncit atât timp cât suferințele fizice i-au îngăduit-o. A trăit cu demnitate, imună la onoruri conjuncturale, și la fel a plecat.

IULIA DELEANU

Hubert Pollack, salvatorul anonim a 10.000 de evrei

(Urmare din pag. 19) riscant, iar Pollack trebuia să mituiască oficialități de la Gestapo cu bani primiți de la Israel. Foley emitea vizele care permiteau refugiaților să ajungă pe un teritoriu britanic, inclusiv în Palestina aflată sub mandat britanic.

Pollack a părăsit Germania împreună cu soția și fiii lui în august 1939, cu o lună înaintea izbucnirii celui de Al Doilea Război Mondial, și a plecat în Palestina. Cu o singură excepție, el nu a vorbit cu nimeni despre ceea ce a făcut, fiind legat de angajamentul de secretizare a acțiunii, semnat la cererea lui Wilfrid Israel, deși acesta murise în 1943. Singura excepție a fost o mărturie scrisă în 1944 și predată organizației care va deveni mai târziu Yad Vashem. Această mărturie a fost folosită în procesul lui Adolf Eichmann și a susținut acordarea titlului de „Drept între popoare” lui Francis Foley.

Din cauza jurământului făcut lui Israel, Pollack nu a povestit faptele nici măcar familiei sale. Cu totul întâmplător, unul dintre fii a găsit, în 2002, un document scris de Pollack, la 35 de ani după moartea acestuia, și astfel au devenit cunoscute faptele lui de eroism.

De Ziua Comemorării Holocaustului, lui Pollack i s-a acordat postmortem, împreună cu ceilalți 11 eroi, „Citația Salvatori Evrei”. Această distincție a fost creată în 2011 de Centrul Mondial de la Ierusalim al B’nai B’rith și de către Comitetul de Recunoaștere a Eroismului Salvatorilor Evrei în perioada Holocaustului. Yad Vashem conferă neevreilor care, în timpul genocidului, au salvat evrei distincția „Drept între Popoare”, dar nu are una oficială pentru evrei.

✡ DECESE ✡ COMEMORĂRI ✡

Doctor **SYLVIA HOIȘIE** ne-a părăsit pentru o lume mai bună în data de 24 mai 2022. A fost un om bun, un profesionist exemplar. A fost o supraviețuitoare a Holocaustului.

Prof. **Andrei Hoișie**, prof. **Magda Jeanrenaud**, dr. **Mirjam Bercovici**, fam. prof. **Ulubeanu**.

Comemorăm cu aceeași durere în suflet trecerea în neființă a iubiților noștri prieteni **PACHI LEOPOLD**, **ARON GINA cu soțul**, **MAX SMILOVICI cu soția sa Tina**, farmacist **MAURICIU cu soția**, **SIMION AUREL cu soția**, **MICU KLEIN cu soția Anuța**, avocat **HERESCU EMIL cu soția sa Rozica**, **WAIS RIVA**, **SILO OBERMAN**. Dumnezeu să-i odihnească!

Roca Dan

GYEMANT ANDREI-VICTOR a fost înmormântat în Cimitirul Sefard.

FILE DE CALENDAR

Evrei născuți în luna iulie

Iosif Samuilovici **Shklovsky** – astrofizician, născut la Hlukhiv, Ucraina, 1 iulie 1916. Premiul Lenin, 1960. Decedat la Moscova, 1985. Asteroidul 2849 Shklovsky, precum și craterul Shklovsky de pe Lună îi poartă numele.

Gerald Edelman – biolog și imunolog, născut la New York, 1 iulie 1929. Premiul Nobel pentru medicină, 1972. Decedat la La Jolla, California, 2014.

Lion Feuchtwanger – scriitor, născut la München, 7 iulie 1884, în exil din 1933. Printre romane: *Evreica din Toledo*; *Frații Oppermann*. Decedat la Los Angeles, 1958.

Amedeo (Clemente) **Modigliani** – pictor, născut la Livorno, 12 iulie 1884, stabilit la Paris, 1906. Stil modern, prin alungirea fețelor. Decedat la Paris, 1920.

Isaak Emanuilovici **Babel** – scriitor, traducător din idiș în rusă, născut la Odesa, 13 iulie 1894. Arestat, executat în închisoarea Butyrka, 27 ianuarie 1940.

Ezra Fleischer (I. Golé) – poet și istoric literar, născut la Timișoara, 14 iulie 1928, prim-redactor la *Revista Cultului Mozaic*, 1956-1960, emigrat în Israel, 1960. Premiul Israel pentru literatură, 1959. Decedat la Ierusalim, 25 iulie 2006.

Leon Max Lederman – fizician, născut la New York, 15 iulie 1922. Premiul Nobel pentru fizică, 1988. Decedat la Rexburg, Idaho, 2018.

Shmuel Yosef Agnon (Czaczkes) – scriitor ebraic, născut la Buczacz, 17 iulie 1888, stabilit în Palestina, 1929. Premiul Nobel pentru literatură, 1966. Decedat la Ierusalim, 1970.

Janusz Korczak (Henryk Goldszmit) – medic, pedagog, scriitor, născut la Varșovia, 22 iulie 1878. Director al orfelinatului din ghetoul Varșoviei, deportat și ucis în lagărul de la Treblinka, 1942.

Moses (David Moșe) **Rosen** – rabin, născut la Moinești, 23 iulie 1912. Șef-Rabin al evreilor din România, 1948-1994, și președinte al FCER, 1964-1994. Decedat la București, înmormântat la Ierusalim, 1994.

Avram Goldfaden (Avrum Goldnfoden) – scriitor, născut la Starokostiantyniv, Ucraina, 24 iulie 1840. Fondator al teatrului idiș profesionist, Iași, 1876. Decedat la New York, 1908.

Elias Canetti – scriitor, născut la Ruse, Bulgaria, 25 iulie 1905, educat la Viena, refugiat la Londra după Anschluss, 1938. Premiul Nobel pentru literatură, 1981. Decedat la Zürich, 1994.

Menachem Hacohen – rabin, născut la Ierusalim, 26 iulie 1932. Mare Rabin al evreilor din România, 1997-2011. Printre scrieri: *Tora pentru popor*; *Cartea vieții omului*.

Max Nordau (Simon Maximilian Simcha Sudfeld) – psihiatru și critic social, născut la Budapesta, 29 iulie 1849, stabilit la Paris, 1880. Cofondator al Organizației Sioniste Mondiale. Decedat la Paris, 1923.

Patrick Modiano – scriitor, născut la Boulogne-Billancourt, Paris, 30 iulie 1945. Premiul Nobel pentru literatură, 2014. Printre romane: *Piața Stelei.*

Milton Friedman – economist, născut la New York, 31 iulie 1912. Teoretician al economiei de piață. Premiul Nobel pentru economie, 1976. Decedat la San Francisco, 2006.

Evrei decedați în luna iulie

Theodor (Benjamin Zeev) **Herzl** – vizionarul întemeierii statului evreu, născut la Budapesta, 1860, stabilit la Viena, 1878. În 1897 a convocat primul congres sionist și a întemeiat Organizația Sionistă Mondială. Decedat la Viena, 3 iulie 1904, reînhumat la Ierusalim.

Mordecai Richler – scriitor, născut la Montréal, 1931. Printre romane: *Ucenicia lui Duddy Kravitz*; *Solomon Gursky a fost aici*. Decedat la Montréal, 3 iulie 2001.

Yonatan (Yoni) **Netanyahu** – colonel în Armata de Apărare a Israelului, născut la New York, 1946. Comandantul unității care a eliberat ostaticii pe aeroportul de la Entebbe, unde a căzut, 4 iulie 1976; înmormântat la Ierusalim.

Claude Lanzmann – regizor și scriitor, născut la Paris, 1925. Realizator al filmului *Shoah.* Decedat la Paris, 5 iulie 2018.

Samir (Moshe) **Naqqash** – scriitor de limbă arabă, născut la Bagdad, 1938, emigrat în Israel, 1951. Printre romane: *Locuitori și păianjeni*. Premiul prim-ministrului Israelului pentru literatură arabă. Decedat la Petah Tikva, 6 iulie 2004.

Alexandru Graur – filolog, născut la Botoșani, 9 iulie 1900. Director al liceului evreiesc din București, 1941-1944. Membru al Academiei Române, 1955. Decedat la București, 9 iulie 1988.

Yehuda Leib Maimon (Fischman) – rabin și om politic, născut la Mărculești, Basarabia, 1875, imigrat în Palestina, 1913. Premiul Israel pentru literatură rabinică, 1958. Primul ministru al cultelor în guvernul israelian, 1948-1951. Decedat la Ierusalim, 10 iulie 1962.

Esther Bejerano-Loewy – instrumentistă, născută la Saarlouis, 1924. Deportată, 1943, membră în Orchestra Femeilor din Auschwitz, supraviețuitoare. Președintă a International Auschwitz Committee. Decedată la Hamburg, 10 iulie 2021.

George Gershwin – compozitor, născut la New York, 1899. A cultivat atât genul muzical clasic, cât și cel popular. Decedat la Los Angeles, 11 iulie 1937.

Alfred Dreyfus – ofițer francez acuzat de trădare, născut la Mulhouse, Alsacia,1859, deportat în Île du Diable, 1895, rejudecat după dovedirea falsului și reabilitat, 1906. Decedat la Paris, 12 iulie 1935.

Nadine Gordimer – scriitoare, născută la Springs, Transvaal, 1923. Premiul Nobel pentru literatură, 1991. Decedată la Johannesburg, 13 iulie 2014.

Christian Liberté Boltanski – sculptor, fotograf, cineast, născut la Paris, 1944. Stilul conceptual francez. Premiul De Gaulle - Adenauer, 2009. Decedat la Paris, 14 iulie 2021.

Mauriciu Brociner – primul ofițer evreu din armata română, născut la Iași, 1854. Sergent, s-a erijat în comandantul batalionului care a cucerit redutele de la Plevna, 30 august 1877. Decedat la București, 18 iulie 1946.

Agnes Heller – filosof, născută la Budapesta, 1929. Emigrată în Australia, 1977, și SUA, 1986, ca disident politic. Decedată la Lacul Balaton, Ungaria, în vacanță, 19 iulie 2019.

Steven Weinberg – fizician, născut la New York, 1933. Premiul Nobel pentru fizică, 1979. Susținător al Israelului. Decedat la Austin, Texas, 23 iulie 2021.

Isaac Bashevis Singer (Izaak Baszewis Zynger) – scriitor idiș, născut la Leoncin, Polonia, 1902, stabilit la New York, 1935. Premiul Nobel pentru literatură, 1978. Decedat la Surfside, Florida, 24 iulie 1991.

Lotty Rosenfeld (Carlota Eugenia Rosenfed Villareal) – artist vizual protestatar, născută la Santiago de Chile, 1943. Opere în muzee din Europa, SUA, America Latină. Premiul Altazor, 2001 și 2003. Decedată în Chile, 24 iulie 2020.

Isaac Luria Ashkenazi, **HaAry Hakadosh** (Yitzchak ben Shlomo Luria) – rabin, născut la Ierusalim, 1534, fondatorul Cabalei Lurianice. Decedat la Safed, 25 iulie 1572.

Tamara Kamenszain – poetă și eseistă, născută la Buenos Aires, 1947. Printre premii: Buenos Aires Critic Award, 2012. Decedată la Buenos Aires, 28 iulie 2021.

Ruth Weiss – poetă și artistă modernistă, născută la Berlin, 1928, stabilită în SUA. Numeroase volume de poezii în engleză. Decedată la Albion, California, 31 iulie 2020.

LUCIAN-ZEEV HERȘCOVICI

Drumul spre teatru

Florian Zeller – cel mai...

„...jucat autor de teatru francez” *(l’Express)*

„...pasionant dramaturg al epocii noastre” *(Le Figaro)*

„...fascinant dramaturg al timpului nostru” *(Times)*

Până la cei 43 de ani ai săi, Florian Zeller s-a afirmat ca romancier (*Fascinația răului*), traducător, actor și director de scenă și, mai ales, ca dramaturg. S-a lansat și în regia de film cu *Tatăl* care i-a adus, chiar la debut, premiul Oscar pentru scenariu (și un premiu de interpretare pentru protagonistul peliculei, Anthony Hopkins).

Prin piesa *Tatăl* a ajuns și la noi, mai întâi la Oradea. Și acum, iată, și la București, la Teatrul Bulandra, cu Victor Rebengiuc în rolul titular.

Recent, Teatrul Nottara ne-a invitat la *Mama*, text lansat în 2010 la Paris și reluat la New York. Protagonista montării bucureștene (în regia lui Cristian Juncu, scenografia Carmencitei Brojboiu și pe muzica Cristinei Juncu) este talentata și experimentata Catrinel Dumitrescu ce evoluează alături de Sorin Cociș, Rareș Andrici, Vlad Bălan, Diana Roman și Alexandru Murăruș), intrând astfel în concurență cu Catherine Heigl și cu Isabelle Huppert.

Surprinzător cât de modernă și de profund rezonantă în inimile celor de azi este această piesă camerală ce gravitează în jurul temei familiei și dezvoltă motive dintre cele mai cunoscute, într-un registru aparent realist-psihologic... Aflată în orizontul apropiat al morții, eroina lui Zeller e obsedată de boală, bătrânețe și, mai ales, de singurătate. Se simte în chip brutal și iremediabil ruptă de lumea ce a fost, cândva, a ei, naufragiată și în derivă într-un ocean. Sau pe o insulă, cu nostalgia continentului pierdut, acel pământ ferm care a fost pentru ea familia, acum, practic, destrămată.

Prin farsa tragică, cu contraste de ton ce evită monotonia, Zeller aduce în prim-plan criza sufletească, destrămarea interioară, neliniștea, suferința și căutările *Mamei*. Monologul acesteia, între real și imaginar, fantasmatic, halucinatoriu, aduce în prezent vulcanul ascuns al unor clipe trecute și tot atâtea vibrații venite din adâncuri. În dorința ei de a se salva, eroina convoacă, mental și afectiv, pe unii dintre cei foarte apropiați ei. Iar dorința de afecțiune se află mereu în cumpănă cu nevoia de a se simți necesară. Toate aceste stări, aspirații, trăiri din labirintul timpului, al vieții ne sunt transmise, încarnate, reverberate de către Catrinel Dumitrescu. Pentru a transfigura scenic universul lui Zeller, interpreta *Mamei* desfășoară o amplă, inteligentă și sensibil nuanțată paletă expresivă. Iar jocul său – între dramatism, evanescență și nevoia de a ajunge la liman, ce sfârșește însă în sfâșietoare resemnare – nu poate fi decât un tur de forță tulburător.

NATALIA STANCU

Războiul de Șase Zile, după 55 de ani

Gândul scris

În urmă cu cinci ani, atunci când se împlineau 50 de ani de la Războiul de Șase Zile, am fost la Ierusalim și la Tel Aviv pentru a face un reportaj. Acum, la 55 de ani de la război, reiau aici povestea unuia dintre eroii armatei israeliene și pasajul de deschidere din acel reportaj, poveștile fiind încă actuale, așa cum este și concluzia.

Suntem la intrarea în Ierusalimul vechi, la Poarta Jaffa. În spatele meu, la câteva zeci de metri în vale, era linia frontului acum o jumătate de secol. Cobor pe aleea David şi mai departe pe Hashal Shelet, spre Zidul de Vest. În partea dreaptă se întinde mai întâi Cartierul Armean, apoi cel Evreiesc. În stânga este Cartierul Creştin, iar mai jos, Cartierul Musulman. La Zidul Plângerii sunt sute de oameni. Mulţi dintre ei se roagă. Alţii fac poze. Îmi atrage atenţia un grup de vreo 30 de băieţi de liceu. S-au prins într-o horă şi cântă *Hatikva*. Intru în vorbă cu ei şi aflu că sunt din Argentina. „Războiul de Şase Zile este foarte important, pentru că ne arată cum am reuşit să supravieţuim în faţa unor oameni care îşi doreau să ne distrugă. Prin această victorie am arătat lumii, atunci, că Israelul nu este o ţară slabă!”, îmi spune Emilio. Nu are mai mult de 16 ani şi, chiar dacă locuieşte la 13.000 de kilometri distanţă, sentimentul lui de apartenenţă la Israel, la cultura şi istoria poporului său este profund. Las în urmă Zidul Plângerii şi pe tinerii care cântă *Hatikva* având toată viaţa înainte. E încă nevoie de speranţă pentru pace.

Povestea unui erou

Pe Judd Ne’eman îl aştept pe o bancă la Memorialul Itzhak Rabin. Unul dintre cei mai importanţi lideri ai Israelului, fost prim-ministru, Itzhak Rabin a fost comandantul Statului Major al Armatei Israeliene în timpul Războiului de Şase Zile. Pe 4 noiembrie 1995 a fost asasinat în această piaţă care acum îi poartă numele. Mă ridic de pe bancă, având această istorie în minte, şi mă îndrept către regizorul Judd Ne’eman. Acest om a fost în prima linie a frontului, în acele zile de la începutul lui iunie 1967. A înfruntat moartea de mai multe ori şi, medic fiind, a salvat mulţi soldaţi. A fost apoi decorat pentru fapte de curaj. „Am luat parte la două bătălii. Prima a fost la graniţa cu Egiptul, iar a doua la graniţa cu Siria”, îşi aminteşte fostul medic militar, acum regizor de film. „Batalionul meu a fost amplasat lângă graniţa internaţională cu Egiptul. Întregul batalion a traversat graniţa şi a trebuit să parcurgem pe jos aproximativ 15 kilometri, prin dune de nisip, cu tot echipamentul la noi. Misiunea era să atacăm o poziţie egipteană, care dispunea de armament antitanc. Eram deja epuizaţi când am ajuns în apropierea acelei poziţii egiptene. Misiunea a fost însă un succes. A fost un atac rapid şi am ocupat întregul deal. La un moment dat am auzit zgomotul motoarelor unor maşini. Bănuiam că sunt vehicule militare ale egiptenilor, care veneau pentru un contraatac, aşa că eram în alertă. Am văzut un camion care a intrat în zona ocupată de noi, iar comandantul nostru a dat ordin de foc asupra vehiculului, pentru a-l opri. Imediat, camionul a explodat. Au fost mai multe explozii, pentru că, de fapt, acel camion era încărcat cu muniţie. Era într-o misiune de rutină şi venise să alimenteze poziţia egipteană. Aşadar, ei nici măcar nu ştiau că noi deja cuceriserăm acea poziţie. În acelaşi timp însă, mulţi soldaţi au fost ucişi sau răniţi. Iar noi, echipa mea medicală şi cu mine, am fost nevoiţi să tratăm soldaţii răniţi grav, în apropierea exploziilor, pentru că acea încărcătură de muniţii continua să explodeze. Am încercat să salvăm cât mai multe vieţi, dar a durat mult, iar condiţiile au fost foarte grele”, îşi aminteşte Judd Ne’eman. Bătălia pentru poziţia de la Um-Katef a rămas în istorie ca fiind un succes de foarte mare importanţă şi se studiază, încă, în manualele de istorie şi strategie militară. În dimineaţa de după această cucerire a urmat atacul fulgerător al aviaţiei israeliene, care a distrus aviaţia Egiptului la sol. Această imensă victorie avea să ducă la câştigarea războiului de către micul stat, înconjurat de inamici. Pentru Judd Ne’eman a urmat însă întoarcerea din Egipt. Un drum greu, pe timp de zi, prin deşert, în care a trebuit să-şi care colegii morţi şi în acelaşi timp să-i trateze pe cei răniţi. A urmat o altă luptă, la graniţa de nord, cu Siria.

Pe 5 iunie s-au împlinit 55 de ani de la Războiul de Şase Zile. Poate cel mai important moment al existenţei Israelului, după declararea Independenţei. Un conflict care îşi face încă simţite efectele şi din care toate părţile implicate mai au de învăţat. Este încă nevoie de pace în Ierusalim. Este încă nevoie de pace în lume!

GEORGE GÎLEA

Realitatea cărții

Reeditare-eveniment la Hasefer

Ca în fiecare an, și la această ediție a Târgului internațional de carte Bookfest (desfășurată între 1 și 5 iunie la Romexpo), Editura Hasefer a fost prezentă cu un stand apreciat, în cadrul căruia au fost lansate câteva cărți fundamentale pentru cultura română de azi.

Între ele, la loc de onoare se află o reeditare de excepție și îndelung așteptată: volumul *Orașul măcelului*, de F. Brunea-Fox. O apariție care ar merita, în opinia mea, mai mult decât o lansare de gală la un târg de carte: poate un simpozion, poate o dezbatere între istorici. Și aceasta, deoarece, tipărit inițial în 1944, volumul nu a mai fost ulterior reeditat decât în 1997, tot la Hasefer. Prea puțin pentru o carte atât de importantă.

Și aceasta, deoarece povestea acestui volum este copleșitoare: cel mai mare reporter din istoria presei românești a scris un reportaj al Pogromului legionar dintre 21-24 ianuarie 1941. În plin Holocaust, în plină legislație rasială, o mărturie la cald a crimelor și a fărădelegilor comise în București (și în toată țara), realizată prin intermediul condeiului și al aparatului de fotografiat.

La data scrierii acestui reportaj tulburător, Brunea-Fox se afla la apogeul carierei sale de ziarist, însă, ca toți publiciștii evrei, era deja sub interdicția de a publica în presa românească. Condiția umilitoare la care l-a constrâns legislația rasială a „statului național-legionar” nu l-a împiedicat să iasă în stradă și, înfruntând pericolul permanent de a fi arestat de poliția legionară și chiar lichidat (cum s-a întâmplat, din păcate, cu sute de evrei bucureșteni în zilele rebeliunii), să consemneze faptele și întâmplările pogromului dezlănțuit de legionari în Capitală și în întreaga țară. Reporterul nu se afla, de altfel, la prima încercare de acest fel: F. Brunea-Fox a fost cel care a documentat, prin reportaje care au făcut vâlvă înainte de război, și alte tulburări și violențe antisemite (la Borșa, Sighet și Oradea), fiind unul dintre primii care au intuit – cu acele antene fine ale ziaristului de vocație – metamorfoza sinistră a antisemitismului românesc, ce aluneca încet-încet către Holocaust.

Orașul măcelului este o frescă dură, necosmetizată, a scenelor semnificative de pe parcursul celor patru zile de teroare declanșată de legionari împotriva populației evreiești. Ca orice reportaj, nu acoperă totul, căci Brunea-Fox nu a putut fi peste tot acolo unde, la Dorohoi sau la Iași, la Constanța sau la Ploiești, legionarii s-au dedat la violențe împotriva evreilor. El a parcurs principalele scene ale terorii din Capitală, cărora le-a scos în evidență, cu har de mare ziarist, tiparul criminal: sâmburele de violență nejustificată împotriva unor oameni nevinovați, alimentată de cea mai veche ură de pe planetă, care este antisemitismul. Brunea-Fox a lăsat o mărturie de neegalat și imposibil de contestat de către negaționiști, deoarece reportajul său nu a reconstituit, ci a consemnat în direct scenele de violență și consecințele lor.

Remarcabilă reeditare, care ar trebui să figureze (sper că este deja!) în bibliografia obligatorie a istoriei Holocaustului în România.

RĂZVAN VONCU

*F. Brunea-Fox – *Orașul măcelului. Jurnalul rebeliunii și al crimelor legionare*, prefață de Andrei Crăciun, Editura Hasefer, București, 2021.

Prețul unui abonament pe un an este de 30 de lei. Abonamentele pentru cititorii din provincie se vor face la comunităţile evreieşti din localitatea respectivă. ABONAŢII SUNT RUGAŢI SĂ COMPLETEZE ADRESA EXPEDITORULUI PE CUPON! Pentru cei din Bucureşti – la sediul F.C.E.R. din str. Sfânta Vineri nr. 9 – 11, cod poştal 030202. Cod fiscal F.C.E.R.: 7426470. Abonamentele se mai pot achita şi prin mandate poştale, la oficiile poştale din localitate, în contul FCER, la Garanti Bank, Sucursala Coposu, Conturi IBAN: RO46UGBI-0000732016552RON; RO39UGBI0000732016553 EUR; RO36UGBI 0000732016554 USD. Pentru EUROPA, un abonament pe un an costă 45 de euro (cu toate taxele incluse). Pentru EXTRA EUROPA, un abonament costă 95 de dolari USA (cu toate taxele incluse). Pentru Israel, un abonament pe un an costă 40 de dolari USA.

REALITATEA EVREIASCĂ
REDACŢIA: București,
str. Romulus, nr. 2, sector 2
COD POȘTAL 023986
Tel. / fax: 021-322.75.60
www.jewishfed.ro
realitateaevreiasca@gmail.com
Serie nouă a
REVISTEI CULTULUI MOZAIC
Fondată în 1956
de Șef-Rabin Dr. Moses Rosen

Redactor-șef:
George GÎLEA
Redactori:
dr. Claudia BOSOI
Iulia DELEANU
Dan DRUȚĂ
dr. Luciana FRIEDMANN
Eva GALAMBOS (senior editor)
Alexandru MARINESCU
Ileana BUCULEI

Foto: Sandu CÂLȚIA
Secretar de redacție: Emilia HRISTEA
DTP: Gabriel IONESCU

Tiparul executat de
Tipografia TIPOART IDEA STUDIO
București
Tel.: 0723.531.624

Relații, administrator:
Mihail TUNSOIU, tel. 021-314.96.90
distributierre@gmail.com

ISSN 1223-7736
5 948474 000551

Potrivit art. 206 C.P., responsabilitatea juridică pentru conținutul fiecărui text aparține autorului. Redacția nu împărtășește în mod obligatoriu punctele de vedere exprimate în articolele semnate de colaboratori. Redacția nu primește spre publicare decât articole scrise cu diacritice.